

Nietzsche

ECCE HOMO CUM DEVII CEEA CE EȘTI

HUMANITAS

ECCE HOMO

Friedrich Nietzsche, filozof al culturii, filolog, scriitor, una dintre personalitățile ilustre ale gândirii moderne din secolul al XIX-lea, s-a născut la 15 octombrie 1844 la Röcken, lângă Lützen, în Germania, într-o familie de pastori luterani. După studiile liceale la colegiul din Pforta urmează cursurile universităților din Bonn și Leipzig, mai întâi la facultatea de teologie, apoi la cea de filologie clasică, avându-l ca profesor pe cunoscutul Friedrich Wilhelm Ritschl. Distingându-se, încă din timpul studiilor, ca un strălucit cercetător, Nietzsche este propus de Ritschl pentru Catedra de filologie clasică la Universitatea din Basel, pe postul de profesor, pe care-l ocupă în 1869. Din acea perioadă datează prietenia lui Nietzsche – el însuși muzician și compozitor – cu Richard Wagner, ale cărui personalitate și operă au avut asupra gândirii nietzscheene o influență substanțială. Decisiv a fost însă pentru această gândire contactul cu filozofia lui Schopenhauer. În 1872 apare *Nașterea tragediei din spiritul muzicii*, studiu cu un deosebit ecou; între 1873 și 1876, *Considerații inactuale* – o culegere de studii și reflecții filozofice. Începând din 1876, starea sănătății sale se înrăutățește treptat, astfel încât, în 1879, renunță la postul de profesor, stabilindu-se alternativ în Elveția, la Sils-Maria pe valea Innului, în Italia și în sudul Franței, și consacându-se doar scrisului. Din 1878 datează *Omenesc, prea omenesc*, în 1881 apare *Aurora. Gânduri asupra prejudecăților morale*, în 1882, *Știința voioasă*, în 1883–1884, *Așa grăit-a Zarathustra*, în 1886, *Dincolo de bine și de rău*, în 1887, *Despre genealogia moralei*, precum și noi ediții ale lucrărilor anterioare. În 1889 apare *Amurgul idolilor*. În același an, Nietzsche, grav bolnav psihic, este internat în diferite clinici. După câteva intervale de remisiune, în care se ocupă de reeditări, de traduceri din operele sale și își continuă corespondența, se stinge din viață în 1900 la Weimar.

FRIEDRICH NIETZSCHE

ECCE HOMO

Cum devii ceea ce ești

Traducere din germană de
MIRCEA IVĂNESCU

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Silviu Nicolae
Coperta: Ioana Nedelcu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
DTP: Iuliana Constantinescu, Dan Dulgheru
Corector: Ioana Vîlcu

Friedrich Nietzsche
Ecce Homo. Wie man wird, was man ist

Foto copertă: © Tomasz Wieja | Dreamstime.com

© HUMANITAS, 2012, pentru prezenta versiune românească (ediția print)
© HUMANITAS, 2013 (ediția digitală)

ISBN 978-973-50-3970-7 (pdf)

Editura HUMANITAS FICTION
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0372 743 382, 0723 684 194

CUVÂNT ÎNAINTE

1

În perspectiva faptului că în curând va trebui să adresez omenirii cea mai grea provocare care i-a fost aruncată vreodată, mi se pare indispensabil să spun *cine sunt eu*. În fond, ar trebui să se știe: căci eu nu m-am „lăsat neatestat“. Însă disproporția dintre măreția sarcinii mele și *meschinăria* contemporanilor mei a reieșit la iveală prin faptul că eu nici n-am fost auzit, nici n-am fost văzut. Trăiesc pe propriul meu credit, poate că-i numai o prejudecată că eu *trăiesc*?... Ajunge doar să stau de vorbă cu unul dintre „oamenii cultivați“ care vin vara în Oberengandin, ca să mă conving că eu *nu* trăiesc. În aceste împrejurări, este o datorie, împotriva căreia mi se răzvrătesc și obișnuințele, și – mai ales – mândria instinctelor, să spun anume: *Ascultați-mă! căci eu sunt cutare și cutare. Mai ales, nu mă confundați!*

2

De exemplu, eu nu sunt câtuși de puțin un șarlatan, un monstru moral – eu sunt chiar o natură contrarie categoriei de oameni care până acum s-au bucurat de

cinstire ca fiind virtuoși. Între noi fie vorba, mi se pare că tocmai în Aceasta constă mândria mea. Sunt un discipol al filozofului Dionysos, prefer să fiu mai degrabă un satir decât un sfânt. Dar citiți-mi numai scrierea aceasta. Poate că am izbutit, poate că această scriere nici n-a avut alt sens decât să dea expresie acestei contradicții la modul senin și filantropic. Ultimul lucru pe care eu l-aș promite vreodată ar fi că vreau să fac omenirea „mai bună“. De către mine nu vor fi ridicați nici un fel de idoli noi; cei vechi n-au decât să învețe pe propria lor socoteală ce înseamnă să aibă picioare de lut. Dimpotrivă, pe idoli (cuvântul meu pentru „idealuri“) *să-i răstorn* – asta face parte mai degrabă din meșteșugul meu. Realitatea a fost în atât de mare măsură lipsită de valoarea, de sensul, de adevărul ei, încât *s-a născocit* o lume ideală... „Lumea adevărată“ și „lumea părelnică“ – pe înțelesul tuturor: lumea *mincinoasă* și realitatea... Minciuna idealului a fost până acum blestemul care apasă asupra realității, omenirea însăși a devenit prin ea mincinoasă și falsă până la cele mai de jos instincte ale sale – până la venerarea valorilor *inverse* decât sunt cele cu care i-ar fi fost garantate la început înflorirea, viitorul, dreptul cel mai înalt la viitor.

3

Cel care se pricepe să respire aerul care adie din scrierile mele știe că e un aer al înălțimilor, un aer *tare*. Trebuie să fii făcut anume pentru el, altminteri nu e mică primejdia că vei răci trăind în el. Aici ghețurile sunt aproape,

singurătatea e uriașă, monstruoasă – dar cât de liniștite se întind aici lucrurile la soare! cât de liber se respiră! cât de multe simți ca fiind *sub* tine! – Filozofia, așa cum am înțeles-o și am trăit-o până acum, este viața liberă printre ghețuri și în înălțimile munților – căutarea a tot ce este străin și îndoielnic în existență, a tuturor celor care până atunci erau anatemizate de către morală. Dintr-o lungă experiență, pe care mi-au oferit-o asemenea rătăcirii în domeniul interzisului, am învățat să privesc cu totul altfel decât ar putea fi de dorit principiile de la care s-au practicat până acum morală și idealurile: a ieșit pentru mine la lumină istoria secretă a filozofilor, psihologia mărețului lor nume. – Cât de mult adevăr *suportă*, cât de mult adevăr *îndrăznește* un spirit? Aceasta a devenit pentru mine, în tot mai mare măsură, unitatea de măsură a valorilor. Eroarea (– credința în ideal –) nu este orbire, eroarea este *lașitate*. . . Fiecare realizare, fiecare pas înainte în cunoaștere purced din curajul, din duritatea față de sine însuși, din puritatea morală față de sine însuși. . . Eu nu resping idealurile, îmi pun pur și simplu mânuși în fața lor. . . *Nitimur in vetitum*¹: sub acest semn se înalță acum filozofia mea, căci în fond până acum a fost interzis totdeauna numai adevărul.

1. „Spre ce nu ni-i dat năzuim“ (Ovidiu, *Amoruri*, III, elegia a IV-a, trad. de Maria-Valeria Petrescu, în Ovidiu, *Heroide. Amoruri. Artă iubirii. Remediile iubirii. Cosmetice*, Editura Minerva, București, 1977; *n.red.*).

4

În rândul scrierilor mele se desprinde, singur pentru sine, *Zarathustra* al meu. Cu el, i-am făcut omenirii darul cel mai înalt care i-a fost făcut vreodată. Cartea aceasta, cu un glas care răzbate mileniile, este nu numai cea mai de seamă carte care există, la drept vorbind cartea aerului înălțimilor – întreaga realitate de fapt care este omul se află la o distanță uriașă *sub* ea –, ea este de asemenea și cea mai profundă, născută din bogățiile cele mai lăuntrice ale adevărului, o fântână nepuizabilă, în care nu se scufundă nici o ciutură fără a ieși la lumină umplută cu aur și bunuri de preț. În ea nu vorbește vreun „profet“, vreuna din corciturile acelea jalnice dintre boală și voință de putere, care sunt numiți fondatori de religii. Trebuie în primul rând *ascultat* cum se cuvine tonul cu care vorbește gura aceasta, tonul acesta alcyonic, bine prevestitor, pentru a nu-i face o lamentabilă nedreptate înțelesului înțelepciunii sale. „Cuvintele cele mai liniștite sunt cele care-aduc furtuna, gândurile care vin cu pas ușor, de porumbel, cârmuiesc lumea.“

Smochinele cad din pomi, sunt bune și dulci; și căzând li se desface pielița roșie. Eu sunt un vânt nordic pentru smochinele coapte.

Tot astfel, asemenea smochinelor, cad pentru voi învățăturile acestea; prieteni, sorbiți acum sucul lor și pulpa lor dulce! E toamnă în jur și cer pur și după-amiază.

Aici nu vorbește un fanatic, aici nu se rostesc „predici“, aici nu se cere credință: dintr-o nesfârșită plenitudine a luminii și profunzime a fericirii picură strop după strop, cuvânt după cuvânt – o încetineală plină de tandrețe formează ritmul acestei vorbiri. Așa ceva nu le reușește decât celor mai aleși dintre aleși; e un privilegiu fără seamăn să poți fi ascultător aici; nu oricine e liber să aibă urechi pentru Zarathustra... Prin toate acestea, nu e Zarathustra un *seducător*?... Dar ce spune el însuși, când s-a întors pentru prima dată iarăși în singurătatea sa? Exact contrariul celor ce le-ar spune într-un asemenea caz vreunul dintre „înțelepții“, „sfinții“, „mântuitorii lumii“ și alți asemenea decadenți... Nu numai că el vorbește altfel, el este altfel...

Singur merg acum de aici, o, voi, discipoli! Și voi mergeți acum de aici, și singuri! Așa vreau eu.

Mergeți de la mine și apărați-vă împotriva lui Zarathustra! Și mai bine încă: rușinați-vă de el! Poate că el v-a înșelat.

Omul cunoașterii trebuie nu numai să-și iubească dușmanii, el trebuie și să poată să-și urască prietenii.

Un învățător e răsplătit prost când rămâi pentru totdeauna învățăcelul lui doar. Și de ce nu vreți voi să-mi smulgeți pentru voi cununa?

Îmi dați cinstire acum, dar ce-ar fi dacă, într-o zi, venerația asta a voastră s-ar răsturna? Păziți-vă să nu vă ucidă o coloană în prăbușirea ei!

Spuneți că voi credeți în Zarathustra? Dar ce preț are Zarathustra! Îmi sunteți mie îndatorați, dar ce preț mai au toate îndatoririle!

Nu v-ați căutat încă pe voi înșivă până acum: și m-ați găsit pe mine. Așa fac toți credincioșii; din cauza asta au atât de puțin preț toate credințele.

Acum eu vă poruncesc să mă pierdeți pe mine și să vă găsiți pe voi; abia atunci când voi toți mă veți fi rene-gat, mă voi întoarce printre voi...

În această zi desăvârșită, când toate se îndreaptă spre maturitate și nu numai strugurii își adâncesc culoarea, a căzut o rază de soare și pe viața mea: am privit înapoi, am privit în jur, n-am văzut niciodată așa multe lucruri atât de frumoase deodată. Nu în zadar mi-am îngropat astăzi cel de-al patruzeci și patrulea an, *aveam voie* să-l îngrop – ce a fost viață în el e mântuit, este nemuritor. Prima carte a *Transmutației tuturor valorilor*, *Cântecul lui Zarathustra*, *Amurgul idolilor*, încercarea mea de a filozofa cu ciocanul – toate, daruri ale acestui an, chiar al ultimului său trimestru! *Cum de nu ar trebui atunci să-i fiu recunoscător vieții mele întregi?* – Și astfel îmi povestesc acum viața.

DE CE SUNT ATÂT DE ÎNȚELEPT

1

Fericirea existenței mele, unicitatea ei poate, stă în blestemul care apasă asupra-i: eu, ca să mă exprim într-o formă enigmatică, ca tată al meu, am murit deja, ca propria mea mamă, mai trăiesc încă și îmbătrânesc. Această proveniență, deopotrivă pe cea mai de sus și pe cea mai de jos treaptă pe scara vieții, prin care sunt deopotrivă decadent și punct de începere – aceasta, dacă există într-adevăr ceva care s-o poată face, explică neutralitatea, libertatea de orice părtinire în relația cu problema generală a vieții, care constituie poate punctul meu distinctiv. Am, în ce privește indiciile Răsăritului și Apusului, pornirii și decăderii, o sensibilitate mai fină decât a avut vreun om vreodată; în această privință eu sunt învățătorul prin excelență, le cunosc pe amândouă, eu însumi sunt amândouă aceste forme. – Tatăl meu a murit la treizeci și șase de ani; era un om delicat, amabil și morbid, cum poate fi numai o ființă menită doar stării de tranziție – mai curând o amintire frumoasă a vieții decât viața însăși. În același an în care viața sa a

purces spre pieire, a intrat și a mea în declin: în al treizeci și șaselea an al vieții mele, am atins și eu punctul cel mai de jos al propriei mele vitalități, – am trăit mai departe, dar fără să mai fiu în stare să văd mai departe de trei pași înaintea ochilor: Atunci – era anul 1879 – am renunțat la cariera mea de profesor la Basel, am supraviețuit prin vară ca o umbră la St. Moritz și în iarna următoare, cea mai săracă în soare din viața mea, ca o umbră la Naumburg. Acela a fost punctul meu minim: *Călătorul și umbra lui* a luat ființă în acea vreme. Nu există nici o îndoială, pe vremea aceea mă pricepeam la umbre... În iarna următoare, prima mea iarnă genoveză, acea dulceață morbidă, acea spiritualizare, care sunt aproape determinate de o extremă sărăcire a sângelui și mușchilor, mi-au dăruit *Aurora*. Desăvârșita luminozitate și deplina seninătate – ba chiar exuberanță – a spiritului pe care le oglindește opera aici numită corespund pentru mine nu numai cu cea mai profundă slăbiciune fiziologică, ci chiar și cu un exces de sensibilitate la suferință. În toiul martiriului pe care mi-l provocau migrene neîntrerupte de câte trei zile, însoțite de trudnice vomismente de bilă, stăpâneam o claritate de dialectician prin excelență și gândeam până la capăt, cu foarte mult sânge-rece, gânduri pentru care, în condiții de sănătate mai bună, nu sunt suficient de bun alpinist, nu sunt îndeajuns de rafinat și îndeajuns de imperturbabil. Cititorii mai știu, poate, în ce măsură eu

socotesc dialectica un simptom al decadenței, de pildă în cazul cel mai renumit: în cazul lui Socrate. – Toate tulburările maladive ale intelectului, chiar și acea amorțeală pe care o aduce cu sine febra mare, mi-au rămas până astăzi cu totul străine, despre natura și frecvența acestora trebuind să mă interesez doar din lecturi. Sângele meu circulă lent. Nimeni nu a putut constata că aș fi avut vreodată febră. Un medic care m-a tratat vreme mai îndelungată ca pe un bolnav de nervi mi-a spus în cele din urmă: „Nu! Nervii dumitale nu au nimic în neregulă, ci eu însumi sunt o fire nervoasă“. Absolut cu neputință de dovedit pe undeva vreo degenerare locală; nici un fel de maladie organică de stomac, chiar dacă există, ca urmare a epuizării generale, cea mai profundă slăbiciune a sistemului gastric. Chiar și boala de ochi, care se apropie câteodată primejdios de mult de o orbire adevărată, este doar o urmare, nu o cauză; astfel că odată cu orice însuflețire a forței mele de viață mi s-a ameliorat și vederea. – Vindecarea înseamnă pentru mine un șir lung, mult prea lung de ani – dar din păcate ea înseamnă în același timp și recidivă, ruină, periodicitatea unui fel anumit de decadentă. Mai e nevoie, după toate acestea, să mai spun că am experiență în ce privește problemele decadenței? Am silabisit-o și de la cap la coadă, și de la coadă la cap. Chiar și acea artă de filigran a cuprinderii și înțelegerii, în fond, sensibilitatea pentru nuanțe, psihologia „privirii-aruncate-pe-după-colt“, și orice altceva

m-ar mai caracteriza pe mine, au fost învățate atunci, sunt darul propriu-zis al acelei epoci în care totul a devenit pentru mine mai fin și mai subtil, observația în sine, ca și organele de observație. Să trec, pornind de la optica bolnavului, la concepte și valori mai sănătoase, și iarăși, invers, de la plenitudinea și siguranța de sine ale unei vieți *bogate* să cobor privirea la lucrarea tainică a instinctului de decadență – acesta a fost exercițiul meu cel mai îndelungat, experiența care îmi e caracteristică, și, dacă pot spune asta despre un anumit domeniu, atunci în acest domeniu am devenit eu maestru. Stăpânesc astăzi această artă, am mâna formată pentru ea, *de a răsturna perspectivele*: acesta este cel dintâi motiv pentru care, pentru mine singur poate, e într-adevăr posibilă o „transvaluare a valorilor“.

2

În afară de faptul, deci, că sunt un decadent, eu sunt și opusul acestuia. Dovada pe care o aduc în această privință este, printre altele, că am ales întotdeauna instinctiv mijloacele *potrivite* împotriva stărilor de lucruri negative: în vreme ce decadentul ca atare alege întotdeauna mijloacele care-i sunt lui dezavantajoase. Luat ca *summa summarum*, am fost sănătos; ca unghi de vedere, ca specialitate, am fost decadent. Acea energie spre o însingurare absolută și spre desprinderea de condițiile obișnuite, constrângerea împotriva mea însumi, spre a nu mă mai lăsa îngrijit, slujit, *doftoricit* – acestea

exprimă o siguranță necondiționată a instinctului pentru ceea ce este necesar în primul rând. M-am luat pe mine însumi în mână, m-am însănătoșit pe mine însumi: iar condiția pentru aceasta – și orice fiziolog o va recunoaște – este că, în fond, ești sănătos.

O ființă tipic bolnăvicioasă nu poate ajunge sănătoasă, și cu atât mai puțin nu se poate însănătoși singură; și invers, pentru un om tipic sănătos boala poate fi chiar un *stimulent* energic spre viață, spre mai multă viață. Și, de fapt, așa îmi apare acum acea lungă perioadă de boală: am descoperit atunci parcă din nou viața, și pe mine însumi în același timp, toate lucrurile bune, ba chiar și cele mărunte, mi se păreau excelente, așa cum altora nu le-ar fi fost ușor s-o facă – mi-am făcut filozofia din voința mea de sănătate, de viață... Căci să luăm aminte: anii celei mai scăzute vitalități a ființei mele au fost momentul când eu *am încetat* să mai fiu pesimist: instinctul auto-însănătoșirii *mi-a interzis* o filozofie a sărăciei și a descurajării... Și, în fond, după ce se recunoaște succesul într-o anumită situație? După faptul că un om cu succes face bine simțurilor noastre: că este făcut dintr-un lemn care e deopotrivă dur, delicat și bine mirositor. El se bucură doar de ceea ce este avantajos pentru el; plăcerea, voluptatea lui încetează acolo unde a fost depășită măsura prielnicului. El descoperă leacuri împotriva neajunsurilor sale, folosește în propriul avantaj împrejurările proaste; ce nu îl nimicește îl face mai

puternic. El culege instinctiv din tot ce vede, aude, trăiește *o singură* sumă: el însuși este un principiu selectiv, lasă să cadă deoparte multe. El este întotdeauna în propria lui companie, fie că are de-a face cu cărți, cu oameni, cu peisaje: el onorează atunci când *alege*, când *lasă deoparte*, când *are încredere* în ceva. El reacționează la toate excitațiile lent, cu acea încetineală pe care i-au imprimat-o în fibra ființei o îndelungă prevedere și o mândrie deliberată – el cântărește solicitarea care-i vine într-o întâmpinare, este departe de a-i ieși el însuși în întâmpinare. El nu crede nici în „nenoroc“, nici în „vină“: el duce totul până la capăt, cu sine însuși, cu alții, el știe *să uite* – el este îndeajuns de puternic încât totul *să trebuiască* să-l îmbogățească pe el. – Într-adevăr, eu sunt opusul unui decadent; căci aici m-am descris exact pe mine însumi.

3

Această dublă categorie de experiențe, această accesibilitate pentru lumi în aparență complet separate între ele, se răsfânge în toate privințele și în firea mea: eu sunt un om dublu, mai am și o „a doua“ față pe lângă prima. Și poate chiar și o a treia... Prin chiar neamul din care mă trag, îmi este îngăduită o privire dincolo de perspectivele determinate strict local, strict național, nu mă costă nici o osteneală să fiu un „bun european“. Pe de altă parte, eu sunt poate mai german decât germanii de astăzi, oricât de mult ar vrea ei să fie germani

puri ai Reichului german – eu, ultimul german *antipolitic*. Și totuși strămoșii mei au fost nobili polonezi: și de acolo îmi trag în ființa mea într-atât de mult instinct al rasei; și, cine știe?, la urma urmei, poate chiar și acel *liberum veto*¹. Dacă stau să mă gândesc cât de des am fost luat, în drumurile mele, drept polonez, și chiar de către polonezi, și cât de rar am fost socotit a fi un german, atunci s-ar putea părea că mă număr printre cei care au doar o spoială de german. Însă mama mea, Franziska Oehler, este în orice caz o ființă foarte germană; și la fel bunica mea din partea tatei, Erdmuthe Krause. Aceasta din urmă și-a trăit întreaga tinerețe în mijlocul bunului și bătrânului Weimar, nu fără legături cu cercul din jurul lui Goethe. Fratele ei, profesorul de teologie Krause din Königsberg, a fost chemat la Weimar, după moartea lui Herder, ca decan general. N-ar fi cu neputință ca mama ei, stră-străbunica mea, să fi fost cea care a apărut cu denumirea „Muthgen“ în jurnalul tânărului Goethe. S-a măritat, a doua oară, cu pastorul Nietzsche, la Eilenburg; în acea zi din anul marelui război, 1813, când Napoleon a intrat împreună cu statul său major în Eilenburg, la 10 octombrie, ea și-a născut copilul. Ca saxonă, era o mare admiratoare a lui Napoleon; s-ar putea ca și eu încă

1. „Vetoul liber“ (*lat.*), desemnând, între secolele XVI și XVIII, dreptul oricărui membru al parlamentului uniunii statale polono-lituanieni de a se opune unei decizii a majorității, anulând-o astfel (*n.red.*).

să mai fiu așa ceva. Tatăl meu, născut în 1813, a murit în 1849. Înainte de a prelua funcția de pastor al comunității Röcken, nu departe de Lützen, el a trăit câțiva ani la castelul Altenburg și a fost acolo preceptorul celor patru prințese. Elevele sale sunt regina Hannoveri, marea prințesă Constantin, marea ducesă de Oldenburg și prințesa Therese von Sachsen-Altenburg. El era pătruns de o adâncă venerație față de regele prusac Friedrich [Frederic] Wilhelm al IV-lea, de la care își și primise demnitatea de pastor; evenimentele de la 1848 l-au tulburat peste măsură. Eu însumi, născut în ziua de aniversare a nașterii sus-numitului rege, la 15 octombrie, am primit, cum se și cuvenea, numele hohenzollernic Friedrich Wilhelm. Un avantaj a avut în orice caz alegerea acestei zile: de-a lungul întregii mele copilării, ziua mea de naștere a fost o zi de sărbătoare. – Consider un mare privilegiu faptul că am avut un asemenea părinte: mi se pare chiar că, prin aceasta, se explică totul în ce privește privilegiile pe care le-aș mai putea avea – *fără* a include aici viața, acel mare răspuns afirmativ la viață. În primul rând, faptul că pentru mine nu a mai fost nevoie de nici o intenție, ci doar de o simplă așteptare pentru a intra, fără voia mea, într-o lume a lucrurilor mai înalte și mai delicate: acolo mă simt eu acasă, acolo se simte liberă și în largul ei pasiunea mea cea mai intimă. Prin faptul că am plătit aproape cu propria viață acest privilegiu, nu se poate, desigur, spune că ar fi fost o tranzacție neechitabilă. – Pentru a înțelege cât de

cât ceva din *Zarathustra* al meu, poate că cineva trebuie să fie condiționat într-un chip asemănător cu cel în care sunt făcut eu – cu un picior *dincolo* de viață...

4

N-am deprins niciodată arta de a avea o părere proastă despre mine – și pentru aceasta îi mulțumesc incomparabilului meu tată –, nici chiar atunci când mi se părea de mare importanță s-o am. N-am nici măcar, oricât de puțin creștinesc ar putea părea aceasta, vreo prejudecată împotriva mea însumi. Viața mea poate fi întoarsă pe o parte și pe alta, se vor găsi arar, și în fond doar într-un singur caz, urme că cineva ar fi manifestat rea voință față de mine – poate, dimpotrivă, cam prea multe urme de bunăvoință... Experiența mea, chiar și cu cei din categoria celor cu care oricine are experiențe negative, vorbește, fără excepție, în favoarea lor: eu împlânzesc orice fiară sălbatică, fac din orice pramatie un om cuviincios. În cei șapte ani cât am predat greaca la ultima clasă a institutului Pädagogium din Basel, n-am avut nici un prilej să aplic vreo pedeapsă; chiar și cei mai leneși erau silitori la orele mele. Am făcut întotdeauna față întâmplătorului; trebuie să fiu nepregătit, pentru a putea fi stăpân pe mine. Fie instrumentul, oricare ar fi el, oricât de dezacordat, așa cum numai instrumentul „om“ poate ajunge să fie dezacordat – ar trebui să fiu bolnav ca să nu pot reuși să scot din el ceva care să se

poată asculta. Și cât de des nu am auzit chiar spunându-mi-se de aceste „instrumente“ înseși că nici ele nu se auziseră vreodată sunând astfel... Cel mai frumos mi s-a spus asta, poate, de către Heinrich von Stein, cel care a murit revoltător de tânăr și care odată, după o permisiune obținută cu grijă, și-a făcut apariția la Sils-Maria pentru o perioadă de trei zile, explicându-le tuturor că *nu* venise pentru frumusețile Engandinului. Acel tânăr excelent, care se înnămolise cu întreaga naivitate impetuoasă a unui *junker* prusac în mlaștina wagneriană (și de altfel, în plus, și în cea a elucubrațiilor lui Dühring!), a fost în acele trei zile parcă transformat de un vânt furtunos de libertate, asemenea unuia care a fost purtat deodată la înălțimile *sale* adevărate și a căpătat acolo aripi. I-am spus, mereu, că acesta este efectul aerului bun de aici, că acesta e cazul cu toată lumea, că nu în zadar te afli la 6 000 de picioare deasupra Bayreuthului – dar nu voia să mă creadă... Dacă totuși s-a săvârșit și față de mine vreo nedreptate mică sau mare, motivul nu a fost „voia“, cu atât mai puțin *reaua* voință pentru așa ceva; mai degrabă – am mai spus-o adineaori – aș fi avut să mă plâng de bunăvoința care mi-a provocat nu puține neorânduiri în viață. Experiența mea îmi dă dreptul la neîncredere mai ales față de așa-numitele instincte „dezinteresate“, față de „iubirea de aproapele“ totdeauna gata să acționeze cu vorba și cu fapta. Ea mi s-a părut întotdeauna o slăbiciune,

un exemplu de incapacitate de a rezista provocărilor – numai pentru decadenți mila înseamnă o virtute. Le reproșez celor miloși că rușinea, respectul, delicatețea față de distanțe li se pot pierde cu ușurință, că mila poate ajunge foarte ușor să miroasă a plebe și că seamănă până la putința de a fi confundată cu proastele maniere – că în anumite împrejurări mâinile miloase pot interveni cu efecte de-a dreptul distructive într-un mare destin, într-o însingurare a rănilor, într-un privilegiu la o grea vină. Depășirea milei eu o numesc printre virtuțile *eminente*: am poetizat cu titlul de *Ispitirea lui Zarathustra* un caz, arătând cum îi scapă lui Zarathustra un mare strigăt de suferință, când mila l-a copleșit asemenea unui păcat suprem, căutând să-l facă să se trădeze pe sine. A rămâne stăpân aici, a păstra în puritate altitudinea misiunii proprii în fața pornirilor mult mai mărunte și mai scurt văzătoare care sunt active în așa-numitele acțiuni altruiste, acesta este examenul, ultimul examen, poate, pe care trebuie să-l mai susțină un Zarathustra – adevărata *dovadă* a forței sale...

5

Încă într-un alt punct îmi sunt eu iarăși propriul părinte și totodată supraviețuirea sa după o moarte mult prea timpurie. Aidoma unuia care nu a trăit niciodată printre cei asemenea lui și căruia noțiunea de „recompensare“

îi e deopotrivă de inaccesibilă ca, de exemplu, noțiunea de „drepturi egale“, îmi interzic în cazurile în care s-a săvârșit față de mine o mică sau o mare faptă de nebulenie orice contramăsură, orice măsură de apărare – oricât de cuvenită – și chiar orice pledoarie de apărare, orice „justificare“. Felul meu de a răsplăti, de a compensa, constă în a-i face să urmeze prostiei cât mai repede cu putință o faptă de înțelepciune; astfel, ea poate că va mai putea fi echilibrată. Ca să vorbesc în parabole: dăruiesc un borcan de dulceață pentru a șterge impresia unei împrejurări *acre*... Îndată ce mi se face ceva rău, eu îl „răsplătesc“ pe făptaș, lucrul e sigur: găsesc în scurtă vreme un prilej de a-i exprima „răufăcătorului“ mulțumirile mele (printre altele, și fapta cea rea însăși) – sau prilejul de a-l *ruga* ceva, ceea ce poate să-l oblige într-o mai mare măsură decât dacă i-aș dărui ceva... Și, de asemenea, mi se pare că un cuvânt cât de grosolan, o scrisoare cât de brutală pot fi mai blajine, mai oneste decât tăcerea. Celor care tac le lipsește aproape întotdeauna ceva din finețea și politețea inimii; tăcerea este o obiecție, cel care e silit să înghită în sine capătă în mod necesar un caracter urât – așa ceva strică până și stomacul. Toți tăcuții suferă de dispepsie. – După cum se vede, eu n-aș vrea să știu că grosolănia este subapreciată, ea constituie de departe forma *cea mai umană* a contrazicerii și, în mijlocul acestui răsfăț modern, una din cele dintâi virtuți ale noastre. – Când ești suficient

de bogat pentru așa ceva, este chiar o fericire să nu ai dreptate. Un zeu care ar veni pe pământ nici nu ar trebui să facă altceva decât nedreptăți – de-abia când și-ar lua asupra-și nu pedeapsa, ci vinovăția, ar face ceva zeiesc.

6

Eliberarea de resentiment, transfigurarea mai presus de resentiment – cine știe în cât de mare măsură eu sunt până la urmă îndatorat să aduc mulțumiri și pentru asta îndelungii mele maladii! Problema nu este deloc simplă: trebuie să fi fost în situația de a o fi trăit din propriile forțe și din propriile slăbiciuni. Dacă trebuie să se poată spune ceva valabil, în fond, împotriva faptului de a fi fost bolnav, împotriva stării de slăbiciune, atunci este adevărat că, în asemenea stări, instinctul propriu-zis de autovindecare, adică instinctul de apărare și de înarmare din om, se destramă. Omul nu se mai poate desprinde de nimic, nu mai poate face față nici unei situații, nu mai poate replica în nici un fel unei situații: totul îl rănește. Oamenii și lucrurile pătrund amenințător de aproape, cele trăite ating prea adânc, amintirea este o rană care zvâcnește. Starea de boală este o categorie a resentimentului însuși. – Și, împotriva unei asemenea stări de lucruri, bolnavul are *un singur* leac – eu îl numesc *fatalismul rusesc*, acel fatalism lipsit de revoltă cu care un soldat rus pentru care campania a ajuns de-a dreptul insuportabilă se întinde pur și simplu, până la

urmă, în zăpadă. Să nu mai trebuiască să se lase atins de nimic, să nu mai accepte nimic, să nu mai înghită nimic – și mai presus de orice să nu mai trebuiască să reacționeze... Marea îndreptățire rațională a acestui fatalism, care nu este totdeauna doar curajul de a muri, cât o forță care să întrețină viața în cele mai primejdioase circumstanțe, este diminuarea metabolismului, încetinirea proceselor lui, un fel de voință de hibernare. Câțiva pași mai departe în această logică și îl avem pe fahir, care doarme cu săptămânile într-un mormânt... Pentru că uzura ar fi prea mare dacă s-ar mai reacționa pur și simplu, nu se mai reacționează deloc; aceasta este logica. Și cu nimic nu se precipită mai repede arderile decât cu afectele resentimentului. Mânia, vulnerabilitatea maladivă, neputința de a trece la răzbunare, pofta, setea de răzbunare, amestecarea otrăvurilor, în toate înțelesurile termenului – acestea sunt pentru cei istoviți, în mod cert, modul cel mai dăunător de a reacționa: se condiționează prin acestea o uzură rapidă a forței nervoase, o intensificare maladivă a evacuărilor periculoase, de exemplu a fierii în stomac. Resentimentul reprezintă interdicția în sine pentru un bolnav – partea rea a ființei lui, din păcate și predispoziția sa cea mai firească. – Lucrul acesta l-a înțeles acel fiziolog profund care a fost Buddha; „religia“ sa, pe care am putea-o denumi mai bine o igienă, pentru a nu o confunda cu lucruri atât de jalnice cum este creștinismul, a făcut să

depindă efectul de victoria asupra resentimentului: eliberarea sufletului de sub domnia resentimentului – primul pas spre vindecare. „Nu prin vrăjmășie ia sfârșit vrăjmășia, prin prietenie ia sfârșit vrăjmășia”: asta stă scris la începutul învățăturii lui Buddha – astfel vorbește *nu* morala, astfel vorbește fiziologia. – Resentimentul, născut din slăbiciune, nimănui mai dăunător decât celui slab însuși – în alte cazuri, unde o natură bogată constituie o condiție inițială, el este un sentiment îmbelșugat până la revărsare, un simțământ asupra căruia puțința de a rămâne stăpân este aproape dovada bogăției. Cel care cunoaște seriozitatea cu care filozofia mea a preluat lupta cu simțămintele de răzbunare și de acumulare a resentimentelor până în doctrina despre „voința liberă” – lupta cu creștinismul este doar un caz izolat în această privință – va înțelege de ce eu îmi scot tocmai aici la lumină comportamentul personal, siguranța instinctului meu în practică. În momentele de decadență mi le-am *interzis* ca fiind dăunătoare; îndată ce viața îmi era iarăși de-ajuns de bogată și de plină de mândrie pentru așa ceva, mi le-am interzis ca fiind *mai prejos* de mine. Acel „fatalism rusesc” despre care vorbeam s-a manifestat în cazul meu prin faptul că mi-am menținut cu strășnicie ani de-a rândul situațiile, locurile, locuințele, mediile sociale aproape insuportabile după ce odată, prin întâmplare, îmi fuseseră date – era mai bine astfel decât să le schimb, decât să le *simt* susceptibile

de a fi modificate – decât a mă revolta împotriva lor... A fi tulburat în acest fatalism, a fi trezit cu de-a sila din el era un lucru care pe atunci mă putea răni mortal: adevărul este că și prezenta de fiecare dată o primejdie de moarte. – A te lua pe tine însuși drept un destin, a nu te voi „altminteri“ – aceasta este în asemenea împrejurări însăși rațiunea cea mai înaltă.

7

Un alt lucru este războiul. Eu sunt prin firea mea bellicos. Dispoziția de a ataca face parte dintre instinctele mele. A putea fi dușman, a fi dușman – aceasta presupune o natură puternică, oricum este ceva determinat în orice natură puternică. O asemenea natură are nevoie de rezistențe, în consecință *caută* rezistența: patosul *agresiv* ține, în mod deopotrivă de necesar, de forța ca și de sentimentul de răzbunare sau de sensibilizare față de slăbiciune. Femeia, de exemplu, este răzbunătoare: e un lucru condiționat de slăbiciunea ei, în egală măsură cu sensibilitatea la nevoile străine. – Forța atacatorului are în potrivnicia de care ea are nevoie un soi de măsură; orice sporire a acestei forțe se exprimă prin căutarea unui adversar mai puternic – sau unei probleme mai dificile; căci un filozof care are o dispoziție beligerantă își provoacă și problemele cărora să le facă față. Misiunea pe care și-o recunoaște el nu este să domine împotrivirile în general, ci acele rezistențe care-i solicită întreaga forță,

abilitate și competență în mânuirea armelor – adică potrivnicii de aceeași seamă cu el... Egalitatea adversarilor – aceasta este prima condiție prealabilă a unui duel cinstit. Împotriva a ceea ce disprețuiești nu poți duce război; acolo unde poți să comanzi, unde vezi ceva mai prejos de tine, nu ai pentru ce să duci război. – În ce mă privește, practica războiului se poate exprima în patru principii. În primul rând: atac numai probleme care s-au dovedit victorioase – dacă e cazul, aștept până când s-au dovedit victorioase. În al doilea rând: atac numai probleme în care n-aș găsi nici un aliat, în care stau singur – în care mă compromit doar pe mine singur... N-am făcut niciodată în mod public vreun pas care să nu fi fost compromițător; acesta este criteriul meu pentru a ști că acționez cum trebuie. În al treilea rând: eu nu atac niciodată persoane – mă slujesc de persoană doar ca de o luptă cu ajutorul căreia se poate face vizibilă o stare de urgență generală, dar lunecoasă, greu de fixat. Astfel l-am atacat pe David Strauss, mai exact am atacat succesul unei cărți din „cultura” germană, carte care-și arătase evidente slăbiciunile bătrâneții – ca să zic așa, am surprins această cultură asupra faptului... Astfel l-am atacat pe Wagner, mai precis falsitatea, impuritatea de instincte a „culturii” noastre, care-i confundă pe cei rafi-nați cu bogații și pe cei târzii cu cei măreți. În al patrulea rând: atac numai problemele în care orice fel de diferențiere personală este exclusă, în care lipsește orice

fond de experiențe negative. Dimpotrivă, a alege atitudinea agresivă este pentru mine o dovadă de bunăvoință, în anumite împrejurări, de recunoștință. Eu acord o onoare, o distincție prin faptul că-mi leg numele de o problemă, de o persoană; pentru sau contra – asta îmi e egal. Dacă duc război împotriva creștinismului, aceasta mi se potrivește, pentru că dinspre partea aceasta nu am avut de întâmpinat nici un fel de fatalitate sau de obstaculări – am avut întotdeauna sentimente bune față de creștinii cei mai serioși. Eu însumi, un adversar *de rigueur* al creștinismului, sunt departe de a le reproșa celor izolați ceea ce constituie blestemul care dănuie de milenii.

8

Să-mi mai iau libertatea de a îndrăzni să mărturisesc încă o ultimă trăsătură a firii mele, care în comerțul cu oamenii mi-a făcut nu puține și nu neînsemnate greutăți? Mă caracterizează o pe de-a-ntregul nefirească sensibilitate a instinctului de puritate, astfel încât pot adulmeca, fiziologic, apropierea, sau – cum să spun? – intimitatea cea mai adâncă, „măruntaiele“ unui suflet. Am pentru o asemenea sensibilitate antene psihologice cu care pipăi orice taină și știu s-o iau în stăpânire: de la prima atingere, îmi sunt deja știute multele murdării *ascunse* din străfundurile unor naturi, condiționate poate de impuritatea sângelui, dar travestite prin educație. Dacă am observat exact, asemenea naturi, care

nu pot suporta puritatea mea, simt și ele la rândul lor precauțiile dezgustului meu; și prin aceasta nu ajung deloc mai bine mirositoare... Și așa cum m-am obișnuit dintotdeauna – căci extrema curățenie și puritate față de mine însumi este condiția prealabilă a existenței mele și eu mă pierd cu totul în condiții de necurățenie –, înot și mă scald și mă simt în elementul meu ca în apa cea mai curată într-un anume element cu totul transparent și strălucitor. Și aceasta îmi creează, în relațiile cu oamenii, probleme de răbdare deloc neînsemnate; umanitatea mea constă nu în a simți cu simpatie cum anume este făcut omul, ci în a fi în stare să suport că îi simt... Umanitatea mea este o constantă depășire a mea însumi. – Dar mie îmi e necesară singurătatea, adică vindicarea, reîntoarcerea la mine însumi, puțința de a respira un aer liber, ușor, însuflețit... *Zarathustra* al meu este în întregime un ditiramb ridicat în cinstea singurătății, sau, dacă sunt înțeles așa cum se cuvine, a purității... Din fericire, nu a purei nechibzuințe. Cine are ochiul exersat în a distinge culoarea va ști că se cuvine să-l numească diamantin. – Dezgustul față de om, față de „plebe“, a fost întotdeauna cea mai mare primejdie pentru mine... Nu vreți să ascultați cuvintele cu care *Zarathustra* vorbește despre mântuirea de silă?

Ce s-a întâmplat, adică, cu mine? Cine m-a mântuit de silă? Cine mi-a întinerit ochiul? Cum am zburat oare

aici, în înălțimile acestea, unde nu se mai înghesuie plebea la fântână?

Poate că însăși sila mea mi-a născut aripile și puterile acestea cu care simțeam apa înviorătoare? Adevăr vă spun, a trebuit să zbor într-un înalt ca să găsesc izvorul acesta al plăcerii! —

O, v-am găsit, frați ai mei! Aici într-un înalt îmi zvâcnește în față izvorul plăcerii! Și e aici o viață din care nu soarbe adunătura plebei!

Aproape neîndurat de puternic mi te reversi, izvor al plăcerii! Și cât de des reversi paharul, încercând să-l umpli.

Și încă mai trebuie să învăț să mă apropiu de tine cu mai multă sfială: cu prea multă sfială: cu prea multă putere țâșnești tu spre inima mea;

— inima mea, asupra căreia mi se mistuie în flăcări vara, vara scurtă, fierbinte, apăsată de mâhnire, încărcată de fericire; cât a jinduit inima mea vărâtecă după răcoarea ta!

Au trecut tulburările șovăitoare ale primăverii! Au trecut de mult fulgii de ninsoare, ai răutății mele, în suflul acestui iunie! Am devenit tot vară și amiază de vară — o vară în înălțimi cu izvoare înghețate și liniște înseminată: veniți, o, prieteni, ca liniștea aceasta să fie și mai adânc senină!

Căci aici este înaltul nostru și patria noastră; locuim aici în povârnișuri înalte, mult mai presus de toate necurățeniile noastre și seceta lor.

Coborâți-vă acum privirile curate întru izvorul plăcerilor mele, voi, prieteni! Cum vă gândiți că vi s-ar tulbura privirile acolo în el? Iată, el vă surâde cu puritatea lui limpede.

Pe pomul viitorului ne face acum cuibul; nouă, singuraticilor, vulturii ne vor aduce hrană în ciocurile lor! Adevăr vă spun, nu e hrană din care să se înfrupte și cei necurați! Ar simți că înghit flăcări și li s-ar arde boturile. Adevăr vă spun, noi nu ținem aici pregătite adăposturi pentru cei necurați! Peșteră de gheață ar fi fericirea noastră pentru trupurile, pentru duhurile lor!

Și, asemenea vântului puternic, vrem noi acum să trăim mai presus de ei toți, vecini cu vulturii, vecini cu zăpada, vecini cu soarele; astfel trăiește vântul cel puternic.

Și, asemenea unui astfel de vânt puternic, voi mai sufla și eu o dată printre ei și cu suflul meu am să le iau suflul duhului lor; așa o voiește viitorul meu.

Adevăr vă spun, un suflu puternic de vânt este Zarathustra pentru tot ceea ce este josnic; și acesta este cuvântul pe care-l cuvântă el dușmanilor lui și tuturor celor ce bântuie pufnind și scuipând: păziți-vă să scuipați împotriva vântului!...

DE CE SUNT ATÂT DE INTELIGENT

1

– De ce știu eu câte ceva mai mult? De ce sunt eu, în fond, atât de inteligent? N-am stat niciodată să mă gândesc la întrebări care nici nu sunt întrebări – nu m-am risipit niciodată. – Anumite dificultăți de natură religioasă, de exemplu, nu le cunosc din experiență proprie. Mi-a scăpat cu totul în ce măsură anume ar trebui să fiu „păcătos“. Și tot astfel îmi lipsește un criteriu sigur pentru ceea ce ar trebui să se cheme muștrarea de conștiință; judecând după ce se aude, o muștrare de conștiință nu mi se pare ceva demn de luat în seamă... N-aș vrea să las o acțiune odată începută în aer, aș prefera să las cu totul la o parte în judecarea valorii un eventual sfârșit prost cu urmările lui. Dacă un lucru s-a terminat prost, adesea se pierde prea ușor privirea senină asupra întregului lucru făcut: o muștrare de conștiință mi se pare un „deochi“. Să prețuiești cu atât mai mult un lucru care n-a ieșit bine, tocmai pentru că nu a ieșit bine – asta ar ține mai degrabă de morala mea. – „Dumnezeu“, „Nemurirea sufletului“, „Mântui-

rea“, „Tărâmul de dincolo“, toate acestea sunt noțiuni cărora nu le-am acordat nici o atenție, nimic din timpul meu, nici chiar când eram copil – poate că nu am fost niciodată îndeajuns de copil pentru așa ceva? – Nu cunosc ateismul ca pe un rezultat al unei cauze, și cu atât mai puțin ca un eveniment care să mi se fi impus: e un lucru pe care îl înțeleg din instinct. Am o curiozitate prea dezvoltată, sunt prea suspicios, prea temerar ca să mă las să-mi placă un răspuns prea grosolan de brutal. Dumnezeu este un răspuns grosolan și agresiv, o nedelicatețe față de un gânditor – în fond, chiar de-a dreptul o interdicție grosolană și agresivă, aruncată nouă în față: nu trebuie să gândești!... Cu totul altfel mă interesează o problemă de care depinde mai mult „vindecarea umanității“ decât cine știe ce curiozitate teologică: problema nutriției. O putem formula acum în discuție astfel: „Cum trebuie exact să te hrănești pentru a dispune de maximul tău de forță, de *virtù* în înțelesul pe care-l avea termenul în Renaștere, de virtute lipsită de orice fățarnicie?“ – Experiențele mele în această privință sunt cât de proaste posibil; sunt uimit că am auzit atât de târziu această întrebare, că am învățat atât de târziu ceva „rațional“ de la o asemenea experiență. Doar nemernicia desăvârșită a culturii noastre germane – „idealismul“ ei – îmi explică într-o oarecare măsură de ce tocmai în această privință eu am rămas atât de nedezvoltat, până de-a dreptul la o stare de sfințenie. Această

„cultură“ care te învață de la început cum să pierzi din vedere *realitățile* pentru a vâna niște țeluri cu totul problematice, așa-zis „ideale“, de exemplu „cultura clasică“ – ca și cum n-am fi de la început osândiți să unim, într-un singur concept, „clasic“ și „german“! Mai mult încă, are și un efect înveselitor – să ne gândim, de exemplu, la un leipzighez având o „formație clasică“! – De fapt, până în anii mei cei mai maturi, eu am mâncat totdeauna *prost* – ca să mă exprim la modul moral, „impersonal“, „dezinteresat“, „altruist“, spre satisfacția bucătarilor și a altor semenii creștini. De pildă, mi-am negat cu ajutorul bucătăriei leipzigheze și simultan cu primele mele studii ale scrierilor lui Schopenhauer (1865), în mod cât se poate de serios, „voința mea de viață“. Să-ți mai strici încă și stomacul în scopul unei nutriții neîndestulătoare – mi s-a părut că bucătăria pe care am numit-o mai sus a rezolvat această problemă minunat de bine. (Se spune că anul 1866 a constituit în această privință un punct de cotitură. –) Dar bucătăria germană în totul – ce nu are ea pe conștiință! Supa, înainte de felurile propriu-zise de mâncare (încă în cărțile de bucate venețiene din secolul al XVI-lea denumită *alla tedesca*); carnea fiartă în exces, legumele înecate în grăsimi și fleșcăite de tot; prăjiturile tari și grele ca niște prespapieruri! Mai adăugăm aici și nevoia de-a dreptul animalică de feluri suplimentare a germanilor bătrâni, și de fapt nici măcar bătrâni de-a binelea, și înțelegem

atunci originea *spiritului german* – din deranjamentele măruntaielor... Spiritul german este o indigestie, el nu duce până la capăt nimic. – Dar chiar și regimul englezesc, care în comparație cu cel german, și chiar și cu cel francez, este un fel de „reîntoarcere la natură“, și anume la canibalism, este ceva profund respingător pentru instinctele mele; mi se pare că o asemenea dietă îi face spiritului picioare grele, de plumb – picioare de englezoaice... Bucătăria cea mai bună este cea piemonteză. – Băuturile alcoolice îmi sunt dăunătoare; un pahar de vin sau de bere, pe zi, îmi ajunge pe de-a-ntregul ca să facă din viața mea o „vale a plângerilor“ – la München se află antipodul meu. Și chiar admitând că am înțeles asta puțin cam târziu, de trăit am trăit-o încă din cea mai fragedă pruncie. Copil încă, îmi închipuiam că a bea vin ar fi, ca și fumatul, la început doar o vanitate de tânăr, mai târziu o obișnuință proastă. Poate că de această judecată aspră e vinovat și vinul din părțile Naumburgerului. Să cred că vinul binedispune – pentru așa ceva ar trebui să fiu creștin, adică să cred un lucru care pentru mine e o absurditate. Ciudat este că, având o asemenea vulnerabilitate extremă la doze mici de alcool, chiar mult diluat, devin aproape un lup de mare când e vorba de doze masive. Încă de copil îmi dovedeam astfel vitejia. Să scriu o temă cât de lungă, de latină, într-o singură noapte, și încă s-o mai transcriu și refac cu ambiția de a o modela în ce privește forța și concizia după modelul

meu, Sallust, și apoi să-mi stropesc latineasca cu un grog de cea mai mare tărie, așa ceva nu era deloc, pe vremea când eram elev al venerabilei instituții Schulpforta, în contradicție cu fiziologia mea, și poate nici cu cea a lui Sallust – oricât ar fi putut fi astfel cu venerabila Schulpforta... Mai târziu, mai către mijlocul vieții, m-am decis, de altfel tot mai hotărât, împotriva oricărei băuturi „spirtoase”: eu, un adversar al vegetarianismului din experiență, întocmai ca și Richard Wagner, care m-a și convertit la aceasta, nu pot insista cu mai severă seriozitate să le sfătuiesc pe toate firile *spirituale* să renunțe absolut la băuturile alcoolice. Apa ajunge... Prefer locurile unde ai pretutindeni prilejul să bei din izvoarele curgătoare (Nisa, Torino, Sils); paharul de cură mă însoțește pretutindeni ca un câine. *In vino veritas*: se pare că și aici sunt în dezacord cu lumea întreagă în ce privește noțiunea de „adevăr”: – pentru mine Duhul plutește asupra apelor... Câteva exemple încă, culese din morala mea. Un dejun copios e mai ușor de digerat decât unul prea frugal. Prima condiție a unei bune digestii este ca stomacul să intre în întregime în activitate. Trebuie să-ți cunoști dimensiunile propriului stomac. Din aceleași motive sunt nerecomandabile mesele prea îndelungate, pe care eu le numesc holocausturi întrerupte, cele organizate la restaurante. – Nici un fel de masă între mese, cafea deloc: cafeaua întunecă mintea. Ceaiul e suportabil doar dimineața. În cantități mici,

dar energic: ceaiul este foarte dăunător și provoacă indispoziții pe toată ziua dacă e doar o idee prea slab. Fiecare își are aici măsura lui, deseori între limitele cele mai înguste și mai delicate. Într-o climă foarte enervantă, ceaiul nu este recomandabil pentru început: începutul mesei trebuie făcut cam cu o oră înainte, cu o ceașcă de cacao densă, căreia i s-a scos grăsimea. – Să stau așezat locului cât mai puțin timp posibil: să nu acord crezare nici unui gând care nu s-a născut în aer liber și în mișcare liberă – mișcare în care mușchii să nu se simtă în odihnă. Toate prejudecățile vin din măruntaie. – A sta locului degeaba – am mai spus-o o dată – este adevăratul păcat împotriva Duhului Sfânt.

2

Cu problema nutriției este strâns înrudită și problema legată de loc și de climă. Nimeni nu e liber să trăiască oriunde; și cine are de rezolvat probleme mari, care-i solicită toate forțele, are într-o asemenea privință o alegere chiar foarte restrânsă. Influența climei asupra metabolismului, puterea de a-l încetini, de a-l grăbi, merge atât de departe, încât o greșală în alegerea locului și climei nu numai că-l poate înstrăina pe cineva de misiunea sa, ci poate chiar să i-o facă inaccesibilă; nu mai ajunge să-i facă față. Vigoarea animalică nu i-a ajuns niciodată suficient de nestăvilită ca să poată răzbi spre acea libertate care să se reverse în cele mai înalte puteri

ale spiritului, acolo unde cineva își poate spune: lucrul acesta doar eu pot să-l fac... O cât de mică lene a măruntaielor, devenită o obișnuință proastă, ajunge pe de-a-n-tregul pentru a transforma un geniu într-un ins mediocru, într-un „german“; doar și clima germană ajunge pentru a descuraja niște măruntaie puternice și chiar eroic predispușe. Ritmul metabolismului stă într-o relație directă cu mobilitatea sau lenevia picioarelor spiritului; „spiritul“ însuși e doar o manieră anume a acestui ritm metabolic. Să ne imaginăm locurile în care se află și s-au aflat oamenii bogați în spirit, unde spiritul, rafinamentul, răutatea sunt părți componente ale fericirii, unde geniul s-a încetățenit aproape în mod necesar: toate aceste locuri au o atmosferă excelentă, uscată. Paris, Provența, Florența, Ierusalismul, Atena – aceste nume dovedesc ceva: geniul este *condiționat* de aerul uscat, de cerul limpede – adică de un metabolism rapid, de posibilitatea de a crea mereu, iarăși și iarăși, pentru sine, cantități mari, chiar uriașe, de forță. Am în fața ochilor un caz în care un spirit însemnat și de mare anvergură a ajuns doar din lipsa fineții instinctului în ce privește alegerea climei îngust, crispat, specialist și acrit. Eu însumi aș fi putut ajunge până la urmă un asemenea caz, dacă boala nu m-ar fi constrâns să revin la realitate, la rațiune și la meditații asupra rațiunii. Acum, când, dintr-o îndelungată experiență, citesc în mine, ca pe un instrument foarte fin și demn de încredere, efectele cauzelor

climatice și meteorologice, și când chiar și dintr-o scurtă călătorie, cum ar fi de la Torino la Milano, calculez asupra propriei mele fiziologii schimbările în gradul de umiditate al aerului, mă gândesc cu spaimă la faptul lugubru că viața mea până în ultimii zece ani, anii cei mai primejdioși pentru viață, s-a petrecut întotdeauna doar în locuri false și care ar fi trebuit să-mi fie de-a dreptul interzise. Naumburg, Schulpforta, Thuringia, și mai ales Leipzig, Basel, Veneția – tot atâtea locuri nefaste pentru fiziologia mea. Dacă, la urma urmei, nu am din întreaga mea copilărie și tinerețe nici o amintire plăcută, ar fi o prostie să invoc aici așa-numite cauze „morale” – de pildă, lipsa incontestabilă a unei societăți corespunzătoare: căci această lipsă se face simțită și astăzi, așa cum s-a făcut simțită totdeauna, fără ca aceasta să mă fi împiedicat să fiu senin și eficient. Ci lipsa de cunoștințe în domeniul fiziologic – blestematul „idealism” – constituie adevărata pacoste în viața mea, partea prisositoare și stupidă din ea, ceva din care nu s-a născut nimic bun, pentru care nu există nici o răscum-părare, nici o echilibrare. Din urmările acestui „idealism” îmi explic eu toate erorile, toate marile aberații ale instinctului și toate „modestiile” care m-au abătut de la misiunea vieții mele, de exemplu faptul că am devenit filolog – de ce în cel mai rău caz nu medic sau orice altceva de natură să-mi fi deschis ochii? În epoca pe care am petrecut-o la Basel, întreaga mea dietă spirituală,

inclusiv modul de împărțire al zilei, a fost o risipă cu totul lipsită de sens a unor forțe extraordinare, fără nici un fel de reîmprospătare care să acopere forțele pierdute, fără nici un gând măcar în ce privește uzura și înlocuirea lor. Lipsea oricărei individualizare mai fină, oricărei protecție a instinctelor dominante, era o indiferență și delăsare față de orice, un „dezinteres“, o uitare a propriilor distanțe – ceva ce n-am să-mi iert nici odată. Când ajunsesem aproape cu totul epuizat, prin *însuși faptul că* eram aproape complet epuizat am început să mă gândesc la această iraționalitate fundamentală a vieții mele – „idealismul“. Boala a fost cea care m-a readus în cele din urmă la rațiune.

3

Alegerea în ce privește hrana; alegerea climei și a locului unde să trăiesc; – al treilea lucru în care nu e cu nici un preț îngăduit să se facă o eroare este *alegerea felului de recreație*. Și aici, după gradul în care un spirit este cu adevărat sui-generis, granițele pentru ceea ce îi este îngăduit, adică util, sunt tot mai înguste. În cazul meu, lectura face parte din recreațiile mele: deci, din ceea ce mă desprinde de mine însumi, de ceea ce mă lasă să ies la plimbare în cunoștințe și în suflete străine – face parte adică din ceea ce eu nu mai iau în serios. Lectura mă odihnește chiar de propria mea seriozitate. În epocile când lucrez mult, nu pot fi văzute cărți în apropierea

mea; m-aș feri chiar să las în preajma mea pe cineva să vorbească sau chiar să gândească. Și asta ar fi tot o lectură... S-a remarcat oare faptul că în orice încordare profundă, cum e cea la care condamnă spiritul și în fond întregul organism orice perioadă de concepție, întâmplarea, orice fel de excitație din afară acționează mult prea vehement, provoacă întipărituri mult prea adânci? Trebuie evitate cât mai mult cu putință întâmplarea, orice fel de excitație din afară; un fel de împrejurare cu ziduri a propriului eu face parte din primele înțelepciuni ale instinctului în perioadele de concepție spirituală. Am să îngădui ca vreun gând străin să treacă în taină peste zidurile acestea? – Și asta tot lectură ar fi... Vremurilor de muncă și de rodnicie le urmează epoca recreației; veniți la mine atunci, voi, cărți plăcute, spirituale, inteligente! – Vor fi oare cărți germane?... Trebuie să mă întorc înapoi cu gândul o jumătate de an ca să mă surprind cu o carte în mână. Și care era oare? – Un excelent studiu al lui Victor Brochard, *Les Sceptiques Grecs*, în care este bine folosită chiar și *Analecta Laertiana* a mea. Scepticii, singurele exemplare onorabile în neamul filozofilor cu două până la cinci fețe!... Altminteri îmi caut refugiul aproape întotdeauna în aceleași cărți, în fond un mic număr de cărți, cărțile într-adevăr potrivite pentru mine. Poate că nu stă în firea mea să citesc mult și din domenii felurite: o sală de lectură mă îmbolnăvește. Nu stă în firea mea nici să iubesc

mult și felurit. De instinctele mele țin mai degrabă prudența, chiar ostilitatea, față de cărțile noi decât „toleranța“, așa-numita „*largeur de cœur*“ și alte feluri de „iubire de aproapele“ ... În fond, e vorba de un număr mic de francezi mai vechi, cei spre care mă reîntorc mereu; eu cred doar în cultura franceză și consider tot ceea ce altminteri în Europa se numește „cultură“ drept o neînțelegere, ca să nu mai vorbim de cultura germană... Puținele cazuri de cultură superioară pe care le-am întâlnit în Germania erau toate de origine franceză, înainte de toate doamna Cosima Wagner, de departe cea mai proeminentă voce în probleme de gust pe care am auzit-o vreodată. – Faptul că pe Pascal nu îl citesc, ci îl iubesc, ca pe cea mai instructivă victimă a creștinismului, ucisă cu încetul, la început trupește, apoi psihologic, după întreaga logică a acestei celei mai odioase forme a ferocității omenești; că am ceva din neastâmpărul lui Montaigne în spiritul – și, cine știe?, poate chiar și în trupul – meu; că gustul meu artistic le ia, nu fără o oarecare înverșunare, apărarea unor nume ca Molière, Corneille și Racine împotriva unui geniu necultivat ca Shakespeare; toate acestea nu exclud adevărul că până și cei de pe urmă francezi ar constitui pentru mine o societate fermecătoare. De altfel, nici nu văd în ce secol al istoriei am putea găsi laolaltă psihologi înzestrați cu atâta curiozitate și atâta delicatețe cum sunt în Parisul zilelor noastre: numesc cu titlu de exemplificare – căci

numărul lor nu este deloc mic – pe domnii Paul Bourget, Pierre Loti, Gyp, Meilhac, Anatole France, Jules Lemaître sau, pentru a desprinde pe unul din rasa celor puternici, cu adevărat latin, căruia îi sunt în mod deosebit devotat, Guy de Maupassant. Între noi fie spus, prefer *această* generație chiar marilor ei maeștri, care, cu toții, au fost pervertiți de filozofia germană (domnul Taine, de exemplu, prin Hegel, căruia îi datorează înțelegerea greșită a unor oameni și timpuri mai mari). Oriunde ajunge Germania, ea *pervertește* cultura. Războiul de-abia a „mântuit” spiritul în Franța... Stendhal, una dintre cele mai frumoase întâmplări din viața mea – căci tot ceea ce face epocă în viața mea mi-a adus întâmplarea, niciodată o recomandare deliberată –, este cu totul și cu totul neprețuit cu ochiul său de psiholog care știe să prevadă, cu siguranța cu care cuprinde faptele, care amintește de marii realiști concreți (*ex ungue Napoleonem*¹ –); în sfârșit, nu în ultimul rând un ateu *cinstit*, o specie rară, aproape imposibil de întâlnit, în Franța – în cinstea lui Prosper Mérimée... Poate chiar sunt invidios pe Stendhal? El mi-a luat de sub nas cea mai bună vorbă de spirit atee pe care aș fi putut-o face: „Singura scuză a lui Dumnezeu este că nu există”... Eu însumi am spus undeva: „Care a fost până acum cea mai mare obiecție împotriva existenței? *Dumnezeu*...”

1. Parafrază a expresiei latinești *ex ungue leonem* – „leul se cunoaște după gheare” (*n.red.*).

4

Cel mai înalt înțeles al noțiunii de poet liric mi l-a oferit Heinrich Heine. Caut în zadar în toate împărățiile mileniilor o muzică deopotrivă de dulce și de pasionată. El stăpânea acea răutate zeiască fără de care nu-mi pot imagina desăvârșirea. – După un asemenea criteriu prețuiesc eu valoarea oamenilor, a raselor, și anume după măsura în care ei știu să înțeleagă zeul ca fiind nedespărțit de satir. – Și cum se mai pricepe el să-i trateze pe germani și ceea ce este german! Se va spune odată că Heine și cu mine am fost cei mai de seamă artiști ai limbii germane – la o depărtare incalculabilă de toți cei care, ca simpli germani, au căutat să facă ceva cu această limbă. – Cu *Manfred* al lui Byron eu sunt fără îndoială îndeaproape înrudit: am găsit și eu în mine însumi toate abisurile lui – la treisprezece ani eram matur pentru această operă. Nu-i socotesc vrednici de nici un cuvânt, cel mult de o privire, pe cei care în prezența lui *Manfred* îndrăznesc să pronunțe numele lui *Faust*. Germanii sunt *incapabili* de orice înțelegere a noțiunii de măreție: dovadă Schumann. Eu însumi, iritat de acești saxoni dulcegi, am compus o contrauvertură pentru *Manfred*, despre care Hans von Bülow a spus că nu a mai văzut ceva comparabil pe vreo partitură: așa ceva ar fi o adevărată violentare a Euterpei. – Când caut cea mai înaltă formulă pentru a-l exprima pe Shakespeare, găsesc numai faptul că el l-a conceput

pe tipul lui Caesar. O asemenea figură nu poate fi imitată după ureche – ești astfel sau nu ești. Poetul mare creează numai din propria sa realitate – până la un asemenea grad de intensitate, încât el dincolo de opera sa nu mai e în măsură să suporte altceva... Când arunc chiar și o singură privire în *Zarathustra* al meu, mă plimb câte o jumătate de oră în sus și în jos prin cameră, incapabil să-mi mai stăpânesc accesele de plâns cu sughițuri. – Nu cunosc vreo lectură mai în măsură să sfâșie inima decât cea a lui Shakespeare: cât trebuie să fi suferit un om pentru a fi obligat să fie într-o asemenea măsură grosolan și abject! – Este oare înțeles Hamlet? Nu îndoiala, *certitudinea* este cea care îl face nebun... Dar pentru a simți astfel trebuie să fii profund, să fii Abis, Filozof... Noi cu toții *suntem înspăimântați* de adevăr... Și să recunosc și aceasta: sunt instinctiv sigur și convins că lordul Bacon este originea, autorul, cel care chinuiește animalele și pe sine însuși prin această literatură de cea mai fantastică înfățișare: ce mă mai interesează jalnica vorbărie în sensul acesta a capetelor confuze și pătrate ale specialiștilor americani? Însă forța aceasta pentru cea mai viguroasă categorie a realității viziunii nu numai că este compatibilă cu cea mai viguroasă forță de acțiune, cu monstruosul însuși al acțiunii, cu crima – ea o presupune de la sine... Nu cunoaștem nici de departe de-a-juns lucruri cu privire la lordul Bacon, primul realist în oricare înțeles magnific al termenului, pentru a ști

tot ce a făcut el, ce a vrut el, ce a trăit el în ființa lui... Și, la dracu', domnilor critici! Admițând că l-aș fi botezat pe Zarathustra al meu cu un nume străin, de exemplu cu cel al lui Richard Wagner, n-ar fi ajuns subtilitatea a două milenii pentru a ghici că autorul lui *Omenesc, prea omenesc* este vizionarul lui Zarathustra...

5

Aici, unde vorbesc despre recreațiile și sursele de înprospătare ale vieții mele, îmi e necesar un cuvânt pentru a-mi exprima recunoștința pentru ceea ce de departe a reprezentat cea mai profundă și mai cordială sursă de asemenea înprospătare și recreație. Aceasta a fost fără nici o îndoială relația mea apropiată cu Richard Wagner. Prețuiesc cum se cuvine restul relațiilor mele omenești; dar cu nici un preț n-aș renunța la zilele vieții mele petrecute la Tribschen, zile de încredere, de seninătate, de întâmplări sublimе – clipe profunde... Nu știu ce experiențe au trăit alții cu Wagner; peste cerul nostru nu a alunecat niciodată vreun nor. – Și cu aceasta mă mai întorc o dată la Franța – nu am nici un sentiment temeinic, am doar o strâmbătură de dispreț, din colțul gurii, față de toți wagnerienii *et hoc genus omne* [și toți de-acest soi], care-și închipuie că-l cinstesc pe Wagner prin faptul că se găsesc pe ei înșiși *asemenea* lui... Așa cum sunt eu, în cele mai profunde instincte ale mele, străin față de tot ce este german, până într-atât încât chiar și

apropierea unui german îmi tulbură digestia, prima mea întâlnire cu Wagner a fost și prima respirație liberă a vieții mele: l-am simțit, l-am venerat ca pe însăși *Străinătatea*, ca pe un contrariu, ca pe un protest viu împotriva tuturor „virtuților germane“. – Noi, cei care am copilarit în aerul de mlaștină al anilor cincizeci, suntem cu necesitate pesimiști în ce privește noțiunea de „german“; nu putem fi nimic altceva decât Revoluționari – noi nu vom consimți la nici o stare de lucruri în care bigoții și fățarnicii să fie pe primul plan. Îmi e cu desăvârșire indiferent că el joacă astăzi pe alte culori, că el se îmbracă în purpură și în uniforme de husar... N-are decât! Wagner a fost un Revoluționar – el a fugit de germani, departe... Ca artist, nimeni nu are altă patrie în Europa decât Parisul: acea *délicatesse* în toate cele cinci simțuri artistice pe care o presupune arta lui Wagner, sensibilitatea pentru nuanțe, morbiditatea psihologică se întâlnesc numai la Paris. Nicăieri în altă parte nu se găsește această pasiune în ce privește problemele formei, această seriozitate în opera de *mise en scène* – este seriozitatea pariziană prin excelență. În Germania nu există noțiunea ambiției monstruoase care trăiește în sufletul unui artist parizian. Germanul este blajin – Wagner nu era câtuși de puțin blajin... Dar am expus îndeajuns (în *Dincolo de bine și de rău*, aforismul 256) locul care îi revine lui Wagner, unde își are el înrudirile cele mai apropiate: în romantismul târziu francez, în acea categorie

de artiști profund vizionari și în înalt avântându-se ca Delacroix și Berlioz, păstrând un fond maladiv de suferință incurabilă în adâncul ființei, mari fanatici ai *expresiei*, virtuoși până în măduva oaselor... Cine a fost, în fond, primul adept *intelligent* al lui Wagner? Charles Baudelaire, același care l-a înțeles primul pe Delacroix, acel decadent tipic în care s-a recunoscut o întreagă rasă de artiști – el a fost poate și ultimul dintre ei... Ce nu i-am iertat niciodată lui Wagner? Că a consimțit să coboare printre germani – că a devenit un german al Reichului... Oriunde își întinde sfera de acțiune Germania, *pervertește cultura*.

6

Cântărind bine totul, eu nu mi-aș fi suportat tineretea dacă nu ar fi existat muzica wagneriană. Căci am fost *condamnat* să trăiesc printre germani. Dacă vrei să te eliberezi de o apăsare insuportabilă, ai nevoie de hașiș. Foarte bine, eu am avut nevoie de Wagner. Wagner este antidotul împotriva a tot ce este german *par excellence* – o otravă el însuși, nu contest asta... Din clipa în care a existat o partitură pentru pian din *Tristan* – complimentele mele, domnule von Bülow! –, eu am fost wagnerian. Operele anterioare ale lui Wagner le vedeam mai prejos de mine – încă prea comune, prea „germane“... Dar mai caut și astăzi o operă de o deopotrivă de primejdioasă putere de fascinație, de o frumusețe infinită, deopotrivă de înfricoșătoare și dulce cum este *Tristan* –

o caut zadarnic în toate artele. Toată straniețea lui Leonardo da Vinci își pierde vraja la primele sunete din *Tristan*. Această operă este în totul *non plus ultra* al lui Wagner; el s-a recules din ea cu *Maestrîi cântăreți* și cu *Inelul Nibelungilor*. Să se însănătoșească – aceasta înseamnă un regres, un pas înapoi pentru o natură cum e cea a lui Wagner... Consider ca o fericire de prima mână faptul de a fi trăit la timpul convenit și tocmai printre germani de a fi fost *matur* pentru această operă: atât de departe poate merge la mine curiozitatea psihologului. Lumea e săracă pentru cel care nu a fost niciodată de-a-juns de bolnav pentru această „voluptate a iadului”: îți este îngăduit, ești chiar obligat, să folosești aici o formulă mistică. Cred că eu cunosc mai bine decât oricine altcineva ce lucru uriaș a reușit să facă Wagner, cele cincizeci de lumi ale extazurilor straniei, pentru care nimeni altul în afară de el nu a avut aripi îndeajuns de puternice; și așa cum sunt eu, îndeajuns de puternic pentru a întoarce în folosul meu chiar și cele mai problematice și mai primejdioase lucruri din jur, devenind astfel și mai puternic, îl numesc pe Wagner cel mai mare binefăcător al vieții mele. Ceea ce ne înrudește, faptul că am suferit mai profund, chiar și unul din cauza celuilalt, decât ar putea îndura să sufere oamenii acestui secol, va lega veșnic numele noastre unul de altul: și tot atât de sigur cum este că Wagner e printre germani o mare eroare, și eu însumi sunt și voi fi totdeauna o asemenea

eroare. – *Mai întâi* două secole de disciplină psihologică și artistică, domnilor germani... Dar așa ceva nu se recuperează.

7

Mai spun o vorbă pentru urechile cele mai selecte: ce vreau eu în fond de la muzică. Ca ea să fie senină și profundă ca o după-amiază de octombrie. Ca ea să fie directă, destinsă, tandră, o femeiușcă dulce, făcută din ticăloșie și grație... Nu voi recunoaște niciodată că un german ar putea ști ce este muzica. Cei cărora li se spune că au fost muzicieni germani, cei mai mari dintre ei în orice caz, sunt străini, slavi, croați, italieni, olandezi – sau evrei; în celelalte cazuri, germani de rasă puternică, germani dintr-un neam care s-a stins, ca Heinrich Schütz, Bach și Händel. Eu însumi sunt încă de-ajuns de polonez pentru a ceda tot restul muzicii în schimbul lui Chopin; exclud de aici, din trei motive, *Idila lui Siegfried* de Wagner, poate și câte ceva din Liszt, care îi depășește prin accente orchestrale sublime pe toți ceilalți muzicieni; și, în cele din urmă, tot ceea ce s-a afirmat dincolo de Alpi – de partea aceasta în schimb... N-aș vrea să știu că lipsește Rossini, și încă și mai puțin ceea ce reprezintă pentru mine *Sudul* în muzică, muzica aceluia *maestro* venețian al meu, Pietro Gasti. Și când spun dincolo de Alpi, la drept vorbind spun doar Venetia. Când caut un alt cuvânt pentru muzică găsesc întotdeauna doar

cuvântul Veneția. Nu pot face nici o deosebire între lacrimi și muzică – nu știu să gândesc fericirea, *Sudul*, fără un anume fior de spaimă.

*M-am oprit pe puntea aceasta
Și eu de curând, în noapte.
Venea de departe-o cântare;
Stropi de aur picurând
Peste-ntinderea tremurătoare abia.
Gondole, lumini, muzică –
Plutind ameteitoare-n amurg...*

*Sufletul meu, tremur de coarde,
își cânta, nevăzut mângâiat,
tainic cântec de gondolier,
tremurător licărind, fericit.
– Îl ascultă oare cineva?*

8

În toate acestea – în alegerea hranei, a locului de rezidență, a climei, a recreațiilor – comandă un instinct al autoconservării, care se exprimă în modul cel mai neechivoc ca instinct de autoapărare. A nu vedea, a nu auzi multe, a nu lăsa multe să te atingă – constituie o primă înțelepciune, o primă dovadă a faptului că nu ești o întâmplare, ci o necesitate. Cuvântul uzual pentru acest instinct de autoapărare este *Gustul*. Imperativul său comandă

nu numai a spune „nu“ acolo unde un „da“ ar fi o „lepădare de sine“, ci de a spune „nu“ *cât mai puțin posibil*. E vorba aici de o despărțire de sine însuși, de a-și lua adio de la situațiile în care un „nu“ ar fi fost iarăși și iarăși necesar. Rațiunea pentru aceasta stă în faptul că cheltuirea unor forțe în scopuri defensive, oricât de mici ar fi, odată devenite o regulă, o obișnuință, reprezintă o sărăcire extraordinară și total inutilă. Cele mai mari risipe de forțe ale noastre sunt cel mai adesea cele mărunte. Apărarea, împotrivirea față de vreo solicitare, este o cheltuială – nu trebuie să ne înșelăm în privința aceasta –, înseamnă o forță cheltuită în scopuri negative. Poți ajunge, pur și simplu apărându-te tot timpul, atât de slab, încât să nu te mai poți apăra. Să presupunem că ies acum din casă și întâlnesc, în locul liniștitului și aristocraticului Torino, un orașel german: instinctul meu ar trebui să se baricadeze într-o împotrivire pentru a respinge tot ceea ce l-ar asalta venind din această lume a platitudinii și lașității. Sau aș întâlni un mare oraș german, o citadelă a viciilor, unde nu crește viață de nici un fel, unde orice lucru, și bun, și rău, este adus cu sila din afară. N-ar trebui, într-o asemenea situație, să mă transform în arici? – Dar să-ți scoți astfel țepi este o risipă, chiar un lux îndoit, când ai libertatea să nu ai pur și simplu țepi zburliți în afară, ci mâinile *deschise*...

O altă modalitate de autoapărare și de înțelepciune constă în a te pune în situația în care *să reacționezi cât*

mai rar cu putință, să eviți adică situațiile și condițiile în care ai fi condamnat să-ți lași cum s-ar spune deo parte propria „libertate”, inițiativa proprie, și ar trebui să ajungi o simplă reacție față de exterior. Iau drept comparație relațiile față de cărți. Eruditul, cel care în fond nu face decât să „consume” cărțile – filologul cu un asemenea consum mediu zilnic de aproximativ 200 de pagini –, își pierde până la urmă cu totul capacitatea de a mai gândi singur. Dacă nu mai consumă astfel cărți, atunci nu mai gândește. *Răspunde* unei excitații (– unui gând citit) atunci când gândește – până la urmă nu mai face altceva decât să reacționeze. Învățatul își cheltuiește întreaga forță în a spune „da” și „nu”, în critica celor deja spuse – el însuși nu mai gândește... Instinctul de autoapărare i s-a moleșit cu totul; în alte cazuri s-ar apăra doar de cărți. Învățatul de acest fel – un decadent. – Am văzut cu ochii mei: naturi dotate, bogate și libere ajunse „istovite de atâta lectură” deși abia ce-au împlinit treizeci de ani, bețe de chibrituri care trebuie frecate viguros ca să mai scoată scânteii – „gânduri”. Dimineața devreme, când se crapă de ziuă, când totul e proaspăt și viu, în aurora forțelor proprii, să citești o *carte* – numesc asta o faptă de-a dreptul vicioasă.

9

Ajunși aici, nu mai e cu putință de evitat răspunsul la întrebarea „cum devii ceea ce ești?”. Și cu asta ating

măiestria în arta autoconservării – egoismul... Admițând anume că misiunea, vocația, destinul vocației se situează mai presus de o măsură comună, e sigur că n-ar putea exista o primejdie mai mare decât de a face față singur acestei misiuni. Pentru a deveni ceea ce ești se presupune că nu bănuiești nici pe departe ce ești. Din acest punct de vedere înseși greșelile vieții își au sensul și valoarea lor, abaterile din drum și ocolurile, ezităările, „modestiile“ seriozității, cheltuite pe sarcini care sunt dincolo de adevărata sarcină. Și aici își găsește expresia o mare înțelepciune, chiar suprema înțelepciune: acolo unde *nosce te ipsum* [„cunoaște-te pe tine însuși“] ar fi rețeta prăbușirii, uitarea-de-sine, înțelegerea-greșită-de-sine, auto-diminuarea, auto-limitarea, auto-medio-crizarea devin rațiunea însăși. Ca să ne exprimăm în termeni morali: iubirea de aproapele, viața pentru alții și altele pot constitui criteriul de apărare pentru conservarea celei mai dure individualități. Acesta este cazul de excepție, în care eu, împotriva normelor și convingerilor mele, iau partea instinctelor „altruiste“: ele lucrează aici în slujba egoismului, a autodisciplinei. – Trebuie ca întreaga suprafață a conștiinței – conștiința este o superficialitate – să fie păstrată pură de oricare din marile imperative. Precauția chiar și în fața oricăror cuvinte mari, oricăror atitudini mărețe! Teoria reprezintă primejdia că instinctul poate ajunge „să se înțeleagă pe sine“ prea devreme. Și între timp crește și iarăși crește

în adâncuri „ideea“ organizatoare, cea care este chemată să devină stăpânitoare – ea începe să comande, ea duce încet, pe căi lăturalnice și prin ocoluri, îndărăt, ea pregătește însușiri și capacități care odată și odată se vor dovedi indispensabile ca mijloace în slujba întregului – ea construiește, pe rând, toate potențele care pot să slujească, înainte ca să fi lăsat să se exprime ceva din sarcinile dominante, ceva despre „țintă“, „scop“, „sens“. – Privită din acest unghi, viața mea e cu adevărat minunată. Pentru sarcina unei *transmutări a valorilor* erau poate necesare mai multe puteri decât s-au aflat vreodată laolaltă într-o singură ființă, iar în primul rând și contrariile unor asemenea capacități, strânse laolaltă și fără ca să se tulbure, să se contracareze unele pe altele. Ierarhizarea acestor capacități; distanța și arta de a ști să separi fără să crezi ostilități; arta de a nu amesteca nimic, de a nu „împăca“ nimic; o multiplicitate uriașă, care, cu toate acestea, să fie contrariul haosului – aceasta a fost condiția prealabilă, îndelungată și tainică muncă și artă a instinctului meu. Protecția binefăcătoare pe care a exercitat-o asupra mea s-a făcut în mod deosebit simțită prin faptul că eu n-am bănuir nici o clipă ce anume creștea în mine – că toate capacitățile acestea ale mele au răsărit deodată la iveală, mature, în ultima lor desăvârșire, într-o zi. Nu păstrez în amintirea mea nici o clipă în care m-aș fi străduit din greu – nu e cu putință să se dovedească măcar o urmă de luptă în viața

mea, eu sunt contrariul unei naturi eroice. „Să vreau“ ceva, „să mă străduiesc“ spre ceva, să am în vedere un „scop“, o „dorință“ – toate acestea eu nu le cunosc din propria experiență. Chiar și în clipa aceasta, îmi arunc privirea spre viitor – un viitor larg și întins! – ca asupra unei mări liniștite; nici o dorință nu-i unduiește oglinda. Nu vreau nici în cea mai mică măsură ca ceva să fie altfel decât este; eu însumi nu vreau să devin altul... Dar eu am trăit totdeauna așa. Nu am avut nici o dorință. Cineva care, după ce și-a împlinit al patruzeci și patru de ani de viață, poate să spună că nu s-a străduit niciodată după onoruri, după femei, după bani! Nu că ele mi-ar fi lipsit... Astfel, de exemplu, am ajuns într-o bună zi profesor universitar – nici nu visasem măcar așa ceva, căci abia dacă împlinisem douăzeci și patru de ani. Tot astfel ajunsesem cu doi înainte, într-o bună zi, filolog: în sensul că prima mea lucrare filologică – începutul meu, în toate înțelesurile cuvântului – mi-a fost cerută de profesorul meu Ritschl pentru publicare în revista sa *Rheinisches Museum*. (Ritschl – o spun cu venerație –, singurul învățat genial pe care l-am văzut la față în toată viața mea. Avea acea perversitate plăcută care ne caracterizează pe noi turingienii și care-l face simpatic până și pe un german: – noi preferăm, pentru a ajunge la adevăr, chiar și vicleșugurile. Prin aceste cuvinte nu aş vrea câtuși de puțin să-l subapreciez pe compatriotul meu mai apropiat, înțeleptul Leopold von Ranke...)

10

Voi fi întrebat de ce, la urma urmei, am povestit toate lucrurile acestea mărunte și, din punctul de vedere al judecății comune tradiționale, de-a dreptul indiferente: îmi dăunez singur, cu atât mai mult dacă e adevărat că eu sunt menit să reprezint mari misiuni. Răspunsul: lucrurile acestea mărunte – nutriția, locul șederii, clima, distracțiile, întreaga cazuistică a egoismului – sunt incomparabil mai importante decât tot ceea ce a fost considerat până acum ca fiind important. De aici anume trebuie să începem să reînvățăm. Toate cele pe care le-a cumpănit până acum cu seriozitate umanitatea nu sunt nici măcar realități, sunt simple închipuiri, mai riguros vorbind *minciuni*, ieșite din instinctele rele ale unor naturi bolnave, în cel mai profund sens nocive. – Toate conceptele de „Dumnezeu“, „suflet“, „virtute“, „păcat“, „lume de dincolo“, „adevăr“, „viață veșnică“... Însă în ele a fost căutată măreția naturii omenești, „dumnezeirea“ ei... Toate problemele politicii, ale orânduiri sociale, ale educației au fost, prin ele, falsificate până în cea mai din urmă fibră, până într-atât încât oamenii cei mai dăunători au fost luați drept mari oameni – încât am învățat să disprețuim lucrurile „mărunte“, adică împrejurările fundamentale ale vieții înseși... Dacă mă compar acum cu oamenii care au fost cinstiți până în clipa de față ca fiind cei mai de seamă, deosebirea apare evidentă. Eu nu-i consider pe acești „cei

mai de seamă“ nici măcar ca fiind oameni – ei sunt pentru mine scursori ale umanității, avortoni ai bolii și ai instinctelor răzbunătoare: ei sunt oameni nesănătoși, prin esență incurabili, care se răzbună pe viață... Eu vreau să fiu opusul acestora: privilegiul meu este că eu stăpânesc cea mai subtilă finețe față de toate semnele de manifestare ale instinctelor sănatoase. Din mine lipsesc orice fel de trăsături maladive; nici chiar în epocile celei mai serioase boli eu nu am fost bolnăvicios; s-ar căuta în zadar în ființa mea chiar și o singură trăsătură de fanatism. Nu mi s-ar putea dovedi că, în vreo clipă a vieții mele, aș fi adoptat vreo atitudine arogantă sau patetică. Patosul unei atitudini nu aparține de ceea ce se cheamă măreție; în fond, cine are nevoie de atitudine este fals... Păziți-vă de toți oamenii pitorești! Viața mi-a devenit ușoară, și în cel mai înalt grad ușoară, atunci când mi s-au cerut cele mai grele lucruri. Cine m-a văzut în cele șaptezeci de zile ale toamnei acesteia când, fără întrerupere, am creat numai opere de primul rang pe care nici un om nu mi le poate imita – sau nu le-ar fi putut prefigura –, și le-am creat cu deplină răspundere pentru toate mileniile care vor veni după mine, acela nu va putea descoperi la mine nici o urmă de încredare, ci cu atât mai mult, dimpotrivă, o prospețime și o seninătate atotputernic revărsându-se. Niciodată n-am mâncat cu o mai plăcută poftă de mâncare, niciodată n-am dormit mai bine. – Nu cunosc nici un alt

fel de a duce la împlinire sarcinile mari decât jocul; jocul este, ca indiciu al măreției, o condiție prealabilă esențială. Cea mai mică constrângere, mina întunecată, un ton de oarecare asprime al vocii, toate acestea sunt reproșuri la adresa unui om, și cu atât mai mult la adresa operei sale!... Nu ai voie să ai nervozități... Chiar și să suferi de singurătate constituie o obiecție – eu am suferit totdeauna numai de a fi în mulțime... De la absurd de timpurie vârstă de șapte ani știam deja că nici un cuvânt omenesc n-avea să mă poată atinge, ajunge din urmă vreodată; și m-a văzut vreodată cineva tulburat din cauza aceasta? – Păstrez și astăzi încă aceeași amabilitate față de oricine, sunt cât se poate de prevenitor chiar și față de cei mai mărunți, și în toate acestea nu intră nici un gram de superioritate, de dispreț ascuns. Cel pe care-l disprețuiesc *ghicește* că va fi disprețuit de mine; prin simpla mea existență, îi scot din sărite pe toți cei care au un sânge impur în vine... Formula mea pentru ceea ce este măreț în oameni este *amor fati*: să nu vrei să ai nimic altfel, nici înaintea ta, nici în urma ta, nici în întreaga veșnicie. Nu numai să știi să suporti ceea ce este necesar, și cu atât mai puțin să-l ascunzi – orice idealism este ipocrizia în fața necesității –, ci să-l *iubești*...

DE CE SCRUI CĂRȚI ATÂT DE BUNE

1

Una sunt eu, alta sunt scrierile mele. – Aici, înainte de a vorbi despre ele propriu-zis, va fi atinsă problema înțelegerii sau a ne-înțelegerii acestor scrieri. O fac exact atât de nepăsător cât se și cuvine să se facă așa ceva, căci nu a venit încă nici de departe vremea acestei probleme. Eu însumi nu am ajuns încă la vremea mea, sunt unii care se nasc postum. Cândva, va fi nevoie de instituții în care să se trăiască și să se propovăduiască învățăturile așa cum înțeleg eu că trebuie să se facă aceasta; poate chiar vor fi înființate și unele catedre pentru interpretarea lui *Zarathustra*. Dar ar fi o desăvârșită contradicție cu mine însumi dacă eu aș aștepta încă de azi urechi și mâini pentru adevărurile mele: faptul că astăzi nu se aude, faptul că astăzi nimeni nu știe să primească de la mine, este nu numai de înțeles, mi se pare chiar că este ceea ce se cuvine. Eu nu vreau să fiu confundat – și aici se include și obligația ca eu însumi să nu mă confund cu un altul. – Să o mai spun o dată, puține exemple de „rea voință“ pot fi dovedite în viața mea; și aproape

că n-aș putea să povestesc nici un singur caz de „rea vo-
ință“ literară. Dimpotrivă, prea multe de *pură nebulie!*...
Mi se pare una dintre cele mai rare dovezi de distincție
pe care le poate produce cineva despre sine însuși ca,
atunci când ia în mână o carte de-a mea – pretind chiar
ca atunci să-și scoată cizmele –, să nu vorbească prostii...
Când, odată, doctorul Heinrich von Stein mi s-a plâns,
cu toată sinceritatea, că nu înțelege nici un cuvânt din
Zarathustra al meu, i-am spus că totul e în regulă: a în-
țelege șase propozițiuni din cartea aceasta, adică a le
trăi, înalță pe cineva pe o treaptă aflată mai sus, în
condiția de muritor, decât cea pe care ar putea-o atinge
omul „modern“. Și cum aș putea eu, cu un asemenea
simț al distanței, să-mi doresc măcar să fiu citit de „mo-
dernii“ pe care îi cunosc! – Triumful meu este tocmai
inversul celui al lui Schopenhauer – eu spun „*non legor,*
non legar“. – Nu că aș intenționa să subapreciez plă-
cerea ce mi-a fost adusă în mai multe rânduri de *ino-*
cența cu care s-a spus „nu“ scrierilor mele. Încă în vara
aceasta, într-un moment când eu, cu literatura mea, care
cântărește atât de greu, care e menită să atârne atât de
greu, am reușit poate să dezechilibrez tot restul litera-
turii, un profesor de la Universitatea din Berlin mi-a
dat binevoitor de înțeles că ar trebui să mă slujesc totuși
de alte mijloace: lucruri precum cele pe care le scriu
eu nu le mai citește nimeni. – Și, până la urmă, nu Ger-
mania, ci Elveția e cea care a produs două cazuri extreme.

O recenzie a doctorului V. Widmann, în *Bund*, despre *Dincolo de bine și de rău*, sub titlul „Primejdioasa carte a lui Nietzsche“, și o privire de ansamblu, în general, asupra cărților mele din partea domnului Karl Spitteler, de asemenea în *Bund*, sunt un punct maxim în viața mea – mă feresc să spun în ce sens... Cel din urmă a tratat, de exemplu, *Zarathustra* al meu ca pe un exercițiu superior de stil, cu dorința că poate mai târziu mă voi ocupa totuși și de conținut; dr. Widmann mi-a exprimat prețuirea sa pentru curajul cu care mă străduiesc să desființez toate sentimentele cuviincioase. – Printr-o mică viclenie a întâmplării, aici, fiecare propozițiune era, cu o consecvență pe care am admirat-o, inversul unui adevăr: în fond, n-ar mai fi fost altceva de făcut decât să „răstorni valoarea tuturor valorilor“ pentru ca, în chip cu totul remarcabil, să fi bătut cuiul exact cum trebuia la locul lui, în perete, deasupra capului meu – în loc de a-l fi bătut prin capul meu... Și cu atât mai mult caut o explicație. – Până la urmă, nimeni nu poate să scoată din lucruri, socotind aici și cărțile, mai multe decât știe el însuși. Dar dacă nu ai, pornind de la cele trăite, nici un acces spre altceva, atunci nu ai nici ureche. Să ne gândim acum la un caz extrem: că o carte vorbește despre trăiri care sunt cu totul în afara posibilităților unei experiențe frecvente sau chiar doar foarte rare – că ea ar fi un prim limbaj pentru o nouă serie de experiențe. Într-un caz ca acesta nu se va auzi pur și simplu nimic, dimpreună

cu acustica iluzie că acolo unde nu se aude nimic *nici nu este nimic*. . . Aceasta este în cele din urmă experiența mea medie și, dacă vrei, *originalitatea* experienței mele. Cine a crezut că a înțeles ceva despre mine și-a făcut mai întâi o imagine despre mine, după chipul și asemănarea sa – nu rareori una de-a dreptul opusă mie însumi, de exemplu cea a unui „idealist”; cine nu a înțeles nimic în ce mă privește a negat că eu aș fi putut fi luat în considerație măcar. Cuvântul „supraom”, pentru a desemna un tip de cea mai înaltă realizare, prin opoziție cu omul „modern”, cu omul „bun”, cu creștinii și cu alți nihiști – un cuvânt care, în gura lui Zarathustra, anihilatorul moralei, este un cuvânt ce poate, în cea mai mare măsură, să dea de gândit –, este înțeles aproape pretutindeni, cu o deplină inocență, în sensul acelor valori al căror contrar a fost adus la lumină în figura lui Zarathustra; adică drept tipul „idealist” al unei categorii mai înalte de oameni, pe jumătate „sfânt”, pe jumătate „geniu”. . . Pe socoteala lui, o altă vită cornută învățată m-a bănuț de darwinism; chiar și acel „cult al eroilor” respins de mine cu atât sarcasm, al marelui falsificator, vinovat față de știință și voință, care a fost Carlyle, a fost greșit recunoscut în ce mă privește. Celui căruia i-am șoptit la ureche că ar trebui să caute în jur mai degrabă un Cesare Borgia decât un Parsifal nu-i venea să-și creadă urechilor. – Va trebui să mi se ierte faptul că sunt complet lipsit de curiozitate în ce privește recenziile cărților mele, mai ales a celor

apărute în ziare. Prietenii mei, editorii cărților mele, știu aceasta și nu vorbesc cu mine despre așa ceva. Într-un singur caz deosebit, am văzut o dată cu ochii mei cum s-a păcătuît împotriva uneia dintre cărțile mele – era *Dincolo de bine și de rău*; aş putea scrie un eseu de-a dreptul instructiv despre asta. S-ar crede oare că *National-Zeitung* – pentru cititorii mei din străinătate fac observația că e vorba despre un ziar prusac; cu permisiunea dumneavoastră, eu însumi nu citesc decât *Journal des Débats* – a putut înțelege cu toată seriozitatea cartea aceasta ca fiind un „semn al timpului“, ca pe veritabila filozofie cuvenită a *junker*-ilor, în fața căreia *Kreuzzeitung*¹ nu-și mai poate aduna curajul?...

2

Acestea au fost spuse pentru germani: căci eu am pretutindeni în altă parte cititori – inteligențe alese, caractere confirmate, formate în cele mai înalte poziții și îndatoriri; am chiar și adevărate genii printre cei care mă citesc. În Viena, în Sankt Petersburg, în Stockholm, la Copenhaga, la Paris și la New York – pretutindeni sunt descoperit: dar asta nu se-ntâmplă în țara cea plătată a Europei, în Germania... Și, trebuie să o recunosc, mă bucură și mai mult cei care nu mă citesc, cei care nu au auzit niciodată nici numele meu și nici cuvântul „filozofie“; dar oriunde ajung, aici la Torino, de exemplu, la

1. Principalul ziar de propagandă al Partidului Conservator Prusac în a doua jumătate a secolului al XIX-lea (*n.red.*).

vederea meu se luminează și se înseninează orice chip. Ceea ce până acum m-a măgulit cel mai mult este că preocupările bătrâne nu-și găsesc liniștea până nu mi-au ales strugurii cei mai dulci pe care-i au. *Până într-atât* trebuie să fii filozof... Nu în zadar polonezii sunt numiți francezii între slavi. O rusoaică fermecătoare nu s-ar înșela, desigur, niciodată când ar fi vorba să-și pună problema apartenenței mele. Nu reușesc niciodată să mă port solemn, pot cel mult să mă simt încurcat... Să gândesc la modul german, să simt la modul german – eu pot orice, dar așa ceva e mai presus de puterile mele... Bătrânul meu profesor Ritschl susținea chiar că eu mi-aș concepe până și studiile filologice ca un romancier parizian – absurd de captivante. La Paris chiar se manifestă surprindere față de „*toutes mes audaces et finesses*” [„toate îndrăznelile și finețurile mele”] – expresia este a domnului Taine – și mă tem că până și în formele cele mai avântate ale ditirambului se va găsi la mine amestecată și ceva din acea sare care nu va deveni niciodată alterată – „germană” –, ceva din ceea ce se cheamă *esprit*... Nu pot altfel. Așa să-mi ajute Dumnezeu! Amin. – Știm cu toții, unii știu chiar din experiență, ce este un urecheat. Foarte bine, îndrăznesc să afirm că eu am cele mai mici urechi. Asta le interesează nu puțin pe femeiuști – doar mi se pare mie, sau se simt mai bine înțelese de către mine?... Eu sunt antiasinul *par excellence*, și prin aceasta sunt un monstru mondial istoric. Eu sunt, grecește vorbind și nu numai grecește, Anticristul...

3

Într-o oarecare măsură, îmi cunosc privilegiile ca scriitor: în cazuri izolate mi s-a și dovedit cât de mult obișnuința cu scrierile mele „pervertește” gustul. Pur și simplu alte cărți, și cel mai puțin cele filozofice, nu mai sunt suportate. Este o distincție fără seamăn să poți intra în această lume nobilă și delicată – pentru aceasta trebuie în primul rând să nu fii german; este, până la urmă, o distincție pe care trebuie să o meriți. Cei care-mi sunt înrudiți prin eminența voinței trăiesc atunci adevărate extaze ale cunoașterii: căci eu vin din înălțimi pe care nici o pasăre nu le-a întâlnit în zborul ei, cunosc abisuri în care nu s-a rătăcit încă nici un picior de om. Mi s-a spus că e cu neputință să se mai lase din mâini o carte de-a mea odată ridicată – eu tulbur până și odihna de noapte... Nu există în sensul acesta cărți mai superbe și în același timp mai rafinate: – ele ating ici și colo punctul cel mai înalt care poate fi atins pe pământ, cinismul; ele se cuvin cucerite cu cele mai delicate degete ca și cu cei mai îndrăzneți pumni. Orice fragilitate a sufletului te exclude de la ele, o dată pentru totdeauna, chiar și o dispepsie: nu trebuie să fii nervos, trebuie să ai măruntaie sănătoase și vioaie. Nu numai sărăcia, aerul închis, doar, al unui suflet te exclude de la accesul la ele, și cu atât mai mult lașitatea, necurătenia, resentimentul și dorința de răzbunare ascunse în pânțele: un cuvânt de la mine face să roșească toate instinctele rele. Am

printre cunoștințele mele mai mulți cobai prin care constat reacțiile diferite, foarte instructiv diferite față de scrierile mele. Cei care nu vor să aibă nimic de-a face cu conținutul lor, așa-numiții mei prieteni de exemplu, devin în asemenea cazuri „impersonali”; sunt fericit pentru a fi ajuns iarăși atât de „departe” – se constată chiar un progres într-o anume seninătate a tonului... „Spiritele” cu totul vicioase, „sufletele frumoase”, cei mincinoși până în adâncul sufletului nici nu mai știu în cazurile cele mai rele ce să facă cu asemenea cărți – ca urmare le socotesc a fi mai prejos de ei, ceea ce reprezintă frumoasa consecvență a tuturor „sufletelor frumoase”. Vita cornută dintre cunoștințele mele, un german adevărat, cu permisiunea dumneavoastră, m-a lăsat să înțeleg că lumea nu e totdeauna de aceeași părere cu mine, cu toate acestea câteodată... Am auzit spunându-se asta chiar și despre Zarathustra... În același timp, orice „feminism” în oameni, chiar și în bărbați, reprezintă pentru mine o ușă închisă: n-ar trebui să se pătrundă niciodată în asemenea domenii excentrice ale cunoașterii. Trebuie să nu te fi cruțat pe tine însuși niciodată, trebuie să ai disciplina duriții în propriile obișnuințe pentru a-ți putea păstra buna dispoziție și seninătatea printre asemenea adevăruri dure. Când încerc să-mi creez imaginea unui cititor desăvârșit, apare totdeauna un adevărat monstru de curaj și curiozitate, care are însă în firea sa și ceva maleabil, viclean, prevăzător, un aventurier și un explorator

înnăscut. Și, ca să închei, nu l-aș putea descrie mai bine pe cel căruia eu îi vorbesc în realitate decât folosind cuvintele lui Zarathustra: cui anume are să-i spună el ghicitorile sale?

*Vouă, îndrăzneților căutători, ispititori, și oricine ați mai fi cei care vă avântați cu pânzele întinse pe marea îngrozitoare –
vouă, celor îmbătați de enigme, celor care se bucură în luminile stinse ale amurgului, ale căror suflete sunt atrase de sunete de flaut înspre abisurile rătăcirii;
– căci voi nu vreți să urmăriți cu o mână temătoare firul: și acolo unde puteți să ghiciți, urâți gândul de a dezvălui taina...*

4

Am să mai spun aici totodată și un cuvânt în general despre arta mea a stilului. *Să împărtășești* celorlalți o stare de spirit, o încordare lăuntrică plină de patetism prin intermediul semnelor, socotind aici și ritmul acestor semne – acesta este înțelesul oricărui stil; și, ținând seama de faptul că în mine există o multiplicitate extraordinară de stări lăuntrice, există pentru mine și multe posibilități stilistice – poate că este cea mai bogată și felurită artă a stilului pe care a stăpânit-o vreodată vreun om. E bun orice stil care comunică într-adevăr și cu adevărat o stare lăuntrică, care știe să nu se înșele în ce privește semnele, ritmul semnelor, gesturile – toate legile perioadelor

constituie o artă a gesturilor. Instinctul meu în această privință este infailibil. – Un stil frumos în sine – asta e o pură prostie, un simplu „idealism“, ceva de felul „frumosului în sine“, al „binelui în sine“, al „lucrului în sine“... Firește, presupunând toată vremea că există urechi care știu să audă – că există asemenea urechi care sunt în măsură să audă un asemenea patos și sunt demne de el – și care să nu se înșele, cărora să ai voie să le comunici ceva. *Zarathustra* al meu, de exemplu, mai caută câteodată asemenea urechi – o, va mai avea încă mult de căutat! – Trebuie să fii vrednic să auzi așa ceva... Și până atunci nu va exista nimeni care să înțeleagă arta care se va fi risipit aici: n-a existat niciodată vreo ființă care să fi avut de cheltuit mai multe asemenea nemai-auzite, anume pentru așa ceva create mijloace artistice. Că așa ceva ar fi fost posibil tocmai în limba germană era un lucru care mai urma să fie dovedit: eu însumi aș fi respins, cel mai energic, un asemenea gând. Înaintea mea nimeni nu știa ce anume se poate face cu limba germană – ce se poate face la urma urmelor cu limba omenească. Artă *marelui* ritm, *marele stil* al perioadelor ca expresie a unor enorme creșteri și prăbușiri ale unor enorme, supraomenești pasiuni, a fost descoperită abia de mine; cu un ditiramb cum e ultimul din partea a treia din *Zarathustra*, intitulat „A șaptea pecete“, eu m-am avântat la mii de mile dincolo de ceea ce purta până acum denumirea de poezie.

5

Că din scrierile mele vorbește un psiholog care nu-și are egalul, aceasta este poate prima intuiție la care răzbate un bun cititor – un cititor cum îl merit eu, unul care să mă citească așa cum bunii filologi îl citeau pe Horațiu. Preceptele asupra cărora în fond toată lumea e de acord – ca să nu mai vorbim de filozofii pentru toată lumea, de moralistii și de toate celelalte capete găunoase și capete sterpe – apar alături de mine ca niște naivități ale erorii: de pildă credința că „neegoist” și „egoist” ar fi niște contrarii, în vreme ce egoul însuși ar fi doar o „șarlatanie găunoasă”, un „ideal”... Nu există nici acțiuni egoiste, nici neegoiste; ambele concepte sunt niște nonsensuri psihologice. Sau fraza „omul se străduiește să obțină fericirea”... Sau expresia „fericirea este răsplata virtuții”... Sau propoziția „plăcerea și neplăcerea sunt contrarii”... Această Circe a umanității, morala, a falsificat la modul cel mai fundamental tot ce ține de psihologie – le-a pervertit din punctul de vedere al moralei – până la a impune înfiorătoarea prostie că iubirea ar trebui să fie ceva „lipsit de egoism”... Trebuie să fii instalat cu toată fermitatea în tine însuși, trebuie să stai cu tot curajul pe ambele picioare, altminteri n-ai să poți niciodată să iubești. Asta o știu la urma urmelor femeiiștile prea bine, ele știu să scoată orice de la bărbații altruiști, de la bărbații strict obiectivi... Și mai trebuie să-mi iau permisiunea să risc să-mi exprim convingerea

că le cunosc pe femei? Asta face parte din zestrea mea dionisiacă. Cine știe? Poate că eu sunt cel dintâi psiholog al eternului feminin. Mă iubesc toate – e o poveste veche: scoțând aici de la socoteală femeile nefericite, pe cele „emancipate“, ale căror interese se îndreaptă spre copii. Din fericire eu nu mă învoiesc să mă las sfâșiat: femeia desăvârșită îl sfâșie pe cel pe care-l iubește... Le știu eu bine pe aceste amabile menade... O, ce mai fiară de pradă, primejdioasă, furișă, subpământeană! Și toată vremea atât de plăcută!... O femeie din acestea, micuță, care aleargă după răzbunarea ei e în stare să răstoarne însuși destinul. – Femeia este nespus de mult mai rea decât bărbatul, și de asemenea și mai inteligentă: bunătatea la o femeie este de fapt un fel de denaturare... La toate așa-numitele „suflete frumoase“ există în fond un neajuns fiziologic – și nu spun tot, căci altminteri aș deveni medi-cinic. Chiar și lupta pentru drepturi egale este un simptom al maladiei: orice medic știa asta. – Femeia, cu cât este mai femeie, se apără cu mâinile și cu picioarele mai ales împotriva drepturilor; starea naturală, veșnicul război dintre sexe îi acordă ei de departe poziția privilegiată. Au existat urechi care să-mi audă definiția iubirii, așa cum am dat-o eu? Este singura demnă de un filozof. Iubirea: în mijloacele ei, război, în esențele ei, ură de moarte între sexe. – S-a auzit răspunsul pe care l-am dat eu la întrebarea cum poate fi vindecată – „mântuită“ – o femeie? I se face un copil. Femeia are

nevoie de copii, bărbatul este totdeauna doar un mijloc: astfel grăit-a Zarathustra. – „Emanciparea femeii”: aceasta este ura instinctivă a eșuării, adică a femeilor neînstare să aibă copii, împotriva celor reușite – lupta împotriva „bărbatului” este totdeauna doar un mijloc, un pretext, o tactică. În vreme ce se înalță pe sine, ca „femeie în sine”, ca „femeie mai deosebită”, ca „idealista” în femeie, ele vor să coboare nivelul general al femeii; nu există nici un mijloc mai sigur decât cultura de gimnaziu, pantalonii și drepturile politice de vită-cuputeri-electorale. În fond, cele emancipate sunt anarhistele în lumea „eternului feminin”, cele care n-au reușit s-o scoată la capăt, al căror instinct cel mai josnic este răzbunarea... O întreagă specie a celui mai rău-făcător „idealism” – care de altfel se întâlnește și la bărbați, de exemplu la Henrik Ibsen, această tipică față bătrână – are drept țel să otrăvească conștiința împăcată, natura în iubirea sexuală... Și ca să nu mai las nici o îndoială în ce privește convingerile mele deopotrivă oneste, cât și stricte în această privință, am să mai comunic aici încă un principiu din codicele meu moral împotriva viciilor: prin cuvântul „viciu” eu combat orice fel de contranatură, sau, dacă se preferă cuvintele frumoase, idealism. Principiul spune: „Predicarea castității este o chemare provocatoare față de contranatură. Orice disprețuire a dragostei sexuale, orice murdărire a ei prin folosirea noțiunii de «necurat» constituie însăși crima

împotriva vieții – constituie păcatul real împotriva Duhului Sfânt al Vieții“.

6

Pentru a da o idee despre mine ca psiholog, am să desprind o mostră mai curioasă de psihologie așa cum apare în *Dincolo de bine și de rău* – de altfel, interzic orice presupunere cu privire la identitatea celui pe care-l descriu aici. „Geniul inimii, așa cum îl stăpânește acel mare ascuns, ispititorul zeului și devastatorul înăscut al conștiințelor, al cărui glas știe să coboare până în lumea cea mai profundă a oricărui suflet, care nu spune nici un cuvânt, nu aruncă nici o privire în care să nu se afle o prevenire și o cută a ademenirii, din a cărui măiestrie face parte faptul că știe să pară – și nu ceea ce este el, ci ceea ce, pentru cei care-l urmează, trebuie să fie o constrângere mai mult, pentru a-i face să vină mereu mai aproape de el, pentru ca să-l urmeze și mai sincer și mai devotat... Geniul inimii, care face să tacă tot ceea ce e zgomotos și mulțumit de sine și care-i învață pe ceilalți să asculte, care netezește sufletele grosolane și le dă să savureze o nouă dorință: – să se întindă în liniște, asemenea unei oglinzi, astfel încât cerul adânc să se oglindească în ele... Geniul inimii, care învață până și mâna cea mai stângace și mai grăbită să ezite și să se întindă să apuce cu mai multă delicatețe; care ghicește comoara ascunsă și uitată, picăturile de bunătate și de dulce spiritualitate sub ghețurile groase

și tulburi, și care este o baghetă magică pentru fiecare grăunte de aur care a stat îndelung îngropat în pivnițele multor noroaie și nisipuri... Geniul inimii, de la a cărui atingere oricine pleacă mai bogat, nu dăruit cu vreo grație și uluit, nu fericit și apăsător de vreo binefacere străină, ci mai bogat în sine însuși, mai nou decât înainte, trezit la viață, stârnit și îndemnat de un vânt al dezghețului, mai nesigur poate, mai delicat, mai vulnerabil, mai fragil, dar plin de speranțe, care încă nu au nici un nume, plin de noi voințe și noi torente, plin de noi revolte și de ape care se trag înapoi...”

NAȘTEREA TRAGEDIEI

1

Pentru a fi drepti față de *Nașterea tragediei* (1872) va trebui să uităm câte ceva. Ea a acționat și chiar a fascinat cu acea parte din ea care era greșită – prin morala sa care se referea la wagnerism, ca și cum acesta ar fi fost un simptom al începutului. Tocmai din cauza aceasta, scrierea respectivă a constituit un eveniment în viața lui Wagner: de-abia de atunci încolo au existat mari speranțe legate de numele lui Wagner. Încă și astăzi mi se mai aduce aminte, în anumite împrejurări chiar legate de *Parsifal*, anume că eu am pe conștiință faptul că s-a impus o atât de înaltă opinie cu privire la valoarea de cultură a acestei mișcări. – Am întâlnit de mai multe ori această scriere citată ca *Renașterea tragediei din spiritul muzicii*: au existat urechi numai pentru o formulă nouă de artă, pentru intențiile, pentru misiunea lui Wagner – și astfel s-a trecut cu vederea faptul că scrierea ascundea în ea ceva în esență mai valoros. „Lumea greacă și pesimismul“ ar fi fost un titlu mai neechivoc; anume ca o primă indicație despre felul în care grecii au rezolvat

problema pesimismului – prin ce anume l-au depășit... Tragedia însăși este dovada că grecii nu erau pesimiști. Schopenhauer s-a înșelat aici, cum s-a înșelat în toate. Privită cu oarecare neutralitate, *Nașterea tragediei* arată foarte inactuală: nici nu s-ar visa că ea a fost începută sub bubuitul tunurilor de la bătălia de la Wörth. Am gândit această problemă în fața zidurilor Metzului, în nopțile reci de septembrie, în agitația serviciului sanitar, a îngrijirii răniților și s-ar putea crede aproape că scrierea este mai veche cu cincizeci de ani. Din punct de vedere politic, ea este indiferentă – „negermană” s-ar spune astăzi –, are un miros respingător hegelian, doar în unele formule înzestrată cu mireasma amară de cadavru, schopenhaueriană. O „idee” – contrariul dintre dionisiac și apolinic – tradusă în metafizic; istoria iarăși ca dezvoltare a acestei „idei”; în tragedie, ridicarea la unitate a acestei contradicții; în această optică, lucruri care niciodată până atunci nu se mai priviseră în față unele pe altele, deodată puse în prezență, luminate unele prin altele și *înțelese*... de pildă, opera și Revoluția... Cele două *înnoiri* decisive pe care le reprezintă această carte sunt pe de o parte înțelegerea fenomenului *dionisiac* la greci – există aici prima psihologie a acestui fenomen, în el este văzută rădăcina Unică a întregii arte grecești –. Cealaltă este înțelegerea socratismului: Socrate ca instrument al destrămării grecești, recunoscut pentru prima dată ca fiind decadentul tipic.

„Raționalitatea“ împotriva instinctului. „Raționalitatea“ cu orice preț văzută ca forță primejdioasă, ca forță ostilă vieții, distrugătoare de viață! – O tăcere profundă, ostilă în ce privește creștinismul în întreaga carte. Creștinismul nu este nici apolinic, nici dionisiac; el *neagă* toate valorile *estetice* – singurele valori pe care le recunoaște *Nașterea tragediei*: este în cel mai profund înțeles al cuvântului nihilist, în vreme ce prin simbolul dionisiac este atinsă granița extremă a *Afirmăției*. O dată chiar se face o aluzie la preotul creștin ca la un „fel anume de pitic viclean“, ca la o ființă „subpământeană“...

2

Acest început este cât se poate de remarcabil. Descoperisem aici, ca o experiență în cel mai înalt grad lăuntrică, unicul simbol și latura semnificativă pe care le poate avea istoria – înțelesesem totodată, primul, miraculosul fenomen al dionisiacului. – În același timp, prin faptul că l-am recunoscut pe Socrate ca decadent se furnizase o dovadă pe de-a-ntregul neechivocă pentru faptul că securitatea cuprinderii mele psihologice nu putea fi amenințată decât în prea mică măsură de vreo idiosincrazie morală: – morala însăși văzută ca simptom al decadenței este o noutate, o unicitate de prim rang în istoria cunoașterii. Cât de înalt sărisem dintr-odată cu aceste două descoperiri mai presus de pălăvrăgeala încărcată de platitudini despre opoziția dintre optimism și

pesimism! – Eu am văzut întâi contradicția esențială, contradicția propriu-zisă – instinctul degenerescenței care se îndreaptă împotriva vieții cu un resentiment, o dorință subterană de răzbunare (– creștinismul, filozofia lui Schopenhauer, într-un anumit sens chiar filozofia lui Platon, întregul idealism ca forme tipice), și o formulă născută din plenitudine, din preaplinul celei mai profunde Afirmări, un „da“ fără nici o rețineră, spus suferinței înseși, vinovăției înseși, spus în fața a tot ce este îndoielnic și străin în existența înșăși... Acest ultim, cel mai bucuros cu putință, covârșitor de entuziast „da“ spus vieții este nu numai cea mai înaltă intuiție, este în același timp intuiția *cea mai profundă*, confirmată cu cea mai mare vigoare de adevăr și de știință și afirmată cu cea mai mare consecvență. Din ceea ce există nimic nu trebuie anulat, nimic nu este dispensabil – laturile existenței respinse de creștini și de ceilalți nihiliști sunt chiar de o nesfârșit mai înaltă prețuire în ierarhia valorilor decât ceea ce prețuia, avea libertatea să prețuiască ca bun instinctul decadenței. Pentru a înțelege aceasta trebuie curaj și, ca o condiție a unui asemenea curaj, un belșug de forță: căci exact atât de departe pe cât poate îndrăzni să înainteze curajul, exact atât, după măsura forței proprii, te apropii de adevăr. Recunoașterea, „da“-ul spus realității, este pentru cei puternici o necesitate de aceeași natură cât este pentru cei slabi, sub inspirația slăbiciunii, lașitatea și fuga din fața realității –

„idealul“ ... Ei nu au libertatea să cunoască; decadenții au nevoie de minciună – ea este una dintre condițiile subzistenței lor. Cel care nu numai că înțelege cuvântul „dionisiac“, ci se înțelege pe sine însuși în cuvântul „dionisiac“ nu mai are nevoie de nici o respingere a lui Platon, sau a creștinismului, sau a lui Schopenhauer – el *simte mirosul putreziciunii*...

3

Am arătat mai recent, în *Amurgul idolilor*, la pagina 139¹, în ce măsură eu am descoperit, odată cu conceptul de „tragic“, și recunoașterea a ceea ce reprezintă psihologia tragediei. „«Da»-ul spus vieții chiar și în cele mai străine și mai dificile probleme ale sale; voința de viață cu bucuria jertfirii celei mai înalte forme a inepuizabilei sale bogății – aceasta numeam eu dionisiac, aceasta înțelegeam eu ca fiind puntea către psihologia poetului tragic. Nu pentru a scăpa de spaimă și de milă, nu pentru a te purifica prin vreo descărcare vehementă de o afecțiune primejdioasă – cum greșit înțelesese Aristotel –, ci pentru a fi *tu însuți*, mai presus de spaimă și de milă, bucuria veșnică a devenirii – acea bucurie care închide în sine și *voluptatea distrugerii*...“ În acest sens am dreptul de a mă socoti cel dintâi filozof tragic – adică cel mai extrem contrariu și antipod al unui filozof pesimist. Înainte de mine nu există această răsturnare a patosului

1. *Amurgul idolilor*, cap. „Ce le datorez anticilor“, § 5 (*n.red.*).

dionisiac într-unul filozofic; lipsește înțelepciunea tragică – am căutat zadarnic indicii în acest sens chiar printre cei mai mari filozofi greci, printre cei din cele două secole de dinaintea lui Socrate. O îndoială mi-a rămas doar la Heraclit, în a cărui apropiere mă simt mai bine și simt mai multă căldură decât alături de oricare altul. Afirmarea trecerii și a nimicirii, punctul hotărâtor într-o filozofie dionisiacă, „da“-ul spus contradicției și războiului, devenirea, laolaltă cu respingerea radicală chiar și a noțiunii de „a fi“, a ființei – în aceasta trebuie să recunosc, în indiferent ce împrejurare, ceea ce este mai înrudit cu mine din tot ce s-a gândit până acum. Învățătura despre „veșnica reîntoarcere“, adică despre circuitul necondiționat și nesfârșit repetat al tuturor lucrurilor – această învățătură a lui Zarathustra *ar fi putut* fi propovăduită în cele din urmă și de Heraclit. Cel puțin în filozofia stoică, cea care și-a moștenit toate reprezentările ei fundamentale de la Heraclit, există urme de așa ceva.

4

În scrierea aceasta vorbește o speranță uriașă. În cele din urmă pot spune că îmi lipsește orice motiv de a respinge muzicii un viitor dionisiac. Să aruncăm o privire înainte peste un secol, să presupunem că atentatul meu împotriva a două milenii de contrariere a naturii și de necinstire a omenescului reușește. Orice alt nou partid al vieții care să preia în mâinile sale cea mai mare dintre

sarcinile care pot exista, o mai înaltă disciplinare a umanității, incluzând aici și anihilarea necruțătoare a tot ceea ce este degenerat și parazitar, va face posibil din nou acel belșug al vieții pe pământ, acel belșug din care trebuie să crească iarăși și starea dionisiacă. Eu promit o epocă tragică: arta cea mai înaltă de a spune „da” vieții, tragedia, se va naște acum din nou, atunci când omenirea va avea în urma sa conștiința celor mai dure, dar și a celor mai necesare războaie, și aceasta fără să sufere dintr-o astfel de cauză... Un psiholog ar mai avea voie acum să adauge că ceea ce am auzit eu în ultimii ani în muzica wagneriană nu mai are în fond nimic de a face cu Wagner; că, atunci când am descris muzica dionisiacă, am descris ceea ce auzeam eu – că eu trebuia să traduc și să transfigurez, instinctiv, în acest spirit nou tot ceea ce purtam în mine. Dovadă în acest sens, dovada cea mai viguroasă care poate exista, este scrierea mea *Wagner la Bayreuth*; în toate pasajele decisive din punct de vedere psihologic este vorba numai de mine – trebuie înlocuit fără nici o discuție în text numele lui Wagner, oriunde ar apărea, fie cu numele meu, fie prin cuvântul „Zarathustra”.

Întreaga imagine a artistului ditirambic este imaginea poetului preexistent al lui Zarathustra, înscrisă cu o profunzime abisală și fără a atinge vreun singur moment realitatea wagneriană. Wagner însuși simțea asta; el nu s-a mai recunoscut în această scriere. De asemenea,

„gândul la Bayreuth“ se preschimbă în ceva care nu mai poate constitui o noțiune enigmatică pentru cunoscătorii lui *Zarathustra* al meu: în acea Mare Amiază în care cei mai aleși dintre cei aleși se dedică celei mai înalte dintre misiuni – cine știe? Viziunea unei sărbători pe care, poate, eu însumi am s-o trăiesc... Pate-tismul primelor pagini este de însemnătate mondială; privirea despre care e vorba la pagina a șaptea este ade-vărata privire a lui Zarathustra; Wagner, Bayreuth, toată jalnica meschinărie germană este un nor în care se oglindește o nesfârșită fata morgana a viitorului. Chiar și din punct de vedere psihologic toate trăsăturile deci-sive ale propriei mele naturi sunt întipărite în cea a lui Wagner – alăturarea celor mai delicate și ușoare și a celor mai fatale forțe, voința de putere, cum niciodată n-a stăpânit-o un om, curajul necruțător în cele ale spiritului, puterea nețărnută de a învăța fără ca prin aceasta voința de a făptui să fie câtuși de puțin stăvilită. Totul este prefigurat în această scriere: apropierea revenirii, renașterii duhului grec, necesitatea unui contra-Alexandru, care să înnoade la loc nodul gordian al culturii grecești, după ce a fost desfăcut... Să ascultăm accentul de importanță istorică, într-adevăr cosmică, prin care, în paragraful 4 la sfârșit, este introdus concep-tul „conștiinței tragice“; sunt numai accente de impor-tanță cosmică în această scriere. Aceasta este cea mai stranie „obiectivitate“ care poate exista; absoluta certitu-

dine în ce privește ceea ce sunt eu cu adevărat proiectându-se asupra unei realități oarecare, întâmplătoare, adevărul despre mine rostindu-se dintr-o profunzime înfricoșătoare. La începutul paragrafului 9 este descris și prefigurat cu o siguranță tăioasă stilul lui *Zarathustra*; și niciodată nu se va mai întâlni o exprimare mai magnifică pentru a descrie apariția lui Zarathustra, acțiunea unei purificări și sanctificări uriașe a umanității, decât se poate găsi în paragraful 6.

INACTUALELE

1

Cele patru *Inactuale* sunt pe de-a-ntregul războinice. Ele dovedesc că eu nu eram un „visător“, că îmi face plăcere să scot pumnalul – poate chiar că am un joc al încheieturii mâinii primejdios de liber. Primul atac (1873) a fost lansat la adresa învățământului german, pe care încă de pe atunci îl priveam cu un dispreț necruțător. Fără sens, fără substanță, fără țel; era o simplă „păreră deschisă“. Nu ar fi fost o mai răutăcioasă neînțelegere a situației decât să se creadă că marele succes militar al germanilor ar fi dovedit ceva în ce privește învățământul și cultura germană – sau poate chiar victoria ei asupra Franței... A doua *considerație inactuală* (1874) scoate la lumină ceea ce este primejdios, dăunător și otrăvitor pentru viață în felul nostru de a ne ocupa de știință – viața e bolnavă ca urmare a acestei mecanizări și a transpunerii în mecanism, a „impersonalizării“ muncitorului, a falsei economii, a „diviziunii muncii“. Țelul este pierdut din vedere, cultura – mijlocul, preocuparea modernă pentru știință sunt barbarizate... În această lucrare

a fost pentru prima dată recunoscută ca o boală, ca un indiciu tipic al decăderii, „semnificația istorică“, „sensul istoric“ de care e atât de mândru secolul nostru. – În cea de-a treia și în cea de-a patra *considerație* sunt prezentate ca indicii ale unei concepții mai înalte despre cultură, pentru restabilirea conceptului de „cultură“, două imagini ale celui mai dur egoism, ale celei mai dure autodiscipline, tipuri inactuale prin excelență, pline de dispreț suveran față de tot ceea ce în jurul lor se cheamă „imperiu“, „cultură“, „creștinism“, „Bismarck“, „succes“: Schopenhauer și Wagner sau, într-un cuvânt, Nietzsche...

2

Din aceste patru atentate, primul a avut un succes extraordinar. Vacarmul pe care l-a stârnit a fost, în toate înțelesurile cuvântului, superb. Atinsesem la punctul sensibil o națiune victorioasă: arătasem că victoria ei nu era un eveniment cultural, ci poate ceva de o cu totul altă natură... Răspunsul a venit din toate părțile, și câtuși de puțin doar din partea vechilor prieteni ai lui David Strauss, pe care eu îl ridiculasem ca tip al unui filistin cultural german satisfăcut de sine, pe scurt, în calitatea lui de autor al acelei evanghelii de berărie a unei „credințe vechi și noi“ (– termenul *Bildungsphilister*, „filistin al culturii“, a rămas în limbă de la această scriere a mea). Acești vechi prieteni, cărora eu le rănisem adânc statutul de wurtemberghezi și șvabi atunci când

găsisem că animalul lor domesticit, Strauss al lor, era de fapt o apariție comică, mi-au răspuns exact atât de grosolan și de brutal pe cât mi-aș fi putut dori; răspunsurile din partea prusacilor au fost mai înțelepte – ele aveau ceva mai mult „sânge albastru berlinez“ în vinele lor. Răspunsul cel mai necivilizat a venit din partea unei gazete din Leipzig, *Grenzboten* cea cu faimă rea; mi-am dat multă osteneală să-i opresc pe cetățenii indignați din Basel de la a lua măsuri. Necondiționat de partea mea s-au pronunțat doar câțiva domni în vârstă, din motive amestecate și în parte neelucidate. Printre ei, Ewald din Göttingen, care a dat de înțeles că atentatul meu ar fi avut urmări mortale pentru Strauss. De asemenea, bătrânul hegelian Bruno Bauer, în persoana căruia am avut de atunci încolo pe cel mai atent cititor al meu. Îi plăcea, în ultimii săi ani, să facă referiri la mine, de pildă sugerându-i domnului von Treitschke, istoriograful prusac, de la cine ar fi putut culege informații despre conceptul, pentru el pierdut, de „cultură“. Lucrurile cele mai gândite, și cele mai ample, despre această scriere și autorul ei au fost spuse de un bătrân discipol al filozofului von Baader, un anume profesor Hoffmann din Würzburg. El a dedus din această scriere că există o mare menire pentru mine – cea de a provoca un fel de criză și de a aduce cea mai decisivă rezolvare în problema ateismului, intuind în mine tipul cel mai instinctiv și mai necruțător al unui astfel de ateu. Ateismul a

fost ceea ce m-a condus la Schopenhauer. – Reacția care de departe s-a făcut cea mai auzită și a fost cel mai adânc resimțită a fost o pledoarie în favoarea mea, extraordinar de viguroasă și de curajoasă, din partea altminteri atât de blândului Karl Hillebrand, acest ultim german *uman* care mai știe să mânuiască pana. Eseul său a putut fi citit în *Augsburger Zeitung*; astăzi el poate fi găsit, într-o formă ceva mai precaută, în *Scrierile sale complete*. Aici, scrierea mea era prezentată ca un eveniment, un punct de cotitură, o gravă meditație, ca un indiciu cât se poate de promițător, ca o veritabilă Renaștere a seriozității germane și a pasiunii germane față de preocupările spirituale. Hillebrand era plin de o mare admirație față de forma scrierii mele, pentru gustul ei matur, pentru desăvârșitul ei tact în diferențierea persoanei de problemă; el o caracteriza drept cea mai bună scriere polemică scrisă în limba germană – adică tocmai în arta atât de primejdioasă, atât de nerecomandabilă pentru germani, a polemicii. Aprobându-mi necondiționat punctele de vedere, chiar accentuându-mi-le în ceea ce îndrăznisem să spun cu privire la pervertirea limbii în Germania (– astăzi puăriștii se joacă și ei cu această limbă și nu mai sunt în stare să construiască nici o propozițiune ca lumea –), cu un dispreț egal față de „scriitorii cei mai de seamă“ ai acestei națiuni, el a sfârșit prin a-și exprima prețuirea pentru curajul meu – acel „cel mai de seamă curaj care-l aduce tocmai pe favoritul unui popor pe banca acuzaților“...

Înrâurirea pe care a avut-o această scriere este de-a dreptul neprețuită în viața mea. Nimeni nu mi-a căutat până acum ceartă. Se păstrează tăcerea, sunt tratat în Germania cu o precauție mohorâtă; am făcut uz, de ani de zile, de o libertate de exprimare pe care nimeni azi, cu atât mai puțin în „Reichul“ german, nu a mai avut-o la dispoziție. Paradisul meu se află „în umbra sabiei mele“... În fond, eu am pus în practică o maximă a lui Stendhal: el e de părere că trebuie să-ți faci intrarea în societate cu un duel. Și cum am știut eu să-mi aleg adversarul! Cel dintâi spirit liber german!... De fapt, o întreagă formulă nouă a libertății de spirit și-a găsit expresia în această scriere: până în ziua de astăzi nu îmi e nimic mai străin și mai neapropiat decât acea specie europeană și americană de „*libres penseurs*“. Cu ei, în calitatea lor de prostănaci și filistini incorigibili ai „ideilor moderne“, eu mă găsesc chiar într-o contradicție mai profundă decât cu oricare dintre adversarii lor. Și ei vor, în felul lor, să „amelioreze“ umanitatea după chipul și asemănarea lor, ei ar vrea să ducă împotriva a ceea ce sunt și vreau eu un război nemilos, cu condiția să înțeleagă exact despre ce e vorba – căci ei cu toții mai cred încă într-un „ideal“... Eu sunt primul *imoralist*...

3

Că cele două *considerații inactuale* desemnate cu numele lui Schopenhauer și Wagner ar putea sluji în mod

deosebit la înțelegerea sau măcar la o punere în discuție psihologică a celor două cazuri, n-aș putea să susțin – cu excepția, poate, a unor detalii. Astfel, de exemplu, încă de pe aici se identifică, și aceasta cu o profundă siguranță a instinctului, elementarul în natura lui Wagner ca fiind înzestrarea sa ca actor, care, în mijloacele și intențiile sale, se preocupă doar de efecte. De fapt, prin aceste scrieri eu voiam să fac cu totul altceva decât psihologie – o problemă incomparabilă de educație, un nou concept despre autodisciplină, autoapărare împinsă până la duritate, o cale spre măreție și spre sarcini de importanță cosmică își căutau aici prima lor expresie. Privind lucrurile în mare, eu am luat aici două tipuri renumite și încă nu pe deplin fixate, am profitat de ocazie, cum s-ar zice, pentru a spune ceva, pentru a avea la dispoziție câteva formule, figuri de stil, mijloace de exprimare. Lucrul acesta este și indicat de fapt, cu o sagacitate cu totul remarcabilă, în paragraful 7 al celei de a treia *considerații*. În același fel s-a servit și Platon de Socrate, ca fiind semiotica sa pentru Platon. – Astăzi, când privesc îndărăt de la oarecare depărtare la acele împrejurări, ale căror mărturii sunt toate scrierile acestea, n-aș mai vrea să neg că, în fond, ele vorbesc pur și simplu despre mine. Scrierea *Wagner la Bayreuth* este o viziune a viitorului meu; dimpotrivă, *Schopenhauer ca educator* este istoria mea cea mai intimă, aici este înscrisă devenirea mea. În primul rând, promisiunea mea!... Ceea ce sunt

eu astăzi, unde sunt eu astăzi – la o înălțime de unde nu mai vorbesc cu vorbe, ci cu fulgere – o, cât de departe de asta eram pe atunci! Dar vedeam pământul – nu m-am înșelat nici o clipă în ce privește drumul, marea, primejdia – și succesul! Marea liniște în această promisiune, privirea fericită într-un viitor care nu trebuia să rămână numai o promisiune! – Aici fiecare cuvânt este trăit, profund, lăuntric; nu lipsesc nici cele mai dure-roase simțăminte, sunt aici cuvinte de-a dreptul însângerate. Dar un vânt de mare libertate suflă atotputernic peste toate; rănille înseși nu mai sunt o opreliște. Despre felul în care îi înțeleg eu pe filozofi, ca pe un exploziv înfricoșător, în fața căruia totul e în pericol, despre felul în care conceptul de „filozof“, așa cum îl înțeleg eu, este despărțit de mine, la o distanță nemăsurată, de un concept care îl cuprinde încă și pe Kant, ca să nu mai vorbim de „rumegătorii“ academici și de alți profesori de filozofie; despre toate acestea, scrierea de care vorbesc aici constituie o învățătură neprețuită, admițând chiar că aici, în fond, nu ia cuvântul „Schopenhauer ca educator“, ci opusul lui, „Nietzsche ca educator“. – Ținând seama de faptul că, pe atunci, meșteșugul meu era cel al unui erudit, și poate și de faptul că eu *îmi stăpâneam* meșteșugul, nu e lipsit de însemnătate că în această scriere a ieșit deodată la iveală un exemplu de aspră psihologie a învățatului; ea exprimă sentimentul distanței, profunda certitudine asupra a ceea ce pentru

mine constituie misiunea, și pe de altă parte asupra a ceea ce poate fi doar mijlocul, intermediul și lucrarea de importanță secundară. Înțelepciunea mea este că eu am fost felurit și în multe locuri pentru a putea deveni *unul singur* – și pentru a putea ajunge la Unitate. *A trebuit* ca o vreme să fiu și erudit.

OMENESC, PREA OMENESC

cu două continuări

1

Omenesc, prea omenesc constituie monumentul unei crize. Ea se prezintă ca o carte pentru *spiritele libere*; aproape fiecare pagină din ea exprimă o victorie – cu ea m-am eliberat de ceea ce nu făcea parte din natura mea. Ceea ce nu face parte din mine este idealismul; titlul spune „Acolo unde voi vedeți lucrurile ideale – eu văd lucruri omenesti, o, numai lucruri prea omenesti!“ ... Eu îi cunosc pe oameni *mai bine*... În nici un alt sens nu trebuie înțeles aici termenul „spirit liber“; un spirit care a devenit liber, care s-a luat din nou în stăpânire pe sine însuși. Tonul, timbrul vocii, s-a schimbat cu totul; veți constata că e o carte înțeleaptă, rece, în anumite locuri aspră și ironică. O anumită spiritualitate de cel mai bun gust pare aici să se mențină dreaptă, afirmându-se împotriva unui curent mai pasionat din adâncuri. În acest context, își are semnificația lui faptul că, la drept vorbind, apariția cărții, încă din anul 1878, se justifică prin comemorarea a o sută de ani de la moartea lui Voltaire. Căci Voltaire este, spre deosebire de tot ceea ce s-a scris după

el, în primul rând un mare senior al spiritului: exact lucrul care sunt și eu. – Numele lui Voltaire pe o scriere de-a mea: asta a fost într-adevăr un progres – spre mine... La o examinare mai atentă, se descoperă un spirit necruțător, care cunoaște toate ungherele în care se ascunde idealul – unde-și are acesta catacombele și în același timp ultima sa securitate. Cu o faclă în mână, care, de fapt, nici nu răspândește o lumină „înflăcărată“, cu o luciditate tăioasă se face lumină în această *lume subterană* a idealului. E războiul, dar un război fără praf de pușcă și fum, fără atitudini războinice, fără patos și fără mădulare dislocate – toate acestea ar fi fost în continuare „idealism“. O eroare după alta este întinsă cu tot calmul pe un strat de gheață, idealul nu este respins – *e înghețat*... Aici, de pildă, îngheață „geniul“; într-un alt colț îngheață „sfântul“; la urmă îngheață „credința“, așa-numita „convingere“, și chiar și „mila“ se răcește semnificativ – aproape pretutindeni îngheață „lucrul în sine“...

2

Începuturile acestei cărți se situează în toiul săptămânilor primului Festival de la Bayreuth; o adâncă înstrăinare față de tot ceea ce mă înconjoară acolo este una dintre condițiile ei prealabile. Cine își poate închipui ce viziuni îmi ieșeau în acea vreme în față poate ghici starea mea de spirit când, într-o bună zi, m-am trezit la Bayreuth. Era, într-adevăr, ca și când aș fi visat... Unde mă găseam? Nu mai recunoșteam nimic în jur, nu-l mai

recunoșteam nici pe Wagner. În zadar îmi mai răsfoiam amintirile. Tribschen – o îndepărtată insulă a fericiților; nici o umbră de asemănare. Zilele de neuitat ale punerii pietrei de temelie, mica societate de apropiați care participa la această sărbătoare și de la care nu se aștepta nimeni să manifeste, întâi, sensibilitate pentru lucruri delicate; nici o umbră de asemănare. *Ce se întâmplase?* – Wagner fusese tradus în germană! Wagnerianul devenise stăpân asupra lui Wagner! – Arta germană! Maestrul german! Berea *germană*!... Noi ceilalți, care știam chiar prea bine căror artiști rafinați, cărui cosmopolitism al gustului li se adresează doar arta lui Wagner, ne ieșiserăm din fire, regăsindu-l aici pe Wagner împoțonat cu „virtuți” germane. Cred că-i cunosc pe wagnerieni, „am trăit” trei generații dintre-aceștia, de la răposatul Brendel, care-l confunda pe Wagner cu Hegel, până la „idealiștii” de la gazetele din Bayreuth, care-l confundă pe Wagner cu ei înșiși – am ascultat toate soiurile de recunoașteri ale „sufletelor frumoase” în legătură cu Wagner. Un regat pentru un cuvânt inteligent! În adevăratul înțeles al cuvântului, o adunătură care-ți ridică părul măciucă! Nohl, Pohl, *Kohl*¹, cu grații de tot felul *ad infinitum*! Nici un avorton nu lipsește de aici, nici măcar antisemitul. Sărmanul Wagner! Unde

1. Joc de cuvinte în germană: Ludwig Nohl (1831–1885) și Richard Pohl (1826–1896) erau wagnerieni pătimași, cu numeroase scrieri despre maestrul lor; termenul *Kohl* înseamnă în germană „palavre”, „vorbe goale”, dar și „varză” (*n.red.*).

a ajuns! Măcar dacă ar fi decăzut printre porci! Dar printre germani!... Până la urmă, s-ar fi cuvenit, pentru învățătura de minte a posterității, să fi împăiat un ade-vărat bayreuthian, mai bine chiar să-l fi pus în spirt, căci îi lipsește spiritul – cu inscripția: așa arăta „spiritul“ din care s-a întemeiat „Reichul“... Însă destul cu asta! În toiul acestor împrejurări am plecat de acolo pe neașteptate, într-o călătorie de câteva săptămâni, în ciuda faptului că o fermecătoare pariziană încerca să mă consoleze; m-am scuzat pe lângă Wagner doar prin intermediul unei telegrame fataliste. Într-un locșor ascuns în adâncul pădurilor Boemiei, Klingenbrunn, acolo mi-am purtat melancolia și disprețul față de germani, ca pe o boală – și am scris din când în când, sub titlul „Fierul plugului“, câte o frază în carnetul meu, simple și dure date psihologice, care poate vor mai fi regăsite în *Omenesc, prea omenesc*.

3

Ceea ce s-a dovedit atunci hotărâtor pentru mine nu a fost de fapt ruptura cu Wagner – resimțeam o dereglare generală a instinctelor, în care simpla eroare individuală, fie ea numită Wagner sau catedra de profesor la Basel, era doar un indiciu. Mă cuprinsese o *nerăbdare* față de mine însumi; îmi dădeam seama că sosise timpul să mă întorc și să mă gândesc la mine însumi. Dintr-o dată, cu o limpezime îngrozitoare, îmi devenise evident cât de mult timp risipisem până atunci, cu câtă lipsă

de folos și cât de capricios se desfășurase întreaga mea existență de filolog în raport cu misiunea mea. Mă rușinam de această falsă modestie... Zece ani stăteau în urma mea, ani în care, de fapt, spiritul meu încetase să se mai hrănească, în care eu nu învățasem nimic din ce aș fi putut folosi, în care uitasem înnebunitor de multe, preocupându-mă de o adunătură de vechituri erudite, prăfuite. Să mă strecor, cu pedanterie și cu ochi distruși, printre metrii antici – la asta ajunseseam! Mă priveam cu milă, slăbănog, înfometat; exact realitățile erau cele care lipseau cu totul din știința mea, și „idealitățile“ nu mai interesau nici pe dracu’! M-a cuprins atunci o sete de-a dreptul mistuitoare; de atunci încoace nu m-am mai ocupat în fond de altceva decât de psihologie, medicină și științe naturale – chiar și la studiile istorice propriu-zise m-am mai întors doar atunci când sarcina mea m-a constrâns imperativ la aceasta. Atunci am înțeles pentru prima dată legătura dintre o activitate aleasă împotriva instinctelor, o așa-numită „chemare“ către care, în cele din urmă, ești chemat – și acea nevoie de amorțeală a simțului de plictiseală și de foame printr-o artă narcotică – de exemplu prin arta wagneriană. La o cercetare mai atentă descoperisem că e valabilă pentru un mare număr de tineri această stare de necesitate: o contranatură obține în cele din urmă, cu forța, o a doua natură. În Germania, în „Reich“, pentru ca să ne exprimăm mai neechivoc, prea mulți sunt condamnați să se decidă prematur, pentru ca apoi, sub apăsarea unei

poveri care a devenit de nescuturat, să se cufunde... Aceștia jinduiesc după Wagner ca după morfină – uită de ei înșiși, scapă o clipă de ei înșiși... Ce spun eu aici? – poate chiar cinci sau șase ore!

4

Atunci instinctul meu s-a hotărât fără milă împotriva unor noi cedări, consimțiri, împotriva confuziei din mine însumi. Orice fel de viață, condițiile cele mai neprielnice, boala, sărăcia – toate mi se păreau preferabile celui „altruism“ în care ajunsesem la început din neștiință, din prea multă tinerețe, și în care, mai târziu, rămăsesem din inerție, dintr-un așa-numit „sentiment al datoriei“. – Aici mi-a venit în ajutor, într-un mod pe care nu-l pot admira îndeajuns, și exact la momentul potrivit, acea moștenire negativă din partea tatălui meu – în fond, o predestinare la o moarte timpurie. Boala m-a eliberat încetul cu încetul: ea m-a cruțat de orice ruptură, de orice pas silit și brutal. Nu mi-am pierdut atunci deloc din buna mea dispoziție, și, dimpotrivă, am mai câștigat mult în această privință. Boala mi-a dat în același timp un drept la o totală răsturnare a tuturor obișnuințelor mele; ea mi-a permis, ea mi-a poruncit uitarea; ea mi-a dăruit constrângerea la liniște, la lenevie, la așteptare și la răbdare... Dar toate acestea înseamnă în fond să gândești!... Ochii mei, singuri, au fost cei care au pus capăt întregului desfrâu de lectură în chestiuni

de filologie germană; am fost eliberat de „carte“, ani de zile n-am mai citit nimic – *cea mai mare* binefacere pe care mi-am putut-o face mie însumi! Și acel eu al meu, cel mai profund, îngropat parcă sub dărâmături, redus parcă la tăcere sub obligația constantă de a asculta alte euri (– și, în fond, asta înseamnă că citești!), s-a deșteptat încet, sfios, plin de îndoială – dar, în sfârșit, a început din nou să vorbească. Niciodată nu am fost atât de fericit cu mine însumi decât în epocile cele mai maladive și mai dureroase ale vieții mele; ajunge să aruncați o privire prin *Aurora* sau prin *Călătorul și umbra lui* pentru a înțelege ce a fost exact această Revenire la mine însumi; o formă supremă de vindecare!... Celelalte au urmat de aici.

5

Omenesc, prea omenesc, acest monument al unei riguroase autodiscipline, cu care am pus capăt brusc tuturor „șarlataniilor sublime“, „idealismului“, „simțămintelor frumoase“ și altor asemenea feminități, a fost scris în părțile lui principale la Sorrento; și-a căpătat încheierea, forma definitivă într-o iarnă petrecută la Basel în condiții schimbate, nefavorabile, cu totul deosebite de cele din Sorrento. În fond, cartea aceasta o are pe conștiința domnului Peter Gast, pe atunci făcându-și studiile la Universitatea din Basel și care îmi este foarte devotat. Am dictat, legat la cap și suferind de migrene îngrozitoare, iar el a scris după dictare, a corectat de asemenea – el a fost în fond adevăratul scriitor, în vreme ce eu am fost

doar autorul. Când cartea a ajuns în mâini, în sfârșit terminată – spre cea mai mare mirare a unui bolnav grav –, am trimis, printre alte locuri, și la Bayreuth două exemplare. Printr-un miracol al semnificației pe care o poate avea întâmplarea, în același timp mi-a parvenit un frumos exemplar al textului lui *Parsifal*, cu următoarea dedicație a lui Wagner către mine: „Scumpului său prieten Friedrich Nietzsche, Richard Wagner, consilier ecleziastic“. Această încrucișare pe drum a celor două cărți – mi s-a părut că aud aici un sunet prevestitor. Nu suna ca și cum s-ar fi întâlnit două pumnale trase?... Oricum, amândoi am simțit-o astfel – căci am păstrat amândoi tăcerea. Cam pe la vremea aceea au început să apară și primele ziare de la Bayreuth; am înțeles atunci de ce anume, pentru ce anume se putea spune că sosise momentul. De necrezut! Wagner devenise credincios...

6

Cum gândeam eu însumi pe atunci (1876) despre mine însumi, cu câtă monstruoasă certitudine îmi stăpâneam propria misiune și ceea ce era de importanță istorică mondială în această misiune, în privința asta stă mărturie cartea, și în primul rând un pasaj foarte semnificativ din ea: numai că, cu acea viclenie care îmi este instinctivă, și aici am ocolit cuvîntelul „eu“ și l-am complexat cu aureola gloriei, de data aceasta, nu pe Schopenhauer sau pe Wagner, ci pe unul dintre prietenii mei, excelentul doctor Paul Rée, cu o glorie de importanță

mondială – din fericire, un exemplar mult prea fin pentru toate acestea... Alții au fost mai puțin fini: i-am recunoscut totdeauna pe cei cu desăvârșire lipsiți de perspective dintre cititorii mei, de exemplu pe profesorii germani tipici, prin faptul că, ajunși la acest pasaj, au crezut că trebuie să înțeleagă întreaga carte ca fiind de un réalism superior... În realitate, ea conține contradicția a cinci sau șase aserțiuni ale prietenului meu; în privința aceasta, se poate citi cuvântul înainte la *Genealogia moralei*. Pasajul în chestiune sună astfel: Care este, deci, principiul de bază la care a ajuns unul dintre cei mai îndrăzneți și mai echilibrați gânditori, autorul cărții *Despre izvorul originar al simțămintelor morale* (*lisez*: Nietzsche, primul imoralist), datorită analizelor sale pătrunzătoare și tăioase ale comportamentului omenesc? „Omul moral nu stă mai aproape de lumea inteligibilă decât de cea fizică – căci nu există o lume inteligibilă...” Această frază, devenită dură și agresivă sub loviturile de ciocan ale cunoașterii istorice (*lisez*: *Transmutarea tuturor valorilor*) poate va sluji odată, în cine știe ce viitor – 1890! –, ca o secure care va izbi la rădăcină „nevoile metafizice” ale umanității – mai mult poate spre binecuvântarea decât spre nefericirea umanității, cine ar putea-o spune? Dar, oricum, o frază cu cele mai uriașe urmări, înspăimântătoare și rodnică deopotrivă și privind lumea cu acea privire dublă pe care o au toate marile cunoașteri...

AURORA

Gânduri despre morală ca prejudecată

1

Cu această carte începe campania mea războinică împotriva moralei. Nu că ar avea cel mai mic miros de praf de pușcă – se vor putea distinge la ea miresme de cu totul altă natură și mult mai plăcute, cu condiția, firește, ca cei interesați să aibă o anumită sensibilitate a nasului. Nu se găsesc aici nici artilerie grea, nici tunuri mici; dacă efectul cărții e negativ, atunci mijloacele de care se servește sunt cu atât mai puțin negative, mijloacele acestea din care efectul urmează ca o concluzie, și nu ca o salvă de tun. Faptul că îți iei rămas-bun de la această carte cu o sfoasă precauție față de tot ceea ce până atunci era venerat și chiar idolatrizat sub numele de morală nu stă în contradicție cu realitatea că în întreaga lucrare nu apare nici un cuvânt negativ, nici un atac, nici o răutate – că mai degrabă se poate spune că e o carte însorită, rotundă, fericită, asemenea unui animal marin care stă întins la soare pe stânci. În cele din urmă, eu eram acel animal marin; aproape fiecare propozițiune a cărții a fost gândită, extrasă din acel labirint de stânci de lângă Genova

unde am fost singur și nu mai aveam taine decât cu marea. Și acum încă, dacă se întâmplă să mai ating această carte, aproape fiecare propozițiune din ea îmi devine, deodată, asemenea unei căngi cu care pot iarăși scoate din adâncuri ceva fără asemănare; tot trupul ei tremură de fiorii delicați ai aducerii aminte. Arta pe care ea o prefigurează nu este o artă mărunță, e cea de-a opri o clipă locului făpturi din cele care alunecă ușoare și fără zgomot, clipe pe care eu le numesc șopârle zeiești – și aceasta nu cu acea cruzime a tânărului zeu grec care le țintuia pe sărmanele șopârle pur și simplu cu sulita sa, dar oricum cu ceva ascuțit, cu pana... „Mai sunt atâtea aurore care n-au strălucit încă“ – această zicală indiană e înscrisă pe ușa cărții acesteia. Și unde își caută autorul ei acea dimineață nouă, acea roșeață delicată, până acum încă niciodată descoperită, a unor noi zori, cu care o nouă zi – o, un șir întreg, o întreagă lume de zile noi! – se-nalță la lumină? Într-o transmutare a tuturor valorilor, într-o eliberare de toate valorile morale, într-un „da“ spus cu tărie și într-o totală încredere acordată tuturor celor ce până acum fuseseră interzise, disprețuite, blestemate. Această carte care spune „da“ își iradiază lumina, iubirea sa, delicatețea sa, asupra tuturor lucrurilor rele, le dăruiește „sufletul“, conștiința împăcată, dreptul înalt și privilegiul la existență, li le restituie. Morala nu e atacată, ea nici nu mai intră în discuție... Cartea aceasta se încheie cu un „Sau?“ – este singura carte care se încheie cu un „Sau?“.

2

Misiunea mea, de a pregăti o clipă de cea mai înaltă introspecție a umanității, o Mare Amiază în care umanitatea să privească în urma sa și în afară de sine, în care ea să pășească de sub dominația întâmplării și a preoților și să pună pentru prima dată ca un întreg întrebarea cu privire la *de ce?* și în *ce scop?* – această misiune decurge cu necesitate din intuiția faptului că umanitatea nu se află de la sine pe drumul cel bun, că ea nu este câtuși de puțin cârmuită divin, că mai degrabă tocmai printre conceptele ei cele mai sfinte, de valoare, au dominat, stăpânitoare, instinctul negării, cel al corupției, cel al decadenței. Întrebarea cu privire la originea valorilor morale este din cauza aceasta, pentru mine, o întrebare de cea mai mare importanță, pentru că ea determină viitorul omenirii. Cerința ca oamenii să trebuiască să creadă că totul, în fond, se află pe cele mai bune mâini, că o carte, Biblia, aduce o definitivă liniștire în ce privește ocârmuirea și înțelepciunea divine în soarta omenirii, înseamnă, tradusă în realitate, voința de a nu lăsa să iasă la iveală adevărul despre ceea ce în fapt este jalnicul opus al său, și anume că omenirea s-a aflat până acum pe cele mai proaste mâini, și că ea a fost condusă de ratați, de cei răzbunători și vicleni, de așa-numiții „sfinți“, de acești negatori ai lumii și de cei care dăunează omului. Semnul decisiv, din care reiese aceasta, este că preotul (– aici socotindu-l și pe preotul

ascuns, pe filozof), nu numai în cadrul unei anumite comunități religioase, ci pretutindeni, a devenit stăpân, că morala decadenței, voința de sfârșit, ajunge să slujească drept morală în sine, este valoarea necondiționată care le este pretutindeni propovăduită celor neegoști și dușmănia care le revine celor egoști. Pe cel care nu e de acord cu noi în această privință, pe acela eu îl consider contaminat... Dar lumea întreagă este în dezacord cu mine aici... Pentru un psiholog, o asemenea contradicție a valorilor nu mai lasă nici o îndoială. Când, într-un organism, cel mai mic organ își neglijează chiar și în cea mai mică măsură funcția de a-și impune cu desăvârșită certitudine autoconservarea, forța de acțiune, „egoismul“ său, atunci întregul degenerază. Fiziologul pretinde amputarea părții degenerate, refuză orice solidarizare cu degenerarea, este cel mai departe de a avea vreo milă față de așa ceva. Însă preotul vrea tocmai degenerarea întregului, a umanității; din cauza aceasta, conservă părțile degenerate – cu prețul acesta le stăpânește... Ce sens au acele concepte mincinoase, conceptele de ajutorare ale moralei, „sufletul“, „spiritul“, „libera voință“, „Dumnezeu“, dacă nu cel de a-l ruina fiziologic pe om?... Când este respins ceea ce este mai serios în autoconservare, în sporirea forțelor vieții, când este respinsă adică viața, când se construiește un ideal din cloroză și din disprețuirea trupului se face „mântuirea sufletului“, ce înseamnă toate acestea decât o rețetă

a decadenței? Pierderea centrului de greutate, împotrivirea față de instinctele naturale, „altruismul“, cu un cuvânt – aceasta s-a numit până acum morală... Cu *Aurora*, am pornit întâia luptă împotriva moralei depersonalizării.

ȘTIINȚA VESELĂ
(„la gaya scienza“)

Aurora este o carte care spune „da“, profundă, însă luminoasă și blajină. Același lucru e valabil încă o dată și în cel mai înalt grad despre *la gaya scienza*: aproape în fiecare propozițiune a ei își dau cu tandrețe mâna profunzimea de înțelesuri și zburdălnicia. Un poem care exprimă recunoștința pentru cea mai minunată lună ianuarie pe care am trăit-o vreodată – cartea întreagă este darul său – exprimă îndeajuns din ce profunzimi a ajuns să fie *veselă* „știința“:

*Tu care cu lănci de pară
Gheata sufletului mi-o topești,
Într-un vuiet să dispară-n
Marea ultimei nădejdi!
Tot mai clar, mai în putere,
Liber și-ndrăgind ce-i necesar: –
Spre-ale tale nalte sfere,
Slavă, splendid Ianuar!¹*

1. Traducere de Simion Dănilă, în Friedrich Nietzsche, *Poezii*, Editura Univers, București, 1980, p. 57 (n.red.).

Ce înseamnă aici „marea ultimei nădejdi“ nu mai poate rămâne în îndoială pentru nimeni dintre cei care văd strălucind în frumusețe diamantină, la sfârșitul celei de a patra cărți, primele cuvinte ale lui Zarathustra. Sau pentru cel care citește frazele de granit de la sfârșitul cărții a treia, cu care un destin pentru toate timpurile este cuprins pentru prima dată în formulă. *Cântecul prințului Pierde-vară [Vogelfrei]*, în cea mai mare parte scrise în Sicilia, amintesc în mod explicit de conceptul provensal de „gaya scienza“, de acea unitate a cântărețului, cavalerului și spiritului liber, care înalță acea minunată cultură timpurie a provensalilor mai presus de toate culturile echivoce: cea din urmă poezie mai ales, *Către vântul mistral*, un cântec de joc de mare limpiditate în care, cu permisiunea dumneavoastră, se dansează peste morală, este o desăvârșită lirică provensală.

AȘA GRĂIT-A ZARATHUSTRA

O carte pentru toți și pentru nimeni

1

Povestesc acum istoria lui *Zarathustra*. Concepția fundamentală a cărții, Gândul Veșnicei Reîntoarceri, această supremă formulă a Acceptării, cea mai înaltă care poate fi atinsă vreodată, aparține lunii august a anului 1881; este aruncată pe hârtie pe o filă purtând inscripția „La 6 000 de picioare mai presus de om și de timp“. În ziua aceea am mers prin pădure până la lacul Silvaplana; m-am oprit lângă un uriaș bloc piramidal de stâncă prăvălită, nu departe de Surlei. Acolo mi-a venit acest gând. – Dacă socotesc de la acea zi câteva luni în urmă, găsesc drept semn prevestitor o bruscă și, până în cele mai adânci profunzimi, hotărâtoare schimbare a gustului meu, mai ales în muzică. Poate că am avea voie să socotim întreaga carte a lui Zarathustra sub semnul muzicii – sigur e că se putea auzi o renaștere în muzică, era o premisă pentru carte. Într-o mică localitate balneară montană, nu departe de Vicenza, Recoaro, unde mi-am petrecut primăvara lui 1881, am cunoscut, laolaltă cu *maestro*-ul și prietenul meu Peter Gast, de asemenea un „renăscut“,

că pasărea Phoenix a muzicii, cu pene mai ușoare și mai strălucitoare decât oricând înfățișându-se, zburase pe deasupra noastră. Dacă socotesc, pe de altă parte, de la acea zi înainte, până la nașterea neașteptată și survenind în împrejurările cele mai improbabile, din februarie 1883 – partea de încheiere, aceeași din care am citat câteva fraze în „cuvântul înainte“, și-a găsit sfârșitul exact în ceasul sfânt în care Richard Wagner a murit la Veneția –, atunci ies optsprezece luni pentru această sarcină prelungită. Această cifră ar trebui ea singură să dea de gândit, budiștilor cel puțin, că eu în realitate sunt o femelă de elefant. În perioada intermediară se situează *la gaya scienza*, care cuprinde o sută de indicii ale apropierii a ceva incomparabil; la urmă, ea dăruiește chiar și începutul lui *Zarathustra* însuși, se dăruiește în penultima bucată a cărții a patra gândul fundamental al lui Zarathustra. De asemenea, din această perioadă intermediară datează acel *Imn al vieții* (pentru cor mixt și orchestră) a cărui partitură a apărut acum doi ani la editura lui E.W. Fritzsch, în Leipzig; un simptom, poate nu lipsit de importanță, al stării de spirit din anul acela, când patosul afirmării *par excellence*, al „da“-ului spus răspicat, numit de mine patosul tragic, mă stăpânea cu cea mai mare autoritate. Odată, mai târziu, va fi cântat în memoria mea imnul acesta. Textul, trebuie spus asta explicit, căci circulă o neînțelegere în această privință, nu este de mine; el este inspirația uimitoare a unei tinere

rusoaice, cu care eram prieten pe atunci, domnișoara Lou von Salomé. Cine știe să desprindă un înțeles mai ales din ultimele cuvinte ale poeziei va ghici de ce eu preferam acest text și-l admiram: cuvintele au măreție. Suferința nu are valoare ca obiecție în fața vieții: „Și dacă nu mai ai să-mi dai fericire, cu atât mai bine! Încă mai ai suferința ta!“ Poate că și muzica mea are în acel punct măreție. (Ultima notă a clarinetului în la este do diez, nu do. Greșeală de tipografie.) Iarna care a urmat, am trăit-o în acel golf grațios și liniștit din Rapallo, în apropiere de Genova, care se strecoară între Chiavari și poalele muntoase din Portofino. Sănătatea mea nu era dintre cele mai bune: iarna friguroasă și peste măsură de ploioasă; un mic *albergo* [hotel], situat chiar la malul mării, astfel că fluxul făcea noaptea cu neputință de dormit, oferea cam în toate privințele exact opusul celor care ar fi fost de dorit. Cu toate acestea, și aproape ca o dovadă a afirmației mele că tot ceea ce este hotărâtor se produce „în pofida a ceva“, în iarna aceea și în acele condiții nefavorabile s-a născut *Zarathustra* al meu. Diminețile urcam înspre sud, pe drumul superb spre Zoagli, până la înălțime, dincolo de pini și cu priveliștea deschisă peste mare; după-amiaza, atât de des pe cât îmi permitea starea sănătății, înconjuram întreg golful, de la Santa Margherita până la Portofino. Locul acela și peisajul mi-au devenit și mai apropiate prin marea dragoste pe care li le-a purtat împăratul Frederic al III-lea; în toamna

anului 1886 mi s-a întâmplat să ajung iarăși pe coasta aceea, atunci am vizitat pentru ultima dată această mică lume uitată a fericirii. Pe aceste două drumuri mi-a ieșit înaintea întregul prim *Zarathustra*, în primul rând Zarathustra însuși, ca tip; mai corect spus, m-a covârșit...

2

Pentru a înțelege acest tip, trebuie clarificate mai întâi premisele sale fiziologice: el reprezintă ceea ce eu numesc marea sănătate. Nu pot explica această noțiune mai bine, la modul mai *personal*, decât am făcut-o deja într-unul din paragrafele de încheiere din partea a cincea a cărții mele *la gaya scienza*. „Noi, cei noi, cei fără nume, cei prost înțeleși – se spune acolo –, noi, cei prematur născuți ai unui viitor încă nedemonstrat, noi am avea nevoie pentru un nou scop și de noi mijloace, anume de o sănătate nouă, mai puternică, mai spirituală, mai rezistentă, mai îndrăzneată, mai veselă decât au fost toate stările de sănătate de până acum. Cel al cărui suflet este însetat de aceasta, care a trăit întreaga bogăție a valorilor și celor dorite de până acum, și care a înconjurat, pe vasul lui, toate coastele acestei «mări mediterane» ideale, cel care vrea să știe din aventurile propriei experiențe ce simte un cuceritor și un descoperitor al idealului, laolaltă cu un artist, un sfânt, un legiuitor, un înțelept, un învățat, un pios, un retras de la cele zeești în stil vechi; acela are nevoie în primul rând de un singur lucru: de o mare

sănătate – o sănătate pe care nu numai că o stăpânești, ci pe care să o fi cucerit și să o cucerești constant, pentru că renunță mereu la ea, pentru că trebuie să renunțe mereu la ea... Și acum, după ce am fost astfel îndelung pe drum, noi, argonauții idealului, mai curajoși poate decât ar fi înțelept să fim, și cum am ajuns suficient de des la naufragiu și la suferințe, dar, cum am spus, suntem mai sănătoși decât ni s-ar îngădui poate să fim, primejdios de sănătoși, mereu însănătoșindu-ne – ni se va părea poate ca o răsplată că avem în față o țară încă nedescoperită, ale cărei fruntarii nu le-a văzut încă nimeni niciodată, un tărâm de dincolo de toate țările de până acum și de toate ascunzișurile idealului, o lume atât de îmbelșugat bogată în frumusețe, în noutate, în enigmatic, în înspăimântător și în divin, încât și curiozitatea, ca și setea noastră de stăpânire și-au ieșit din fire – o, până într-atât încât de acum încolo nimic nu ne mai poate sătura!... Cum am mai putea noi, după asemenea priveliști și cu o asemenea foame mistuitoare în știință și conștiință, să ne mai lăsăm mulțumiți de omul prezentului? E destul de rău, dar este poate inevitabil că noi nu-i mai putem privi țelurile și speranțele lui cele mai înalte decât cu o prost ascunsă gravitate, și poate că nici nu i le mai putem privi... Un alt ideal are acum curs pentru noi, un ideal minunat, ispititor, plin de primejdii, spre care n-am vrea să convingem pe nimeni să se îndrepte, pentru că noi nu-i acordăm nimănui

atât de ușor dreptul la aceasta: idealul unui spirit care, cu naivitate, adică cu spontaneitate și dintr-o plenitudine și forță revărsate, se joacă cu toate cele ce până acum au fost socotite sfinte, bune, de neatins, divine; pentru care lucrul cel mai sublim, pentru care vulgul are cum se cuvine criteriul său de valori, va însemna de pe acum primejdie, prăbușire, înjosire sau, cel puțin, reîmpros-pătare, orbire, uitare temporară de sine; idealul unei bunăstări și unei bunăvoințe omenești-prea omenești, care prea des va părea neomenească, de exemplu, mai ales în comparație cu tot ceea ce până acum a fost seriozitatea vieții pământești însăși, alături de care tot ceea ce până acum a fost solemn în gest, cuvânt, sunet, privire, morală și misiune ar apărea ca acea mai vie și mai involuntară parodie – și odată cu ea, și în pofida a toate, se va înălța, poate prima dată, adevărata mare seriozitate, se va ridica pentru prima dată adevăratul semn de întrebare, spre care se îndreaptă destinul sufletului, de care se apropie acul ceasornicului, și începe tragedia...“

3

Are cineva, acum la sfârșitul secolului al XIX-lea, vreo idee clară despre ceea ce poezii unor epoci mai viguroase numeau inspirație? În caz contrar, am să descriu eu aceasta. Păstrând cel mai mic rest de superstiție, senzația de a fi simpla încarnare, simplul purtător de cuvânt, simplul medium al unei puteri covârșitoare nu ar mai

putea fi de fapt respinsă ca mincinoasă. Noțiunea de revelație în sensul că deodată, cu o certitudine și limpezime inexprimabile, va deveni vizibil, audibil ceva care te va zgudui și te va răsturna până în adâncurile ființei descrie într-adevăr această stare. Nu auzi, nu cauți, iei, nu întrebi cine anume îți dă; ca un fulger luminează un gând, cu necesitate, cu o formă conturată fără nici o ezitare – eu nu am avut niciodată alegerea. Un extaz, a cărui tensiune uriașă se descarcă până la urmă într-un torent de lacrimi, în care pasul devine năvalnic, pentru a se potoli de îndată; o senzație definită de a-ți ieși din piele cu conștiința cât se poate de limpede a nenumărați fiori și tresăriri care-ți străbat tot trupul din creștet până în tălpi; o profunzime a fericirii în care tot ce poate fi mai dureros și tot ce poate fi mai arid nu mai par contrarii, ci apar drept condiționate, chemate, ca o culoare înlăuntrul unei revărsări totale de lumină; un instinct al relațiilor ritmice care cuprinde spații largi de forme – și prelungirea, nevoia unui ritm larg pulsând, constituind aproape măsura pentru forța inspirației, un fel de echilibrare față de apăsarea și tensiunile ei... Totul se petrece în cel mai înalt grad fără voie, dar ca într-o furtună a senzației de libertate, de necondiționat, de forță, de stare zeiască... Spontaneitatea cu care iau naștere imaginile, simbolurile este lucrul cel mai remarcabil; nu mai e nici o idee ce înseamnă imagine, simbol, totul se oferă ca expresia cea mai directă, cea mai potri-

vită, cea mai simplă. Pare într-adevăr, pentru a aminti un cuvânt al lui Zarathustra, că lucrurile însele ar veni să se ofere singure drept simboluri (– „și iată, vin lucrurile alintându-se iubitoare la vorba ta și se lingușesc pe lângă tine; căci vor să călărească în spinarea ta. Și pe fiecare simbol călărești spre câte un adevăr. Aici ți se deschid toate cuvintele și raclele de cuvinte ale ființei; întreaga ființă va deveni aici cuvânt, și întreaga devenire va învăța de la tine să vorbească –“). Aceasta este experiența mea în ce privește inspirația; nu mă îndoiesc că ar trebui să ne reîntoarcem cu milenii pentru a găsi pe cineva care să poată să-mi spună „Aceasta este și experiența mea“.

4

După acestea, am zăcut câteva săptămâni bolnav la Genova. A urmat apoi o primăvară apăsătoare la Roma, în care am reluat viața – nu a fost ușor. În realitate, acest loc, locul cel mai nepotrivit de pe pământ pentru poetul lui Zarathustra, și pe care eu nu mi-l alesesem singur, m-a apăsat peste măsură; am încercat să fug de acolo – voiam să ajung la Aquila, opusul Romei, întemeiat din ostilitate față de Roma, așa cum eu însumi voi întemeia un asemenea loc odată, în amintirea unui ateu și dușman *comme il faut* al Bisericii, a unuia dintre cei mai îndeaproape înrudiți mie, împăratul din familia Hohenstaufenilor, Frederic al II-lea. Dar a apăsat un blestem asupra a toate atunci; a trebuit să mă întorc. Până la urmă, m-am

declarat mulțumit cu Piazza Barberini, după ce oste-neala de a găsi o regiune anticreștină mă epuizase. Mi-e teamă chiar că am întrebat o dată, pentru a scăpa pe cât posibil de mirosurile urâte, și la Palazzo del Quirinale dacă n-au o cameră liniștită pentru un filozof. Într-o *loggia* la mare înălțime asupra sus-numitei *piazza*, de unde privirile se deschideau asupra Romei și jos, în adânc, se aude foșnind *fontana*, a fost compus cântecul cel mai singuratec care a fost compus vreodată, *Cântecul de noapte*; la vremea aceasta răzbate întotdeauna din mine o melodie de o nespasă tristețe, al cărei refren l-am găsit în cuvintele „mort în fața nemuririi“... Vara, înapoindu-mă din locul sfânt unde mă luminase întâiul fulger al gândului lui Zarathustra, am găsit o a doua parte din *Zarathustra*. Au ajuns zece zile; în nici unul din cazuri, nici la prima parte, nici la a treia și nici la ultima n-am avut nevoie de mai mult. În iarna următoare, sub cerul alcyonic al Nisei, care atunci a strălucit pentru prima dată asupra vieții mele, l-am găsit pe al treilea *Zarathustra* – și cu asta eram gata. Nici un an, socotind pentru întreaga carte. Multe locuri și înălțimi ascunse din peisajul Nisei au fost sfințite pentru mine prin clipe de neuitat; acel pasaj decisiv care poartă titlul „Despre tablele vechi și noi“ a fost compus într-un urcuș chinuitor de la stațiune către minunatul cuib stâncos maur Eza – m-am bucurat întotdeauna de cea mai mare agilitate musculară atunci când puterile mele creatoare

se revărsau mai îmbelșugate. Trupul este însufletit de spirit, să lăsăm „sufletul“ la o parte... Deseori, am putut fi văzut dansând; pe atunci puteam, fără să simt nici o urmă de oboseală, să fiu pe drumuri, prin munți, șapte, opt ore. Am dormit bine, am râs mult – eram de o vi-goare și o răbdare desăvârșite.

5

Abstracție făcând de aceste opere create în perioade de câte zece zile, anii din timpul și mai ales de după *Zarathustra* au fost o stare de suferință fără seamăn. Plătești scump faptul că ești nemuritor; mori pentru asta de mai multe ori în timpul vieții. – Există ceva ce eu numesc ranchiuna măreției; tot ce e mare, o operă, o faptă, se întoarce, odată dusă la bun sfârșit, inevitabil împotriva celui care a făcut-o. Tocmai prin faptul că a săvârșit-o, el este acum slab – el nu-și mai suportă fapta, nu o mai poate privi în față. Să ai ceva în urmă, un lucru pe care n-ai fi avut niciodată îngăduința să-l vrei, ceva în care sunt înnodate nodurile destinului umanității – și de acum încolo să ai acest ceva în tine!... Te strivește aproape... Ranchiuna Măreției!... Și altceva este tăcerea înfricoșătoare pe care o auzi în jur. Singurătatea are șapte piei; nimic nu mai străbate prin ele. Mergi spre oameni, îi saluți pe prieteni, noi pustiuri, nici o privire nu te mai salută. În cel mai bun caz, un fel de revoltă. O asemenea revoltă am trăit eu, într-un grad foarte diferit,

dar aproape din partea tuturor celor care-mi erau atunci aproape; se pare că nimic nu rănește mai adânc decât să lași să se observe deodată o distanță – naturile emnente care nu știu să trăiască fără să venereze sunt rare. Un al treilea lucru este sensibilitatea absurdă a pielii față de micile înțepături, un fel de neajutorare în fața a tot ce e meschin. Aceasta mi se pare determinată de risipa uriașă a tuturor forțelor defensive pe care o are drept condiție prealabilă orice act creator, orice act care pornește de la ce e mai propriu, mai lăuntric, mai profund în tine. Micile posibilități defensive sunt astfel epuizate, nu mai ajunge nici o resursă până la ele. Mai îndrăznesc doar să adaug și că, în asemenea împrejurări, digeri mai prost, te miști cu mai puțină plăcere, ești mult mai expus frigului, chiar neîncrederii, neîncredere care în multe cazuri este doar o eroare etiologică. Într-o asemenea stare de spirit am simțit odată apropierea unei turme de vaci prin reîntoarcerea unor gânduri mai blânde, mai filantropice; chiar înainte de a vedea animalele: o asemenea senzație are ceva cald în ea...

6

Opera aceasta stă în toate privințele pe propriile ei picioare. Să-l lăsăm la o parte pe poet: de fapt, poate că niciodată nu s-a mai realizat ceva dintr-o asemenea revărsare îmbelșugată de forță. Concepția mea despre „dionisiac“ și-a căpătat aici cea mai mare forță; măsurate

după criteriul pe care-l reprezintă ea, tot restul fapturilor omenești apare sărăcăcios și limitat. Faptul că un Goethe, un Shakespeare n-ar putea să respire nici o singură clipă în această uriașă pasiune și la asemenea înălțimi, faptul că Dante, comparat cu Zarathustra, este doar un credincios, și nu unul care creează din nou adevărul, un spirit conducător de lume, un destin – faptul că poezii *Vedelor* sunt preoți și nici măcar vrednici să-i dezlege cureaua încălțămintelor unui Zarathustra, acesta este doar lucrul cel mai mărunț și nu poate da nici măcar ideea distanței, a singurătății azurii în care trăiește această operă. Zarathustra are dreptul veșnic să spună: „Închid în jurul meu cercuri și fruntarii sfinte; tot mai puțini sunt aceia care urcă împreună cu mine pe munți tot mai înalți – eu clădesc un masiv muntos din munți mereu mai sfințiți“. Să ne închipuim spiritul și bunătatea tuturor marilor suflete, strânse laolaltă într-unul singur; toate împreună nu ar fi în stare să dea la iveală O Singură Cuvântare a lui Zarathustra. Este monstruoasă scara pe care el urcă și coboară; el a văzut mai departe, a vrut mai mult, a putut mai mult decât oricare alt om. El contrazice cu fiecare cuvânt, este cel mai elocvent în a spune „da“ dintre toate spiritele înalte, în el toate contrariile sunt legate într-o nouă Unitate. Forțele cele mai înalte și cele mai joase ale firii omenești, tot ce este mai dulce, mai ușor și mai rodnic se revarsă dintr-o singură fântână cu o siguranță nemuritoare. Până la el nu s-a știut

ce înseamnă ceea ce este înalt, ceea ce este profund; se știa încă și mai puțin ce este Adevărul. În această Revelație a Adevărului nu există nici o clipă care să fi fost prefigurată, care să fi fost ghicită sau presimțită de vreunul dintre cei mai mari. Nu există nici o înțelepciune, nici o cercetare a sufletului, nici o artă a vorbirii înainte de *Zarathustra* și mai presus de el; tot ceea ce este mai apropiat, tot ceea ce este mai obișnuit vorbește aici despre lucrurile cele mai neauzite. Sentimentele pasiunilor vibrante; elocvența devenită muzică; fulgere, zvâcnind, proiectate către viitoruri până atunci nebănuite. Cea mai viguroasă forță a comparațiilor care a existat până acum este săracă și o joacă în fața acestei reîntoarceri a limbii la însăși natura imaginilor. – Și cum știe să coboare Zarathustra și să-i spună fiecăruia tot ce este mai bun! Cum el însuși știe să-i atingă pe înșiși potrivnicii săi, pe preoți, cu mâini delicate și știe să sufere împreună cu ei! – Aici, omul este depășit în fiecare clipă, noțiunea de „Supraom” a devenit aici cea mai înaltă realitate – la o nesfârșită îndepărtare e acum, sub el, tot ceea ce până acum a fost măreț în om. Adierea alcyonică, pasul ușor, atotprezența răutății și a exuberanței orgolioase și a tuturor celorlalte, care sunt proprii pentru tipul lui Zarathustra, n-au fost niciodată visate ca fiind esențiale pentru măreție. Zarathustra se simte însă tocmai în această circumferință în largul și la locul său, în această disponibilitate spre contrarii ca însemnând

însuși *cel mai înalt mod de a fi al tuturor celor ce ființează*; și când ascuți cum el le definește pe acestea, atunci renunți să mai cauți alte comparații proprii:

— sufletul care stăpânește scara cea mai lungă și care poate să coboare în cele mai adânci profunzimii;
sufletul cel mai cuprinzător, care poate să alerge, să răătăcească și să hoinărească cel mai departe în sine;
sufletul cel mai ascultător de necesitate, care se azvârle cu voluptate în hazard;
sufletul care este, care vrea să se arunce în devenire, cel care are și care vrea să se arunce în voință și jinduire — cel care fuge de sine însuși, care se cuprinde pe sine însuși în cercurile cele mai largi;
sufletul cel mai înțelept, căruia nebunia îi vorbește cu cele mai dulci spuse ale sale;
sufletul care se iubește pe sine, în care toate lucrurile își au torențele și revărsările și fluxurile și refluxurile...

Dar aceasta este însăși noțiunea de Dionysos. Și totmai spre aceasta duce și o altă linie de gândire. Problema psihologică pentru tipul pe care-l reprezintă Zarathustra este: cum cel care spune „nu“ cu o intensitate nemaiauzită, care îl opune făcând pe „nu“ tuturor celor față de care până acum s-a spus „da“, poate totuși fi opusul unui spirit negativ, care spune „nu“; cum spiritul care îndură cea mai apăsătoare povară a destinului, care poartă un blestem al misiunii sale, poate fi cel mai ușor în făptuire

și cel mai transcendent – Zarathustra este un dănțuitor –, cum cel care are viziunea cea mai dură, cea mai înfricoșătoare în ceea ce privește realitatea, cel care a gândit „gândurile cele mai amețitor de profunde“, nu găsește totuși în ele nici o obiecție împotriva existenței, nici chiar împotriva veșnicei ei reîntoarceri – ci, mai curând, încă un temei pentru a fi el însuși veșnicul „da“ față de toate lucrurile, „uriașul, nelimitatul «da» și «amin» spus în fața a tot și a toate“... „În toate abisurile eu îmi port încă mai departe «da»-ul pe care-l spun ca o binecuvântare“... Dar încă o dată acesta este însuși conceptul Dionysos.

7

Ce limbă va vorbi un asemenea spirit atunci când vorbește cu sine însuși? Limbajul ditirambului. Eu sunt cel care a descoperit Ditirambul. Să ascultăm cum Zarathustra vorbește cu sine însuși înainte de răsăritul soarelui; o asemenea fericire smaragdină, o asemenea dulceață zeiască nu a mai rostit încă nici o altă limbă înainte de mine. Chiar și tristețea cea mai adâncă și mai apăsătoare a unui asemenea Dionysos devine tot Ditiramb; iau ca semn pentru aceasta *Cântecul de noapte* – nemuritorul plâns al celui care este osândit să fie, nu să iubească, prin belșugul său de lumină și de putere, prin însăși natura sa de Soare.

Noapte e acum; acum vorbesc mai distinct toate izvoarele care zvâcnesc. Și sufletul meu este și el un izvor zvâcnind.

Noapte e acum; abia acum se deșteaptă toate cântecele celor care iubesc. Și sufletul meu este și el cântecul unui îndrăgostit.

Ceva nepotolit, ceva care nu poate fi ostit este în mine, și vrea să se facă auzit. Un jind după iubire este în mine, care vorbește însăși limba iubirii.

Lumină sunt eu; o, dacă aș fi noapte! Dar aceasta este singurătatea mea, că sunt încins cu lumină.

O, dacă aș fi întunecat și noptatec! Cum aș vrea să-mi potolesc setea la sânul luminii!

Și pe voi înșivă aș vrea să vă mai binecuvânteț, voi stele mici, licăritoare și voi licurici de acolo! — și să fiu fericit pentru darul vostru de lumină.

Ci eu trăiesc în propria mea lumină, eu sorb, îndărăt în mine, flăcările care din mine au țâșnit.

Eu nu cunosc fericirea celui care primește; și deseori am visat că să furi poate să-ți dea o mai mare fericire decât să primești.

Aceasta e sărăcia mea, că mâna mea nu se odihnește niciodată de la a dărui; aceasta este pizma mea, că eu văd ochi care așteaptă și nopțile luminate ale jindului.

O, nefericire a tuturor celor care dăruiesc! O, întunecare a soarelui meu! O, tu, dorință după jinduiri! O, tu, foame mistuitoare în îndestulare!

Ei iau de la mine; dar le mai ating eu sufletul? O prăpastie este între a lua și a dărui; și prăpastia cea mai mică este ultima care poate fi trecută pe punte.

O foame crește din frumusețea mea; suferință aș vrea să le stârnesc celor pe care îi luminez, să-i jefuiesc aș

vrea pe cei cărora le-am dăruit; – astfel sunt înfometat de răutate.

Mâna trăgându-mi-o îndărăt când voi ați și întins mâna asemenea cascadei care încă mai șovăie în cădere; – astfel sunt înfometat de răutate.

O asemenea răzbunare visează preaplinul meu, o asemenea viclenie izvorăște din singurătatea mea.

Fericirea mea întru a dărua a murit în dăruire, virtutea mea s-a istovit în revărsările preaplinului ei!

Cine dăruiește mereu, primejdia lui este că își pierde rușinea; cine împarte mereu, mâna și inima lui au bătăături de prea multă muncă de a împărți.

Ochiul meu nu se mai revarsă în fața rușinii cerșetorilor; mâna mea a ajuns prea aspră pentru tremurul mâinilor care s-au umplut.

De unde au venit lacrima în ochiul meu și tremurul inimii mele? O, însingurare a tuturor celor ce dăruiesc!

O, tăcere desăvârșită a tuturor celor ce luminează!

Mulți sori ceruiesc în spațiul pustiu; pentru toate cele ce sunt întunecate, ei vorbesc cu lumina – pentru mine ei tac.

O, aceasta este vrăjmășia luminii față de ceea ce luminează, fără de milă trece ea pe drumul ei.

Fără de prețuire în adâncul inimii față de ceea ce luminează, rece față de sori – astfel rătăcește fiecare soare.

Asemenea furtunii călătoresc sorii pe căile lor. Își urmează voința lor fără îndurare, aceasta este răceala lor.

O, voi sunteți cei dintâi, voi, întunecaților, voi, noptaticilor, care stârniți căldură din ceea ce luminează,

sunteți cei dintâi care vă alăptați cu lapte și balsam de la sânii luminii!

O, gheață e în jurul meu, mâna mea se arde de răceala de gheață! O, o sete e în mine care e însetată de seceta voastră.

Noapte e acum; o, dar eu trebuie să fiu lumină! Și însetare de cele ce sunt noptatice! Și însingurare!

Noapte e acum; acum vorbesc mai distinct toate izvoarele care zvâcnesc. Și sufletul meu este și el un izvor zvâcnind.

Noapte e acum; acum se deșteaptă toate cântecele celor care iubesc. Și sufletul meu este și el cântecul unui îndrăgostit...

8

Asemenea lucruri n-au mai fost create în poezie, n-au mai fost simțite, n-au mai fost suferite niciodată: astfel suferă un zeu, un Dionysos. Răspunsul la un asemenea ditiramb al unirii sorilor întru lumină ar fi Ariadne... Cine mai știe, în afară de mine, ce este Ariadne!... Pentru asemenea enigme n-a avut nimeni până acum dezlegarea, mă îndoiesc chiar că cineva ar fi văzut vreodată până acum că e aici o enigmă. – Zarathustra își hotărăște o dată pentru totdeauna, cu rigoare, sarcina – și este și sarcina mea – astfel ca asupra înțelesului ei să nu mai poată exista neînțelegere: el este cel care spune „da” până la justificarea, chiar până la mântuirea a tot ceea ce este trecut.

Rătăcesc printre oameni ca printre sfârâmăturile viitorului; acelui viitor pe care eu îl contemplu.

Și aceasta este întreaga mea lucrare poetică și întreaga mea intenție, că eu creez și port, într-o singură lucrare și deodată, ceea ce este sfârâmătură și enigmă și întâmplare înfricoșată.

Și cum aș îndura eu să fiu om, dacă omul nu ar fi și poet și dezlegător de enigme și mântuitor al hazardului? Să mântuiești trecutul și tot ce a fost „A fost o dată“ să-l preschimbi într-un „Așa am vrut eu să fie!“; asta a însemnat pentru mine, întâi, Mântuirea.

Într-un alt loc el hotărăște cât mai riguros cu putință ceea ce pentru el singur poate fi „Omul“ – nu un obiect al milei sau măcar al compătimirii –, chiar și asupra mării sile de om a devenit stăpân Zarathustra: omul este pentru el o lipsă de formă, o materie, o piatră urâtă, care are nevoie de dăltuitor.

Să nu mai vrei mai mult de acum și să nu mai prețuiești mai mult de acum și să nu mai crezi de acum; o, fie ca această mare oboseală să-mi rămâie pentru totdeauna departe!

Și în cunoaștere chiar îmi simt doar pofta de a zămisli și de a deveni a voinței mele; și dacă este nevinovăție în cunoașterea mea, aceasta se întâmplă pentru că în mine este voința de zămislire.

*Departa de Dumnezeu și de zei m-a atras această voință;
ce ar mai fi de creat, dacă zeii — ar exista?*

*Însă spre oameni mă împinge mereu din nou voința mea
lăuntrică de creație; așa este împins ciocanul spre piatră.*

*O, voi oameni, în piatră doarme pentru mine un chip,
imaginea tuturor imaginilor! O, de ce trebuie să doarmă
în cea mai dură, în cea mai urâcioasă dintre pietre!*

*Și acum ciocanul meu se răzvrătește cu toată cruzi-
mea împotriva temniței sale. Din piatră se spulberă
așchii; ce-mi pasă mie de asta?*

*Vreau să-mi desăvârșesc lucrarea, căci o umbră a venit
la mine — dintre toate cele ce sunt, cea mai liniștită și
mai ușoară a venit odată la mine!*

*Frumusețea Supraomului a venit la mine asemenea unei
umbre; și acum ce-mi mai pasă — de zei?...*

Mai scot în evidență un ultim punct de vedere: versul subliniat dă o indicație în această privință. Pentru o misiune dionisiacă e nevoie de duritatea ciocanului, bucuria între distrugere face parte în mod hotărâtor din condițiile prealabile. Imperativul „să devii dur!“, cea mai adâncă certitudine asupra faptului că toți creatorii sunt duri, aceasta este caracteristica propriu-zisă a unei naturi dionisiace.

DINCOLO DE BINE ȘI DE RĂU

Preludiu la o filozofie a viitorului

1

Sarcina pentru anii care aveau să urmeze era acum cât se poate de riguros trasată. După ce partea afirmativă a misiunii mele fusese dusă la îndeplinire, urma la rând partea care avea să spună „nu“, să acționeze sub semnul lui „nu“: transformarea, transmiterea înseși valorilor de până acum, marele război – conjurarea unei zile a deciziei. Aici este inclusă și privirea pe îndelete aruncată în jur spre cei înrudiți mie, spre cei care cu propria lor forță aveau să-mi întindă mâna pentru lucrarea de nimicire. – De aici încolo toate scrierile mele sunt undițe aruncate; poate că eu mă pricep mai bine decât oricine la pescuitul cu undița?... Dacă nu se lasă nimic prins, vina nu e a mea. *Au lipsit peștii...*

2

Cartea aceasta (1886) este în toate aspectele ei esențiale o critică adusă modernității, științelor moderne, artelor moderne, neexcluzând de aici nici politica modernă, pe lângă faptul că în ea se cuprind și indicii ale

unui tip opus, care este cât mai puțin modern cu putință, un tip eminent, tipul celui care spune „da”. În ultimă analiză, cartea este o Școală a gentilomului, noțiunea aceasta fiind înțeleasă într-un mod mai spiritual și mai radical decât a fost înțeleasă vreodată. Îți trebuie curaj ca să poți susține gândul acesta, trebuie să nu fi învățat niciodată teama... Toate calitățile cu care se mândrește epoca noastră sunt simțite ca o contradicție a acestui tip, aproape ca fiind dovadă de proastă creștere, cum ar fi de pildă renumita „obiectivitate”, „compătimirea față de toți cei care suferă”, „simțul istoric”, cu servilismul său în fața gustului străin, cu ploconirea în fața acelor așa-zise *petits faits*, al „științificului”. – Dacă apreciem că această carte îi urmează lui *Zarathustra*, atunci vom înțelege poate regimul dietetic căruia i se datorează nașterea ei. Ochiul, răsfățat și moleșit de o imensă constrângere de a vedea departe – Zarathustra este mai prezbit încă decât era țarul –, este aici silit să cuprindă ceea ce este în imediata apropiere, timpul, ceea ce ne înconjoară, și să vadă totul distinct. Se întâlnește aici în toate detaliile, mai presus de toate însă în formă, același refuz spontan al instinctelor care l-a făcut posibil pe *Zarathustra*. Rafinamentul în formă, în intenție, în arta tăcerii este pe primul plan, psihologia este mânuită cu duritatea și cruzimea cuvenite – din cartea aceasta lipsesc orice fel de cuvinte blajine... Totul aici înprospătează; cine va înțelege, în cele din urmă, ce întremare face necesară o asemenea risipă

de bunuri cum e cea pe care o reprezintă Zarathustra?... Vorbind acum din punct de vedere teologic – și spusele mele ar trebui ascultate, căci eu vorbesc rareori ca teolog –, Dumnezeu însuși a fost cel care s-a așternut la pământ sub chipul șarpelui la capătul zilei sale de creație sub pomul cunoașterii; astfel s-a recreat, și-a împrăștiat el forțele pentru a fi Dumnezeu... Făcuse totul prea frumos... Diavolul este doar lenevia lui Dumnezeu în acea zi a șaptea...

GENEALOGIA MORALEI

O scriere polemică

Cele trei tratate din care este alcătuită această genealogie sunt poate, în ce privește expresia, intenția și arta surprizei, lucrul cel mai neliniștitor care s-a scris vreodată până acum. Dionysos este, se știe, și zeul întunecimii. – De fiecare dată un început care trebuie să inducă în eroare, îndrăzneț, științific, ironic chiar, în mod deliberat accentuat, în mod deliberat reținut. Treptat tot mai multă neliniște; fulgere răzlețe; adevăruri foarte neplăcute venind din depărtare, făcându-se auzite mai presus de tunetele înăbușite – până când, în sfârșit, este atins un tempo feroce în care totul se dezlănțuie cu o uriașă tensiune. Și de fiecare dată, la sfârșit, în mijlocul unor detunături cu totul și cu totul înfricoșătoare, un nou adevăr arătându-se printre nori groși. – Adevărul primului tratat este psihologia creștinismului; nașterea creștinismului din spiritul resentimentului, și nu, cum se crede în general, din „spirit“ – o mișcare de reacție prin însăși esența sa, marea revoltă împotriva dominației valorilor nobile. Al doilea tratat oferă psihologia conștiinței; aceasta nu este, așa cum se credea, „vocea lui Dumnezeu

în om“ – ea este instinctul cruzimii, care se întoarce îndărăt, după ce nu se mai poate descărca în afară. Cruzimea, ca una dintre cele mai vechi și mai de neînălțurat fundamente ale culturii, scoasă aici pentru prima dată la lumină. Cel de-al treilea tratat dă răspunsul la întrebarea de unde se trage forța uriașă a idealului ascetic, a idealului preotului, deși acesta este prin excelență idealul *dăunător*, voință a sfârșitului, un ideal al decadenței. Răspuns: nu pentru că Dumnezeu ar acționa în spatele preoților, ceea ce se crede, ci *faute de mieux* [în lipsă de ceva mai bun] – pentru că până acum acesta a fost singurul ideal, pentru că nu a avut nici un concurent. „Căci omul vrea mai degrabă să vrea nimic decât să *nu* vrea“... În primul rând, lipsea un *contra-ideal* – *până la Zarathustra*. – Am fost înțeles. Trei decisive lucrări pregătitoare ale unui psiholog pentru o transmutare a tuturor valorilor. – Cartea aceasta conține prima psihologie a preotului.

AMURGUL IDOLILOR
Cum se filozofează cu ciocanul

1

Scrierea aceasta de nici 150 de pagini, senină și fatală în tonul ei, un demon care râde – opera unor zile atât de puține, încât ezit să le spun numărul –, este între cărți mai ales excepția: nu există nimic mai bogat în substanță, mai independent, mai demolator – mai rău. Dacă cineva ar vrea să-și facă o idee despre răsturnările care se pregăteau atunci în fața ochilor mei, atunci ar trebui să înceapă cu această carte. Ceea ce se înțelege prin idoli care sunt înscriși pe prima pagină este pur și simplu ceea ce se numea până atunci adevărul. Amurgul idolilor – cu alte cuvinte, s-a sfârșit cu vechiul adevăr.

2

Nu există nici o realitate, nici o „idealitate“ care să nu fie atinse în această scriere (– atinse: ce eufemism prevăzător!...). Nu numai idoli veșnici doar, ci și cei mai noi, deci cei mai îmbătrâniți. „Ideile moderne“, de exemplu. Un mare vânt suflă printre arbori și de pretutindeni cad fructele – adevărurile. E aici risipa unei toamne prea

îmbelșugate: te împiedici de adevăruri, pe unele le strivești ucigându-le – sunt prea multe... Însă cele pe care le ridici în mâini nu mai sunt deloc îndoielnice, toate sunt certitudini, hotărâri. Eu am primul măsura pentru „adevăruri“ în mâna mea, eu pot hotărî acum. Ca și cum ar fi ajuns să capete ființă în mine o a doua conștiință, ca și cum în mine „voința“ ar fi aprins o lumină asupra drumului înclinat peste care se coborâse pieziș până atunci... Drumul înclinat – astfel era denumit drumul spre „adevăr“... S-a terminat cu orice „impuls întunecat“, tocmai omul cel bun era cel mai puțin știutor în ce privește drumul cel drept¹... Și, cu toată seriozitatea vorbind, nimeni n-a știut înaintea mea drumul cel drept, drumul *care să urce*: de-abia începând cu mine există iarăși speranțe, misiuni, drumuri care să poată fi prescrise, ale culturii – *eu sunt vestitorul lor plin de voieșie*... Și tocmai din cauza aceasta sunt eu și un destin.

3

Nemijlocit, după terminarea operei mai sus numite și chiar fără să mai pierd nici o singură zi, am abordat misiunea uriașă a transmutării valorilor, cu un simțământ suveran de mândrie cu care nimic nu se poate

1. Trimitere la un faimos pasaj din finalul „Prologului în cer“ al *Faust*-ului goetheean: „Că omul bun, chiar adumbrit de patimi, / Își dă de drumul drept prea bine seama“; trad. de Lucian Blaga (*n.red.*).

compara, sigur de fiecare clipă a nemuririi mele și săpând semn cu semn, cu mâna sigură a unui destin, pe tablele de bronz care-mi erau în față. „Cuvântul înainte“ a luat naștere la 3 septembrie 1888; când dimineața, după ce l-am așternut pe hârtie, am ieșit afară din casă, am găsit în fața mea ziua cea mai frumoasă pe care mi-o înfățișase vreodată Oberengandinul – străvezie, incandescentă în culorile ei, închizând în ea toate contrariile, toate mijlocirile între ghețuri și frumusețile sudice. – De-abia la 20 septembrie am părăsit Sils-Maria, reținut multă vreme de inundații, până la urmă de departe unicul oaspete al acestui loc minunat, care îi va face recunoștinței mele darul unui nume nemuritor. După o călătorie cu incidente, chiar cu primejdia vieții, pe lacul Como revărsat, unde am ajuns de-abia târziu noaptea, am sosit în după-amiaza zilei de 21 la Torino, locul menit mie, de acum încolo reședința mea. Mi-am reluat aceeași locuință pe care o mai ocupasem în primăvară, via Carlo Alberto 6, III, în fața impunătorului Palazzo Carignano, în care s-a născut Vittorio Emanuele, cu vederea spre Piazza Carlo Alberto și dincolo mai departe, spre coline. Fără ezitări și fără să mă las nici o clipă abătut de la țelurile mele, am purces din nou la lucru; mai era de făcut ultimul sfert al lucrării. La 30 septembrie, mare victorie; ziua a șaptea; plimbarea într-o lenevie a unui zeu de-a lungul râului Po. În aceeași zi am mai scris „Cuvântul înainte“ la *Amurgul idolilor*, corectura șpalturilor

căreia fusese în luna septembrie recreația mea. – N-am mai trăit niciodată o asemenea toamnă, și nici n-aș fi crezut cu puțință pe pământ o asemenea trăire – un Claude Lorrain gândit mai departe întru veșnicie, fiecare zi de o egală, neînfrânată desăvârșire.

CAZUL WAGNER

Problema unui muzician

1

Pentru a fi drept față de această scriere, trebuie să suferi pentru soarta muzicii cum suferi de pe urma unei răni deschise. – De ce anume sufăr eu când sufăr pentru soarta muzicii? De faptul că muzica a fost făcută să-și piardă caracterul ei de transfiguratoare a lumii, caracterul ei afirmativ, că ea este acum o muzică a decadenței și nu mai e flautul lui Dionysos... Acceptând însă că în felul acesta problema muzicii este simțită ca problema mea proprie, ca problema istoriei propriilor suferințe, atunci această scriere va fi înțeleasă ca fiind plină de îngăduință, ca peste măsură de blândă. A fi senin în asemenea cazuri și a ști să ironizezi cu bunătate – *ridendo dicere severum*¹, acolo unde *verum dicere* [a spune adevărul] ar îndreptăți orice asprime –, aceasta este însăși ceea ce se cheamă viziune clasică, umanitară. Cine se mai îndoiește, de fapt, că eu, ca vechi artilerist cum sunt, am în

1. „A spune, râzând, lucruri grave“ (*lat.*). Parafrază după un vers din Horațiu, *Satire*, I, 1, 24: *Ridendo dicere verum* – „A spune, râzând, adevărul“ (*n.red.*).

puterea mea să folosesc împotriva lui Wagner întregul meu armament greu? – Și mi-am stăpânit și reținut tot ceea ce ar fi fost hotărâtor în această problemă – căci eu l-am iubit pe Wagner. – La urmă, este acolo un atac la adresa unui mai fin „necunoscut“, pe care un altul nu-l va ghici ușor, în sensul și pe calea sarcinii mele – o, eu mai am de demascat și alți „necunoscuți“ cu totul diferiți decât un asemenea Cagliostro [aventurier] al muzicii – și este, la drept vorbind, mai degrabă un atac la adresa acelor obiceiuri mereu mai leneșe și mai sărace în instinct, la adresa națiunii germane care devine mereu mai *onestă* și care continuă, cu o poftă de mâncare invidiabilă, să se hrănească din contrarii și înghite fără nici o indigestie „credința“ la fel de bine ca și științificul, „iubirea creștină“ la fel de bine ca și antisemitismul, voința de putere (de „Reich“) la fel de bine ca și Evanghelia umililor, *l'Évangile des humbles...* Lipsa aceasta de a lua partea unuia sau altuia în mijlocul contrariilor! Această neutralitate stomacală și acest „dezinteres“! Acest simț al dreptății, care caracterizează cerul gurii la germani, care le dă tuturor aceleași drepturi – care găsește totul gustos... Fără nici o îndoială, germanii sunt idealisti... Când am vizitat ultima dată Germania, am găsit gustul german străduindu-se să recunoască aceleași drepturi lui Wagner și *Trompetistului din Säckingen*¹; eu însumi

1. Operă cu un prolog și trei acte aparținând compozitorului Viktor Ernst Nessler (1841–1890), a cărei premieră a avut loc în 1884 la Leipzig (*n.red.*).

am fost martor cum la Leipzig s-a constituit, în onoarea unuia dintre cei mai autentici și mai germani muzicieni, german în vechiul înțeles al cuvântului, și nu în cel de german al Reichului, în onoarea maestrului Heinrich Schütz, o Societate Liszt, cu scopul de a cultiva și promova vicleana muzică bisericească... Fără nici o îndoială, germanii sunt idealişti...

2

Însă aici nimic nu mă va împiedica să devin brutal și să le spun germanilor câteva adevăruri dure: *cine altcineva ar putea-o face?* – Vorbesc despre stupiditatea lor în cele ce țin de disciplina istoriei. Nu numai că istoricilor germani a ajuns să le lipsească acum cu desăvârșire privirea în mare pentru evoluția, pentru valoarea culturii, că ei sunt cu toții niște saltimbanci ai politicii (sau ai Bisericii –), această privire în mare este chiar exclusă, exilată de ei. Trebuie în primul rând să fii „german“, să ai „rasă“, și apoi poți să decizi în ce privește valoarea și lipsa de valoare a celor ce țin de istorie – atunci hotărăști... „German“ este un argument, „*Deutschland, Deutschland über alles*“ un principiu, germanii sunt „ordinea morală mondială“ în istorie; în relație cu *imperium romanum* ei sunt purtătorii libertății, în relație cu secolul al XVIII-lea, ei reprezintă restabilirea moralei, a „imperativului categoric“... Există un mod de a scrie istoria imperial-german, există, mi-e teamă, chiar și un mod antisemit – există un mod de curte de a scrie istoria și domnul von Treitschke nu

se rușinează... De curând, o judecată de idiot în problemele istorice, o propozițiune a, din fericire, răposatului șvab estetic Vischer, și-a făcut trecerea prin ziarele germane ca un „adevăr“ în fața căruia orice german trebuie să spună „da“: „Renașterea și Reforma, amândouă laolaltă abia constituie un întreg – reînvierea estetică și reînvierea morală“. – La asemenea formulări îmi pierd răbdarea și îmi vine cheful, simt chiar aceasta ca o datorie, să le spun odată germanilor ce au deja de pe acuma pe conștiință. *Au pe conștiință toate marile crime împotriva culturii săvârșite de patru sute de ani încoace!*... Și toate din același motiv, din *lașitatea* lor lăuntrică în fața realității, care este și lașitate în fața adevărului, din falsitatea aceasta a lor care le-a devenit instinct, din „idealism“... Germanii au jefuit Europa de recolta, de sensul ultimei mari epoci, epoca Renașterii, într-o clipă în care o mai înaltă ordonare a valorilor, în care valorile nobile, cele care spun „da“ vieții, cele care cheazăuiesc viitorul, ajunseseră să obțină victoria în locul celor opuse, în locul valorilor decăderii – și aceasta până și în instinctele celor care tronau în sălașul unor asemenea valori! Luther, această pacoste în chip de călugăr, a restabilit echilibrul Bisericii și, ceea ce este de o mie de ori mai rău, creștinismul, în clipa în care el fusese înfrânt... Creștinismul, această negare devenită religie a voinței de viață!... Luther, un călugăr neputincios care, din cauza „neputinței“ sale, a atacat Biserica și – ca urmare – a reșezat-o în drepturi...

Catolicii ar avea motive să țină sărbători luteriene, să facă puneri în scenă festive¹ în cinstea lui Luther... Luther – și „renașterea morală“! La dracu' cu toată psihologia! – Fără îndoială, germanii sunt idealști. – În două rânduri, când tocmai, cu o uriașă vitejie și înfrângere de sine, se ajunsese la un mod de gândire bine întemeiat, neechivoc, pe de-a-ntregul științific, germanii au știut să găsească ocoluri furișe spre vechiul „ideal“, să creeze împăcări între adevăr și „ideal“, în fond, formule pentru dreptul de a refuza știința, pentru un drept la minciună. Leibniz și Kant – ei doi reprezentând cele mai mari piedici în calea onestității intelectuale a Europei! – În sfârșit, atunci când pe puntea între două secole ale decadenței devenise vizibilă o *force majeure* a geniului și a voinței, îndeajuns de puternică pentru a face din Europa o unitate, o unitate politică și economică în scopul stăpânirii lumii, germanii au fost cei care, prin ale lor „războaie pentru libertate“, au lipsit Europa de semnificație, de miracolul semnificației în existența lui Napoleon – și, prin aceasta, au astăzi pe conștiință tot ceea ce a urmat, tot ceea ce e astăzi, aici, această boală și iraționalitate în cel mai înalt grad ostilă culturii care există, naționalismul, această *névrose nationale* de care e bolnavă Europa, această eternizare a divizării Europei în mici state, această politică a mărunțului: au lipsit Europa

1. Începând din anul 1617, protestanții germani realizau astfel de spectacole cu caracter festiv (*n.red.*).

de însăși semnificația sa, de *rațiunea* sa – au împins-o într-o fundătură. – Mai știe cineva în afară de mine o cale afară din această fundătură?... O misiune îndeajuns de măreață pentru a lega laolaltă iarăși popoarele?...

3

– Și, în sfârșit, de ce nu mi-aș exprima în cuvinte bănuiala? Germanii vor încerca iarăși, în cazul meu, să nască dintr-un destin uriaș un șoarece. Până acum, în legătură cu mine, ei s-au compromis, mă îndoiesc că în viitor vor face ceva mai bun. – O, cât îmi doresc ca aici să fiu un profet prost!... Cititorii și ascultătorii mei firești sunt de pe acum ruși, scandinavi și francezi – au să fie oare tot mai mulți dintre aceștia? – În istoria cunoașterii, germanii s-au înscris cel mult cu nume echivoce, ei au dat mereu la iveală doar falsificatori „inconștienți“ (– Fichte, Schelling, Schopenhauer, Hegel, Schleiermacher, termenul acesta li se aplică lor la fel de bine ca și lui Kant și Leibniz: cu toții sunt doar *schleiermacheri* – făcători de voaluri –); ei nu vor avea niciodată onoarea ca cel dintâi spirit *onest* din istoria spiritului, spiritul în care adevărul să vină să judece falsificările a patru milenii, să ajungă să fie una cu spiritul german. „Spiritul german“ este pentru mine un aer viciat: respir greu în apropierea acestei impurități devenite instinct în problemele psihologice, impuritate pe care o trădează orice expresie a chipului unui german. Germanii nu au trecut niciodată printr-un examen dur de conștiință, cum secolul al XVII-lea

l-a reprezentat pentru francezi – un La Rochefoucauld, un Descartes îi sunt de o sută de ori superiori în ce privește onestitatea celui dintâi dintre germani –, germanii nu au avut până astăzi nici un psiholog. Însă psihologia este aproape criteriul purității sau impurității unei rase... Și dacă nu ești nici măcar pur, cum ai mai putea avea profunzime? La germani, aproape ca și la femei, nu ajungi niciodată până în profunzime, ei nu au așa ceva; asta e tot. Dar aceasta nu înseamnă nici măcar că ar fi plăți. – Ceea ce în Germania se numește „profund“ este exact această impuritate instinctuală față de sine însuși de care tocmai vorbeam: nu vor să vadă limpede în ei înșiși. N-aș avea oare dreptul să propun termenul „german“ ca monedă internațională pentru această decădere psihologică? – În clipa aceasta, de exemplu, Kaiserul german numește ca fiind „datoria sa creștină“ să-i elibereze pe sclavii din Africa: printre noi, ceilalți europeni, așa ceva s-ar numi pur și simplu un act „german“... Au dat germanii la iveală măcar o singură carte care să aibă profunzime? Însăși noțiunea despre ce este profund într-o carte lor le lipsește. Am cunoscut învățați care-l considerau pe Kant ca fiind profund; la curtea prusacă, mi-e teamă că domnul von Treitschke e socotit profund. De când eu, ocazional, îl prețuiesc pe Stendhal ca pe un psiholog profund, s-a întâmplat să mă întâlnesc cu profesori universitari germani care m-au pus să le silabisesc acest nume...

4

– Și de ce nu aș merge până la capăt? Îmi place să clarific lucrurile. Ține chiar de orgoliul meu să trec drept un disprețuitor, prin excelență, al germanilor. Eu mi-am exprimat neîncrederea în ce privește caracterul german încă de pe când aveam douăzeci și șase de ani (cea de-a treia *Considerație inactuală*, paragraful 6) – germanii sunt pentru mine imposibili. Când mă gândesc la un tip de om care merge împotriva tuturor instinctelor mele, atunci ajung totdeauna la un german. Primul criteriu după care îl cântăresc eu pe un om este dacă are în sânge un simțământ al distanței, dacă vede pretutindeni rangul, gradația, ordinea între oameni, dacă poate să *distingă*: prin aceasta se vede ceea ce se cheamă *un gentilhomme*; în orice alt caz aparține, fără nici o putință de salvare, de categoria celor cu inima largă, o, i se acordă blajinul termen de *canaille*. Dar germanii sunt astfel de pleavă, de *canaille* – o! ei sunt atât de blajini... Te înjosești prin comerțul social cu germanii: germanul te așază deopotrivă, prețuiește pe toată lumea deopotrivă... Dacă las la o parte relațiile mele cu unii artiști, în primul rând cu Richard Wagner, atunci pot spune că nu am trăit nici un ceas bun laolaltă cu germanii... Și chiar presupunând că cel mai profund spirit al tuturor mileniilor ar apărea printre germani, s-ar găsi vreo găscă salvatoare a Capitoliului căreia să i se năzare că

extrem de lipsitul de frumusețe suflet al ei ar merita cel puțin aceeași considerație... Eu nu suport această stirpe de oameni, cu care ești întotdeauna în proastă companie, care nu are nici o sensibilitate pentru nuanțe – și, vai mie!, eu sunt o nuanță –, care nu are nici fel de spirit fin în picioare și nici măcar nu e în stare să meargă pe propriile picioare... În cele din urmă, se poate spune că germanii nu au laba piciorului, au doar gambe... Germanilor le lipsește orice idee despre cât de ordinari sunt ei înșiși; dar acesta este superlativul ordinarului – lor nici măcar nu le este rușine de faptul că sunt doar germani... Ei conversează despre orice, se socotesc ei înșiși ca fiind hotărâtori, mi-e teamă că au și decis în ce mă privește... Toată viața mea este dovada, prin excelență, despre adevărul celor spuse aici. În zadar aș căuta la germani vreun semn de tact, de *délicatesse* față de mine. Din partea evreilor, da, dar niciodată din partea germanilor. Felul meu de a fi vrea ca eu să fiu față de oricine blând și binevoitor – eu am un drept în privința aceasta, anume să nu fac nici un fel de deosebiri –; dar aceasta nu mă împiedică să am ochii bine deschiși. Nu fac excepții pentru nimeni, cel mai puțin pentru prietenii mei – sper, până la urmă, ca asta să nu fi adus vreun neajuns umanității mele față de ei! Există cinci, șase lucruri din care eu totdeauna mi-am făcut un punct de onoare. – Cu toate acestea, rămâne adevărat că resimt aproape fiecare scrisoare ce ajunge până la

mine, de ani de zile, ca pe un fel de cinism: există mai mult cinism în bunăvoința care mi se arată decât în orice alt simțământ de ură... Eu îi spun în față fiecăruia dintre prietenii mei că nu a considerat niciodată a merita osteneala să studieze vreuna, oricare din scrierile mele; ghicesc din cele mai mărunte indicii că ei nici măcar nu știu ce se găsește scris în ele. Și în ceea ce-l privește chiar pe *Zarathustra* al meu, cine dintre prietenii mei ar fi văzut în el ceva mai mult decât o aroganță nepermisă, din fericire cu totul inofensivă?... Zece ani; și nimeni în Germania nu și-a făcut o datorie de conștiință din a apăra numele meu împotriva tăcerii absurde sub care a fost îngropat; un străin, un danez, a fost cel care a avut cel dintâi suficientă finețe a instinctului și curajul de a se mânia împotriva pretențiilor mei prieteni... La ce universitate germană ar fi posibile astăzi prelegeri despre filozofia mea, așa cum a ținut anul trecut, la Copenhaga, dr. Georg Brandes, cel care s-a verificat încă o dată prin aceasta ca un psiholog profund? – Eu însumi n-am suferit niciodată de pe urma acestora toate; necesarul pe mine nu mă rănește; *amor fati* constituie natura mea cea mai lăuntrică. Însă aceasta nu exclude faptul că eu iubesc ironia, chiar și ironia de însemnătate istorică mondială. Și astfel, aproximativ cu doi ani înainte de lovitura de trăsnet distrugătoare pe care o reprezintă *Transmutarea*, lovitură care va arunca întregul pământ în convulsii, am trimis în lume *Cazul Wagner*; germanii vor trebui încă

o dată să-și ridice mâna asupra mea și să se facă nemuritori prin aceasta! Mai e încă exact timpul pentru asta! – S-a ajuns până-ntr-acolo? – Este o adevărată plăcere, domnilor mei teutoni! Vă fac o reverență...

DE CE SUNT UN DESTIN

1

Îmi cunosc soarta. Cândva se va lega de numele meu amintirea a ceva monstruos – a unei crize cum nu a mai existat pe pământ, a celei mai profunde ciocniri de conștiințe, a unei decizii conjurate împotriva a tot ceea ce se crezuse, se ceruse, se considerase sfânt până atunci. Eu nu sunt om, eu sunt dinamită. – Și, pe lângă toate acestea, în mine nu este nimic dintr-un fondator de religie – religiile sunt o treabă a plebei, am nevoie, după ce m-am atins de oamenii religioși, să mă spăl pe mâini... Eu nu vreau „credincioși“, cred că sunt prea răutăcios până și pentru a crede în mine însumi, eu nu le vorbesc niciodată maselor... Simt o spaimă îngrozitoare că, într-o zi, aş putea fi considerat sfânt; se va ghici de ce dau la iveală *înainte* cartea aceasta, ea trebuie să împiedice să se facă o nelegiuire cu mine... Eu nu vreau să fiu sfânt, mai degrabă un saltimbanc... Poate că și sunt un saltimbanc... Și totuși, sau poate mai degrabă *nu* totuși – căci nu există nimic mai mincinos până acum decât sfinții –, din mine vorbește adevărul. – Însă adevărul meu este

înfricoșător – căci până acum minciuna a fost socotită adevăr. – Transmutarea tuturor valorilor; aceasta este formula mea pentru actul cel mai înalt de reculegere al omenirii, care a căpătat trup și geniu prin mine. Soarta mea vrea ca eu să trebuiască să fiu primul om cinstit, să mă știu în opoziție cu minciuna milenară... Eu de-abia am descoperit adevărul, prin faptul că am resimțit primul minciuna ca minciună – am adulmecat-o... Geniul meu stă în nările mele... Eu contrazic ceea ce nu a fost contrazis niciodată și sunt, cu toate acestea, opusul unui spirit care spune „nu“. Eu sunt un mesager binedispus, cum nu a mai existat vreunul, știu misiuni de o asemenea importanță, încât până acum nici nu a existat o noțiune despre așa ceva; de-abia de la mine începând, există iarăși speranțe. Și cu toate acestea, în mod necesar, eu sunt încă un om al fatalităților. Căci, atunci când adevărul intră în luptă cu minciuna milenară, vom asista la zguduirii, la un șir de cutremure, o învâlmășeală de munți și văi cum nici nu s-a mai visat ceva asemănător. Noțiunea de politică a intrat cu totul într-un război spiritual, toate imaginile despre putere ale vechii societăți au sărit în aer – toate câte sunt se sprijină pe minciună; se vor produce războaie cum nu au mai existat până acum pe pământ. De-abia de la mine începând, există pe pământ politică în stil mare. –

2

Dorește cineva o formulă pentru un asemenea destin care să capete formă de om? – Ea se află în *Zarathustra* al meu:

– și cine vrea să fie un creator în bine și în rău, acela trebuie să fie întâi un distrugător și trebuie să sfărme valori. Și astfel cel mai profund rău aparține celui mai profund bine; acesta însă este cel mai creator.

Eu sunt de departe cel mai înfricoșător om care a existat până acum; aceasta nu exclude și faptul că eu voi fi și cel mai binefăcător. Cunosc plăcerea distrugerii într-un grad care este măsurat după forța mea de distrugere – în amândouă eu ascult de natura mea dionisiacă, ce nu știe să distingă facerea lui „nu“ de rostirea lui „da“. Eu sunt primul imoralist; prin aceasta, eu sunt distrugătorul *par excellence*.

3

Nu am fost întrebat, așa cum ar fi trebuit să fi fost întrebat, ce anume înseamnă tocmai în gura mea, în gura primului imoralist, numele lui Zarathustra: căci ceea ce face imensa unicitate a acestui persan în istorie este exact opusul său. Zarathustra a văzut primul în lupta binelui cu răul roata propriu-zisă în mecanismul lucrurilor – transpunerea moralei în metafizic, ca forță, cauză,

scop în sine, este opera sa. Însă această întrebare ar fi reprezentat în fond însuși răspunsul. Zarathustra a creat această cea mai fatală dintre erori, morala: în consecință, el trebuie să fi fost și primul care să o cunoască. Nu numai că el are aici o experiență mai îndelungată și mai bogată decât orice alt gânditor – întreaga istorie este, de fapt, contrazicerea și respingerea pe cale experimentală a principiului așa-numitei „ordini morale universale” – lucrul important este că Zarathustra este mai adevărat decât orice alt gânditor. Învățătura sa, ea singură, are veracitatea, adevărul, drept cea mai înaltă dintre virtuți – aceasta înseamnă opusul lașității „idealiștilor” care o iau la fugă în fața realității; Zarathustra are în ființa sa mai multă bravură decât toți gânditorii luați laolaltă. Să vorbească pentru a spune adevărul și să țintească bine cu săgețile, aceasta este virtutea persană. – Sunt oare înțeleș?... Depășirea de sine a moralei din dragoste pentru adevăr, depășirea de sine a moralismului în propriul său contrast – în mine –, aceasta înseamnă în gura mea numele lui Zarathustra.

4

În fond, două sunt negațiile pe care termenul meu de imoralist le închide în sine. În primul rând eu neg un tip de om care până acum a fost socotit cel mai de seamă, omul bun, binevoitorul, binefăcătorul; pe de altă parte eu neg un fel de morală care a ajuns să fie prețuită

și dominantă ca morală în sine – morala decadenței, mai pe șleau vorbind, morala creștină. Ar fi îngăduit să considerăm cea de-a doua negare ca fiind cea decisivă, întrucât supraaprecierea binelui și a bunăvoinței, în mare luată, mi se pare de la început o consecință a decadenței, un simptom al slăbiciunii, ca fiind incompatibilă cu o viață ascendentă și afirmativă: pentru a spune „da“, o condiție este negarea și distrugerea. – Dar mă opresc mai întâi la psihologia omului bun. Pentru a putea calcula cât valorează un anumit tip de om, trebuie calculat care este prețul ce trebuie plătit pentru obținerea sa – trebuie cunoscute condițiile sale de existență. Condiția de existență a binelui este minciuna –; altfel spus, refuzul cu orice preț de a voi să se vadă cum este alcătuită în fond realitatea, și anume nu în așa fel pentru a provoca în orice moment instinctele binevoitoare, și încă și mai puțin în așa fel pentru a permite în orice moment intervenția unor mâini și spirite mioape și binevoitoare. A considera mizeriile de orice fel în primul rând ca obiecții, drept ceva ce trebuie eliminat, constituie o *niaiserie par excellence* [prostie prin excelență], constituie, în mare, o adevărată nenorocire prin urmările sale, un destin al prostiei – ceva aproape la fel de prostesc cum ar fi voința de a elimina vremea proastă – de pildă, din milă pentru săraci... În marea economie a întregului, părțile înfricoșătoare ale realității (în afecte, în dorințe, în voința de putere) sunt într-o măsură incalculabilă mai necesare decât

acea formă a fericirii mărunte, așa-numita „bunătate”; trebuie, de fapt, să dăm dovadă de îngăduință pentru a-i lăsa vreun loc acesteia din urmă, căci ea este determinată de o minciună a instinctelor. Voi avea odată cu adevărat prilejul să demonstrez pe larg urmările peste măsură de negative în istorie ale optimismului, acest avorton al așa-numiților *homines optimi* [cei mai buni oameni]. Zarathustra, primul care a înțeles că optimistul este deopotrivă de decadent ca și pesimistul, și poate chiar și mai nociv, spune: oamenii buni nu spun niciodată adevărul. Oamenii buni v-au învățat numai despre țărături și certitudini false; v-ați născut și ați fost protejați doar de minciunile celor buni. Cei buni au pervertit totul, până în cele mai adânci temeiuri, prin minciună și ascunzișuri. Din fericire, lumea nu s-a făcut din asemenea instincte, astfel încât doar vitele blajine din turmă să-și găsească în ea fericirea; să vrei ca toți să ajungă „oameni buni”, vite de turmă, „suflete frumoase” cu ochi albaștri și plini de bunăvoință – sau, așa cum dorește domnul Herbert Spencer, altruști –, ar însemna să-i răpești existenței caracterul său măreț, ar însemna să castrezi omenirea și să scobori totul la nivelul unei chinezării jalnice. – Și asta s-a încercat de fapt!... Asta tocmai s-a chemat morală... În sensul acesta îi numește Zarathustra când „ultimii oameni”, când „începutul sfârșitului”, și mai ales îi găsește pe aceștia ca reprezentând tipul cel mai nociv de om, pentru

că asemenea oameni își impun propria existență cu prețul adevărului și cu prețul viitorului.

Cei buni – ei nu pot crea, ei sunt întotdeauna începutul sfârșitului –

Ei îl răstignesc pe cel care înscrie valorile noi pe tablele cele noi, ei își jertfesc lor viitorul, ei răstignesc întregul viitor al oamenilor!

Cei buni – ei au fost întotdeauna începutul sfârșitului... Și oricare ar fi relele pe care le-ar mai putea face defăimătorii lumii, răul pe care-l fac cei buni este răul cel mai dăunător.

5

Zarathustra, primul psiholog al binelui, este – drept urmare – un prieten al răului. Dacă un om al decadenței a urcat până la rangul de a fi cea mai înaltă categorie de oameni, aceasta s-a putut întâmpla numai în dauna categoriei opuse de oameni, a categoriei de oameni puternici și siguri de viață. Dacă vita de turmă strălucește în splendoarea celei mai pure virtuți, atunci omul de excepție trebuie coborât, în valoarea sa, la treapta răului. Dacă minciuna pretinde cu orice preț termenul de „adevăr” pentru propria ei optică, atunci trebuie ca adevărul propriu-zis să nu mai poată fi întâlnit printre denumirile cele mai rele. Zarathustra nu lasă în această privință nici o îndoială: el spune că tocmai cunoașterea celor buni, a „celor mai buni”, a fost cea care, în primul

rând, i-a trezit sila de oameni: din această repulsie i-au crescut lui aripile, pentru a putea „pluti departe în viitorul îndepărtat” – el nu ascunde că tipul său de om, un tip relativ supraomenesc, este supraomenesc tocmai în raport cu cei buni, că cei buni și drepecți l-ar socoti pe Supraomul lui un diavol.

Voi, oamenii cei mai de seamă pe care i-a întâlnit ochiul meu, aceasta este îndoiala mea în ce vă privește și râsul meu tainic: eu ghicesc că voi l-ați socotit pe supraomul meu diavol!

Până într-atât de străini sunteți voi de sufletul meu, încât pentru voi supraomul va fi înfricoșător în bună-tatea sa...

În locul acesta și nicăieri în altă parte, trebuie să ne oprim spre a porni la înțelegerea a ceea ce vrea Zarathustra: felul de om pe care-l concepe el este omul care concepe realitatea așa cum este ea; felul acesta de om este îndeajuns de puternic pentru așa ceva – realitatea nu-i este înstrăinată, nu este transportat de ea; el este însăși realitatea, el închide în sine și înfricoșătorul, și îndoielnicul realității, pentru ca, astfel de-abia, omul să poată avea măreție...

6

– Dar și într-un alt sens eu mi-am ales ca semn distinctiv, ca un însemn de onoare, termenul de imoralist;

sunt mândru că am acest cuvânt care să mă deosebească de întreaga umanitate și care să mă ridice mai presus de ea. Nimeni până acum nu a simțit morala creștină ca fiind mai prejos de el; pentru aceasta era nevoie de o măreție, de o privire care să ajungă departe, de o profunzime și de o adâncime de abis psihologică nemaiauzite până acum. Morala creștină a fost până acum o adevărată Circe pentru toți gânditorii – ei au stat în sclavia ei. – Cine, înainte de mine, a mai coborât în hăurile din care se ridică suflul otrăvit al acestui fel de ideal – defăimarea lumii! –? Cine a îndrăznit măcar să bănuiască faptul că sunt asemenea hăuri? Cine, mai ales, a mai fost înainte de mine, printre filozofi, un psiholog, și nu mai degrabă opusul său, un „șarlatan superior“, un „idealist“? Înainte de mine nici nu a existat de fapt psihologie. – În acest domeniu, să fii primul poate fi un blestem; este în orice caz un destin: căci, fiind primul, poți și să disprețuiești... Sila de om este primejdia care mă amenință...

7

Am fost deci înțeles? – Ceea ce mă delimitează, ceea ce mă așază la o parte față de tot restul omenirii, este faptul că eu am demascat morala creștină. Din cauza aceasta, aveam nevoie de un cuvânt care să cuprindă în el înțelesul unei provocări adresate tuturor și fiecăruia. Faptul că aici, în domeniul acesta, nu s-au deschis mai devreme ochii reprezintă pentru mine cea mai mare impuritate pe care

o are omenirea pe conștiință, ca o înșelăciune de sine devenită instinct, ca o voință fundamentală de a nu vedea orice întâmplare, orice cauzalitate, orice realitate, ca o falsitate *in psychologicis* împinsă până la crimă. Orbirea față de creștinism constituie crima *par excellence*, crima împotriva vieții... Mileniile, popoarele, cele dintâi și cele din urmă, filozofii și babele – făcând abstracție de cinci sau șase clipe din istorie, eu fiind a șaptea – în această privință toți valorează deopotrivă. Creștinul a fost până acum „fința morală“, o curiozitate fără seamăn – și, ca „fința morală“, mai absurd, mai mincinos, mai orgolios, mai ușuratic, mai nociv sie însuși decât s-ar fi putut închipui vreodată chiar și cel mai mare disprețuitor al omenirii. Morala creștină – cea mai rea formă a voinței de minciună, adevărată Circe a omenirii: cea pe care ea a pervertit-o. Nu eroarea ca eroare este cea care mă înspăimântă în clipa de față, nu milenara lipsă de „bună voință“, în ce privește disciplina, demnitatea, curajul în cele spirituale, care se dezvăluie în victoria ei: – e lipsa de natural, este starea de fapt, desăvârșit de înfricoșătoare, că însăși contranatura a primit cele mai mari onoruri ca morală și plutește asupra omenirii ca lege, ca imperativ categoric!... Să se ajungă la o asemenea înțelegere cu totul greșită, nu ca o singură persoană, nu ca un singur popor, ci ca întreagă omenire!... Faptul că s-a învățat a se disprețui cel dintâi instinct al vieții; faptul că s-a născocit în mod mincinos

un „suflet“, un „spirit“, pentru a putea dăuna trupului împovărându-l cu rușine, faptul că s-a învățat să se simtă în condiția primordială a vieții, în sexualitate, ceva necurat; faptul că în cea mai adâncă necesitate de înflorire, în cel mai riguros egoism (– însuși cuvântul este defăimător! –) se caută principiul răului; faptul că, dimpotrivă, în semnul caracteristic al decăderii și în ceea ce este contrariul instinctului, în „altruism“, în pierderea centrului de greutate, în „depersonalizare“ și în „iubirea de aproape“ (– pofta de aproape!) se vede cea mai înaltă valoare – ce spun eu? valoarea în sine!... Cum așa? Omenirea însăși să fi intrat în decadență? așa a fost dintotdeauna? – Ceea ce e sigur e că ați fost învățați numai cu valori ale decadenței ca fiind valorile cele mai de preț. Morala depersonalizării este morala decadenței *par excellence*, starea de fapt „eu mă înjosesc“ tradusă în imperativul „trebuie toți să vă înjosiți“ – și nu numai în imperativ!... Această singură morală care a fost predicată până acum, morala depersonalizării, trădează o voință de sfârșit, neagă în cel mai josnic grad viața. – Aici ar mai rămâne deschisă posibilitatea că nu omenirea ar fi în stare de degenerare, ci numai acea categorie parazitară de oameni, cea a preotului, care s-a ridicat, odată cu morala, la rangul mincinos de hotărâtor al moralei – a celui care a ghicit în morală mijlocul de a cuceri puterea... Și, de fapt, aceasta este intuiția mea: învățătorii, conducătorii omenirii, teologii în fond,

au fost cu toții și decadenți; de aici transmutarea tuturor valorilor în dușmani ai vieții, de aici morala... Definiția moralei: Morala – idiosincrazie a decadenților, care păstrează intenția ascunsă de a se răzbuna pe viață – și cu succes. Pun preț pe această definiție.

8

– Am fost adică înțeles? – N-am spus nici un cuvânt, aici, care să nu fi fost încă de acum cinci ani rostit de gura lui Zarathustra. Descoperirea, demascarea moralei creștine este un eveniment care nu-și are asemănare, o adevărată catastrofă. Cel care face lumină asupra ei este o *force majeure*, un destin – el frânge istoria omenirii în două jumătăți. Se cheamă că oamenii au trăit unii înaintea lui, iar alții după el... Trăsnetul adevărului a lovit exact în ce se afla până atunci pe treapta cea mai înaltă: cel care înțelege ce anume a fost nimicit atunci n-are decât să se uite dacă mai are ceva care să-i fi rămas în mâini. Tot ceea ce până atunci se numise „adevăr“ este acum recunoscut drept cea mai nocivă, cea mai vicleană, cea mai subpământeană formă a minciunii: sfântul pretext de a „face mai bună“ omenirea, demascat ca viclenia prin care se sugă însuși sângele vieții. Morala ca vampirism... Cel care a demascat morala a descoperit și a demascat totodată valoarea contrarie, mincinoasă, a tuturor valorilor în care se crede sau s-a crezut, el nu mai vede în cei mai încărcăți de onoruri, în chiar tipurile

socotite sfinte ale omului, nimic demn de cinstire; el vede în asemenea oameni cea mai funestă categorie de avortoni, aducătorii de rele pentru asemenea oameni fascinează... Să fi născocit noțiunea de „Dumnezeu“ ca o noțiune contrarie vieții – să fi adus în ea tot ceea ce este nociv, otrăvitor, defăimător, întreaga ostilitate de moarte împotriva vieții, alcătuind astfel o unitate înspăimântătoare! A fi inventat conceptul „lume de dincolo“, „lume adevărată“, pentru a devaloriza singura lume care există – pentru a nu mai rămâne în picioare nici un țel, nici o rațiune, nici o misiune pentru realitatea noastră pământească! Să fi inventat termenul „suflet“, „spirit“, în cele din urmă chiar și cel de „suflet nemuritor“, pentru a disprețui trupul, pentru a-l îmbolnăvi, a-l face „sfânt“ – pentru a ridica împotriva tuturor celor care merită să fie privite cu seriozitate în viață, problemele hranei, locuinței, regimului spiritual, tratamentului bolnavilor, purității, vremii, un înfiorător sens ușuratec! În locul sănătății „mântuirea sufletului“ – ceea ce vrea să zică o nebunie circulară între spasmele de penitență și istoria mântuirii! Să fi inventat termenul de „păcat“ împreună cu instrumentul de tortură corespunzător, conceptul de „liberă voință“, pentru a arunca în confuzie instinctele, pentru a face o a doua natură din neîncrederea față de instincte! Din conceptul de „altruist“, de „cel-care-se-neagă-pe-sine-însuși“, semnul cel mai sigur al decadenței, al celui fascinat de ceea ce

este nociv, al celui care nu-și mai poate găsi propriul folos, al celui care se distruge pe sine însuși, să fi făcut semne ale valorii, ale „datoriei“, ale „sfințeniei“, ale „divinului“ în om! În sfârșit – acesta e lucrul cel mai înfiorător –, în conceptul de om bun, a fi luat partea a tot ceea ce este slab, bolnav, neizbutit, a celui care suferă pentru sine, a tot ceea ce trebuie să se prăbușească și să piară – a fi răstignit legea selecției, a fi făcut un ideal din contradicția împotriva oamenilor mândri și reușiți, împotriva celor care spun „da“, împotriva celor care sunt siguri de viitor, a celor care chează viitorul – aceasta se cheamă de acum înainte răul... Și toate acestea au fost crezute ca fiind morala! – *Écrasez l'infâme!* –

9

– Am fost adică înțeleș? – Dionysos împotriva Crucificatului...

CUPRINS

Cuvânt înainte	5
De ce sunt atât de înțelept	11
De ce sunt atât de inteligent	32
De ce scriu cărți atât de bune	60
<i>Nașterea tragediei</i>	75
<i>Inactualele</i>	84
<i>Omenesc, prea omenesc</i> , cu două continuări	92
<i>Aurora</i> / Gânduri despre morală ca prejudecată	101
<i>Știința veselă</i> („la gaya scienza“)	106
<i>Așa grăit-a Zarathustra</i> / O carte pentru toți și pentru nimeni	108
<i>Dincolo de bine și de rău</i> / Preludiu la o filozofie a viitorului	128
<i>Genealogia moralei</i> / O scriere polemică	131
<i>Amurgul idolilor</i> / Cum se filozofează cu ciocanul	133
<i>Cazul Wagner</i> / Problema unui muzician	137
De ce sunt un destin	148